

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE
HUNGARIAN FINANCIAL
SUPERVISORY AUTHORITY

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

ÚTMUTATÓ FELÜGYELT INTÉZMÉNYEK RÉSZÉRE

Felülvizsgálatra került: 2009. december
Publikálásra került: 2008. január

Az útmutató megírásában részt vettek:

Szponzor: Mérő Katalin, Varga Csaba
Koordinátor: Matusek Judit, Csordás Katalin

Csoporttagok:

Baracsi Lóránt
Dr. Bede Sándor
Gyenesé János
Horváth Mónika
Kádár Csaba
dr. Kardosné Vadászi Zsuzsanna
Krekó Béla
Magyari Gábor
Pesel Andrea
Seregdi László
Szakál Gyöngyvér
Szegedi Sándor
Takács Erika
Temesvári Márta
Vincze Endre
Wittmann Katalin

Külön köszönet a Kézikönyv elkészítéséhez, illetve a munkaanyagok véleményezéséhez az MNB munkatársaitól, Szombati Anikótól és Czajlik Istvántól, kapott segítségért.

A felülvizsgálatot végezték:

Baronfeind Tamás
Fliszár Vilmos
Kukorelli Anikó
Krekó Béla
Menyhért Bálint
Szenes Márk
Temesvári Márta

I. Bevezetés	5
II. Általános elvárások - Alapelvek.....	9
III. Az ICAAP összetevői.....	12
III.1 A belső tőkeellátottság biztosításának stratégiája – kockázati stratégia	12
III.1.1. Kockázatvállalási politika	12
III.1.2. Kockázati étvágy, kockázatvállalási hajlandóság megfogalmazása	13
III.1.3. Elérni kívánt kockázati szerkezet.....	14
III.1.4. Kockázatkezelési szervezet	14
III. 2. Lényeges kockázatok értékelése	15
III.2.1 Az 1. pillérben fedezett kockázatok	15
III. 2.1.1 Hitelkockázat	15
III.2.1.2 Működési kockázat	17
III.2.1.3 Piaci kockázat	18
III. 2.2 Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok	21
III.2.2.1 Reziduális kockázat	21
III.2.2.2 Értékpapírosítás kockázata	22
III.2.2.3 Modellezési kockázat.....	22
III. 2.3. A 2. pillérben lefedett kockázatok.....	23
III.2.3.1 Hitelezés koncentrációs kockázata	23
III.2.3.2 Ország-kockázat	25
III.2.3.3 Banki könyv kamatláb kockázata	27
III.2.3.4 Likviditási kockázat	29
III.2.3.5 Elszámolási kockázat (settlement risk).....	31
III.2.3.6 Egyéb lényeges kockázatok	34
III. 2.4 Külső tényezők figyelembe vétele - Tőketervezés.....	36
III.3. Tőkeszükséglet meghatározása	37
IV. Stressz tesztek	42
V. Belső irányítás (Internal Governance).....	46
V.1 Alapelvek.....	46
V.2 Felelős belső irányítás	47
V.3 Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés	51
VI. Az ICAAP megfelelés egyedi és csoport-szinten	54
VII. Kis intézmények belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások.....	59
VIII. Az ICAAP implementációs folyamat.....	62
IX. Dokumentum-lista.....	63

Rövidítések

AIRB	Advanced Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer fejlett változata (PD, LGD, CCF becslés)
AMA	Advanced Measurement Approach	fejlett mérési módszer (működési kockázat)
ALCO	Asset Liability Committee	Eszköz-Forrás Bizottság a likviditási kockázat menedzselésére
ASA	Alternative Standardised Approach	alternatív sztenderd módszer (működési kockázat)
BCM	Business Continuity Management	üzletmenet-folytonosság menedzsment
BIA	Basic Indicator Approach	alapmutató módszer (működési kockázat)
CEBS	Committee of European Banking Supervisors	Európai Bankfelügyeleti Bizottság
CCP	Central Counterparty	elszámolóház
CRD	Capital Requirement Directives	2006/48/EC (módosított 2000/12) és 2006/49/EC (módosított 93/6) direktívák
DVP	Delivery versus Payment	szállítás fizetés ellenében
FIRB	Foundation Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer alap változata (PD becslés)
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assessment Process	a tőke megfelelés belső értékelési folyamata
IRB	Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer
SD	Settlement day	teljesítési határidő
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process	Felügyeleti felülvizsgálati és értékelési folyamat
RVP	Receive versus Payment	készhez vétel fizetés ellenében
TSA	Standardised Approach	sztenderd módszer (működési kockázat)
VAR	Value at Risk	kockázatosított érték
PD	Probability of Default	a nemteljesítés valószínűsége
LGD	Loss Given Default	nemteljesítés esetén a veszteség átlagos mértéke
EAD	Exposure at Default	nemteljesítés bekövetkezésekor a kockázati kitettség értéke
CCF	Credit Conversion Factor	(hitel) egyenértékesítési (konverziós) tényező

I. Bevezetés

A hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó új tőkekövetelmény-szabályozás (CRD) alkalmazásával összhangban a Felügyelet olyan útmutatót készített el, amely tartalmazza a tőkemegfelelés belső értékelési eljárásának elemeit, és iránymutatást ad a direktíva rendelkezéseinek tartalmi értelmezésére. Ezen túlmenően ismerteti a Felügyelet álláspontját arra vonatkozóan, milyen elvek és módszerek alapján kívánja az intézmények tőkeszükséglet-számítását értékelni.¹

A hitelintézeteknek és befektetési vállalkozásoknak (továbbiakban intézményeknek) az 1. pillér keretében a hitelezési, piaci és működési kockázatra vonatkozóan meghatározott minimum tőkekövetelményen túl a 2. pillér keretében saját belső eljárásuk szerint is kell tőkekövetelményt számítaniuk. A megközelítések különbözősége miatt a kétfajta mérési módszertan általában eltér egymástól. Mivel a 2. pillérben az intézménynek az összes releváns kockázati típusára vonatkozóan tőkekövetelményt kell meghatároznia, a belső tőkeszámítás eredménye általában meghaladja a szabályozói tőkekövetelményt, a 2. pillérben addicionális tőkekövetelményt megjelenítve. Abban az esetben, ha a belső tőkeszámítás – Felügyelet által is jóváhagyott – eredménye alapján az intézménynek nem indokolt többlettőkét tartania, úgy értelemszerűen a szabályozói tőkekövetelmény marad érvényben.² Az intézmény tőkekövetelménye tehát a két számítási eredmény közül a magasabb érték lesz.

A 2. pilléres tőkekövetelmény-számításnak ugyanakkor nem csak az a célja, hogy az intézmény a szabályozói szintet meghaladó többlettőkét képezzen. A Felügyelet ennél fontosabbnak gondolja azt az ösztönző hatást, melyet az a tudatosabb, hatékonyabb kockázatkezelési technikák és belső eljárások alkalmazása révén, az intézmény kockázatainak pontosabb feltárása, mérése és jobb kezelése érdekében gyakorol. A belső tőkemegfelelési eljárás így az intézmény mindennapos folyamataiba ágyazódva nagyban elősegítheti annak prudens működését.

Jelen útmutató elsősorban alapelveket fogalmaz meg, mivel a belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó szabályozói elvárások függenek az adott intézmény típusától, méretétől és tevékenységének összetettségétől. Mivel nem adható minden intézményre egységes és egyformán alkalmazható módszer, ezért a Felügyelet az arányosság elvét szem előtt tartva alakítja ki elvárásait az egyes intézményekkel szemben.³

¹ Az útmutató kidolgozása elsősorban a CRD, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásának vonatkozó cikkelyein és a Committee of European Banking Supervisors (CEBS) ebben a témában kiadott ajánlásain alapul. Az útmutató forrásmunkáihoz tartoznak a társfelügyelet, elsősorban az EU területén működő felügyelet honlapján hasonló témában közzétett anyagai is. (A felhasznált, illetve hivatkozott források felsorolása az 1.-2 sz. mellékletben található)

² A CRD nem engedi meg a gazdasági tőkeszámítást a minimum tőke-számítására.

³ Az Útmutató az arányosság elve alapján külön tárgyalja a kisebb intézményekre vonatkozó szempontokat, mivel azok kockázati profilja eltér a komplexebb intézményekétől, relatív piaci részesedésük kicsi, technikai és költség-hatékonsági szempontok miatt pedig általában egyszerűbb kockázatmérési technikákat alkalmaznak. Szintén külön fejezetben kerül sor a csoport szintű szempontok kifejtésére.

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

A tőkekövetelmény meghatározásával kapcsolatos érvényes hazai és európai uniós szabályozás valamennyi hitelintézet és befektetési vállalkozás számára kötelezővé teszi egy olyan belső tőkeszükséglet-számítási eljárás kifejlesztését, amelynek célja annak felmérése, hogy az intézmény saját számításai alapján mekkora összegű tőkekövetelményt tart szükségesnek az általa vállalt és felmerülő kockázatokból fakadó esetleges veszteségek fedezésére.⁴ A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP) tehát azt hivatott biztosítani, hogy

- az intézmény kellően szofisztikált kockázatkezelési rendszert működtet, amely megfelelően azonosítja, méri, összesíti és monitorozza az intézmény összes lényeges kockázatát, illetve
- ezek fedezetére elegendő, a belső szabályok szerint meghatározott tőkével rendelkezik.

A belső tőkeszámítási eljárás **a CRD hatálya alá tartozó valamennyi intézményre vonatkozik**, alkalmazása a CRD szerinti minimum tőkekövetelmény-számítás bevezetésétől kezdve, azaz 2008. január 1-től kötelező. A belső tőkekövetelmény-számítási eljárás megfelelő implementálásáért, illetve annak minősége vonatkozásában elsődlegesen az intézmény felső vezetése viseli a felelősséget. Ez akkor is fennáll, ha a vonatkozó eljárások csoportszinten kerülnek meghatározásra.

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata az alábbi területeket foglalja magába:⁵

- **átfogó kockázatelemzés**, mely feltárja és értékeli az intézmény lényeges kockázatait;
- **megalapozott tőkeelemzés**, mely számszerűsíti a kockázatok mértékét és meghatározza a kockázati tőke szükséges szintjét;
- **az intézmény igazgatóságának és felső vezetésének megfelelő tájékoztatása**, illetve bevonása az tőkemegfelelési eljárás folyamataiba;
- **megfelelő felülvizsgálati és jelentéstételi struktúra kialakítása**, amely keretében az intézmény rendszeres időközönként képes bemutatni kockázati profilját és tőkehelyzetét;
- **megfelelő belső ellenőrzési mechanizmusok kiépítése**, független belső felülvizsgálat biztosítása.

Az Útmutató két központi fogalma a **tőke** és a **kockázat**. A jelenleg érvényes szabályozás az intézmény tőkével való ellátottságát alapvetően a nem várt veszteségek fedezése céljából kívánja meg, amely mintegy állandó biztosítékként lehetővé teszi az intézmény prudens működését minden szokványosnak tekinthető üzleti és gazdasági helyzetben.⁶ A tőkekövetelmény fogalma ezzel összhangban valamely módszer alapján számszerűsített kockázatokkal, illetve ezekből következő lehetséges veszteség nagyságával áll összhangban.

⁴ 2006/48/EK 123. cikk

⁵ Bázeli ajánlás 727. pontja

⁶ A kockázat fogalmát explicite a bázeli ajánlás és a CRD sem definiálja, de általában a tőkével kapcsolatban a nem várt veszteséget értik alatta. Ettől függetlenül igaz azonban, hogy mind a tervezésnél, mind a tőkemegfelelés vizsgálatánál a teljes veszteséget kell szembeállítani az értékvesztés, céltartalék és tőke összegével. Akkor elegendő csak a nem várt veszteség és a tőke megfelelését vizsgálni, ha biztosak lehetünk abban, hogy az értékvesztés- és céltartalék-képzés fedezetet nyújt a várható veszteségekre.

Az ICAAP keretében a 2. pillérben a gazdaságilag szükséges tőke nagysága kerül meghatározásra, amely az intézmény által végzett üzleti tevékenységekből adódó kockázatokat a lehetséges jövőbeni veszteségek statisztikai és/vagy valószínűség-számítási becslésén keresztül ragadja meg egy adott, az intézmény által választott valószínűségi szint mellett, meghatározott (általában egyéves) időszakra vonatkozóan. A tőkemegfelelés számításakor az összes kockázati típust lefedő, aggregált gazdasági tőkeszükségletet az intézmények olyan forráselemekkel – mint rendelkezésre álló tőkével – is összevethetik, melyeket a szabályozói (1. pilléres) tőkefogalom nem tartalmaz. Ilyen esetben a Felügyelet elvárja a rendelkezésre álló gazdasági tőke meghatározása módszertanának és megalapozottságának részletes ismertetését.

A felüyleleti felülvizsgálati folyamat (SREP)⁷

A CRD 2. pillére rendelkezéseket tartalmaz a tőkehelyzet felüyleleti felülvizsgálatára⁸ vonatkozóan, melynek keretében a Felügyelet megítéli, hogy az intézmény – stratégiája, szabályzatai, kialakított folyamatai és belső eljárásai alapján – elegendő tőkével rendelkezik-e az általa felvállalt kockázatok fedezésére. A felüyleleti felülvizsgálati folyamat keretében a Felügyelet feltérképezi az intézmény lényeges kockázati kitétségeit, vizsgálja a belső irányítási és a belső tőkeszükséglet-számítási eljárás megfelelőségét és megbízhatóságát, valamint ellenőrzi a törvényi szabályozás minimumkövetelményeinek teljesülését. A felüyleleti felülvizsgálati folyamat értelemszerűen csak akkor lehet eredményes, ha az intézmény átfogó módon és részletesen bemutatja az alkalmazott kockázati modelljeit, illetve a belső tőkeszámítás módszertanát.

A felüyleleti felülvizsgálat nemzetközileg elfogadott alapelvei a következők:

- **Az intézmények önállóan mérik kockázati kitétségüket, illetve biztosítják a szükséges tőkeszint fenntartását.** Az intézményeknek kockázati profiljuknak megfelelő tőkeszámítási eljárásokkal és a tőkeszint fenntartására irányuló stratégiával kell rendelkezniük.
- **Az intézmények belső eljárásait a felüyleleti hatóság felülvizsgálja.** A Felügyelet az intézmények belső tőkemegfelelési eljárásait, kockázati stratégiáját és tőketervét megvizsgálja és értékeli. Ennek során megítéli, hogy az intézmény képes-e folyamatosan biztosítani a prudens működéshez szükséges tőkeszint meglétét. Amennyiben az intézmény tőkemegfelelési eljárásait nem tartja megfelelőnek, a Felügyelet intézkedéseket tesz.
- **Az intézmény rendelkezésre álló tőkéje meghaladja a szabályozói minimumszintet.** A Felügyelet az intézményektől elvárja, illetve megköveteli, hogy a szabályozói minimum szintnél magasabb tőkével működjenek.
- **A felüyleleti hatóság szükség esetén beavatkozik.** A Felügyelet időben beavatkozik, illetve korrekciós intézkedéseket tesz, amennyiben az intézmény tőkemegfelelését és megfelelő tőkeellátottságát nem látja biztosítottnak.

ICAAP-SREP dialógus

Az intézmény tőkeellátottságának és tőkemegfelelésének értékelése egy, az intézmény és a Felügyelet közötti párbeszéd keretében zajlik, ami során összevethető a belső tőkeszámítás

⁷ Supervisory Review and Evaluation Process

⁸ 2006/48/EK 124. cikk

eredménye a SREP alapján megfogalmazódó felügyeleti elvárásokkal, mód nyílik a két fél álláspontjának tisztázására, illetve közös megegyezés születhet az elvárt tőke megfelelés mértékéről. A párbeszéd intenzitása és gyakorisága függ az adott intézmény méretétől, tevékenységétől, illetve az intézmény és a Felügyelet megítélésében mutatkozó különbség mértékétől a vonatkozó tőkekövetelmény kapcsán. A CEBS iránymutatása alapján a párbeszéd kiterjed az összes lényeges (1. és 2. pilléres) kockázati típusra, a külső tényezők figyelembevételére, továbbá az intézmény belső irányításának áttekintésére.

Az ICAAP-SREP dialógus hatékony lefolytatását a tapasztalatok szerint nagyban megkönnyíti, ha az intézménynél az ICAAP-nek van kijelölt felelőse, aki összefogja a tőke megfelelés belső értékelésének folyamatát, biztosítja, hogy a Felügyelet részére megbízható és valós képet nyújtó anyagok kerüljenek bemutatásra, illetve ismeri az alkalmazott helyi és csoportszintű tőkeszámítási módszereket.

Amennyiben a párbeszéd sikertelenül zárul, és a Felügyelet nem tartja elfogadhatónak az intézmény belső tőke megfelelési eljárásait, vagy nem tud megegyezni az intézménnyel az tőke megfelelés elvárt szintjéről, a Felügyelet – a megállapított hiányosságok mértékével arányban álló – intézkedéseket tehet, és szükség esetén többlettőke-követelményt is előírhat.

A fejlett tőkeszámítási módszerek alkalmazásának és a belső tőke megfelelési eljárásnak a kapcsolata

A belső tőkeszámítás valamennyi CRD hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik, így értelemszerűen nem csak azon intézmények számára kötelező, melyek fejlett módszer segítségével határozzák meg hitel-, működési, és/vagy piaci kockázati kitettségüket. Mivel mind a szabályozói tőkeszámítás módszerének megválasztása, mind pedig a belső tőke megfelelési eljárás módszertanának kialakítása vonatkozásában az intézmények teljes szabadságot élveznek, ezért a fejlett módszer alkalmazása és az ICAAP formai szempontból mindenképpen függetlennek tekinthető. A 2. pillérben a Felügyelet azon tőkeszámítási módszereket kívánja megítélni, melyekben az intézmény leginkább megbízik, és saját álláspontja szerint legpontosabban ragadják meg annak kockázati kitettségeit – függetlenül attól, hogy ezek eltérnek-e – illetve szofisztikáltabbak-e – az 1. pillérben használt módszerektől vagy sem.

A gyakorlatban azonban a fejlett módszert használó intézmények – az adott kockázati típus vonatkozásában – általában az ICAAP keretében is a Felügyelet által validált módszertanra támaszkodnak, így annak minősége gyakran kihat az intézmény belső tőke megfelelési eljárásának általános felügyeleti megítélésére. Ettől függetlenül az ICAAP megfelelésének vizsgálata nem képezi részét annak a validációs folyamatnak, amely során a Felügyelet elbírálja a fejlett kockázati módszerek bevezetésére vonatkozó engedélykérelmeket.⁹

⁹ A fejlett módszerek engedélyezési folyamata során ugyanakkor bizonyos validációs elemek tekintetében nem kizárt, hogy hangsúlyossá válnak az intézmény ICAAP-je szempontjából is meghatározó kérdéskörök (pl. kockázatkezelés beépülése a mindennapos intézményi gyakorlatba).

II. Általános elvárások - Alapelvek

Az alábbiakban a CEBS GL 03-as ajánlásában¹⁰ kidolgozott általános ICAAP alapelvek kerülnek ismertetésre, melyek minden intézmény számára útmutatóul hivatottak szolgálni belső tőke megfelelési eljárásuk kialakításánál.

ICAAP 1: Minden intézménynek rendelkeznie kell olyan belső eljárással, amely értékeli a kockázati profiljához igazodó tőke megfelelést (ICAAP).

- Minden intézménynek rendelkeznie kell megfelelő vállalatirányítási és kockázatkezelési folyamatokkal, ideértve a stratégiát, valamint az adott intézmény tevékenységével, kockázataival összhangban levő tőkeszint elérésére és fenntartására irányuló folyamatokat is. Ennek teljesülése vizsgálható csoport- és egyedi szinten is (lásd később).

ICAAP 2: Az ICAAP-ért az adott intézmény viseli a felelősséget.

- A tőke megfelelés belső értékelési eljárásának kidolgozása és a belső tőkecélok meghatározása az intézmény felelőssége, amely megfelel a kockázati profiljának és a működési környezetének.
- Az ICAAP-et az intézmény a körülményeihez és a szükségleteinek megfelelően alakítja ki, azokat az inputokat és definíciókat használva, amelyeket az intézmény normális körülmények között a belső céljaira is használ.
- Az eljárásnak igazolhatóan meg kell felelni a felügyeleti elvárásoknak is.
- A folyamat bármely elemének külső szereplő részére történő átadásának meg kell felelni a CEBS kiszervezésről szóló ajánlásának.¹¹ Az ICAAP-ért való felelősség ugyanakkor a kiszervezett tevékenységekre való tekintet nélkül továbbra is az intézményt terheli.¹²

ICAAP 3: Az alkalmazott belső tőkeszükséglet-számítási módszernek jól kidolgozottnak és dokumentáltnak kell lennie. Az intézmény vezető testülete mind irányító, mind felvigyázó funkciójában felelős az ICAAP megfelelő működéséért, annak jóváhagyásáért és továbbfejlesztéséért.

- Az ICAAP bevezetéséért és megtervezéséért való felelősség a vezetői testületé (mind a felvigyázói, mind pedig az irányítási funkcióban). A vezető testületek szintjén a felvigyázói funkciónak kell jóváhagyni az ICAAP fogalmi tervét, elvi hátterét, általános módszertanát, valamint felhasználási céljait. A technikai részletek kidolgozása a menedzsment feladata.
- A vezető testület (mind a felvigyázói, mind pedig irányítási funkciójában) felel a tőketervezés és tőkemenedzsment integrálásáért az intézmény kockázatkezelési kultúrájába és szemléletébe.
- Az intézménynek megfelelően dokumentált belső tőke megfelelési eljárásrenddel kell rendelkeznie, melyet az intézmény felsővezetése jóváhagy, illetve felülvizsgál.
- Az ICAAP eredménye meg kell, hogy jelenjen a vezető testületnek szóló jelentésekben.

¹⁰ Guidelines on Supervisory Review Process

¹¹ Guideline on Outsourcing - CP 02 revised, CEBS 2006 december 14.

¹² lásd ICAAP megfelelés csoport-szinten c. fejezetet

ICAAP 4: Az ICAAP az intézmény irányítási és döntéshozatali folyamatainak integrált részét kell, hogy képezze.

- Az ICAAP-nak szerves/elválaszthatatlan részét kell képeznie az intézmény irányításának, segítve a vezető testületeket az intézmény működésében rejlő kockázatok folyamatos értékelésében. A tevékenység összetettségétől függően ez jelentheti azt, hogy az ICAAP alapján történik az üzletágak közötti tőkeallokáció, alakulnak ki a növekedési tervek, illetve akár az egyedi hiteldöntésekben is szerepet kaphat. A kisebb intézményeknél fontos továbbá, hogy az ICAAP szempontjai már a döntéshozatali folyamat során érvényesüljenek, mind az üzleti, mind pedig a banküzemi területen.

ICAAP 5: Mivel az ICAAP folyamatokra, eljárásokra épül, ezért a megfelelő működését rendszeresen - legálább évente egyszer - felül kell vizsgálni.

- Az ICAAP felülvizsgálatát olyan rendszerességgel – de legalább évente egyszer – kell elvégezni, hogy biztosítva legyen a kockázatok megfelelő lefedettsége, és a tőkefedezet tükrözze az intézmény tényleges kockázati profilját.
- A tőkemegfelelés belső folyamatát intézményen belül független belső felülvizsgálatnak kell alávetni.
- Bármilyen változás az intézmény stratégiai fókuszában, üzleti terveiben, működési környezetében, vagy bármilyen olyan tényezőben, amely lényegesen befolyásolja az ICAAP feltételezéseit vagy módszertanát, az ICAAP módosítását kell, hogy maga után vonja. Az intézmény üzleti életében előforduló új kockázatokat fel kell ismerni, és be kell építeni az ICAAP-ba.

ICAAP 6: A belső tőkeszükséglet-számítási folyamatnak kockázatalapúnak kell lennie.

- Az intézmény tőkemegfelelése kockázati profiljának függvénye. Az intézménynek olyan tőkecélokat kell meghatároznia, melyek megfelelnek a kockázati profiljának és a működési környezetének.
- Ezen felül az intézmény más szempontokat is érvényesíthet a tőketervezésben, így például a megfelelő külső minősítés elérését, fenntartását, piaci reputációs szempontokat, stratégiai célokat.
- Az intézménynek egyértelműen meg kell határozni azon kockázatait, melyek mérhetősége biztosított. Azon kockázatok esetében, melyeknél a minőségi tényezők dominálnak, a hangsúly a kockázatok kezelésére, illetve kockázatsökkentő technikák alkalmazására helyeződik.
- A belső tőkeszükséglet-számítási folyamat, illetve a kapcsolódó főbb irányító és ellenőrző funkciók akkor is az adott intézmény tényleges kockázataira kell, hogy épüljenek, ha az intézmény az 1. pillérbeli kockázatok (hitelezési, működési és piaci kockázatok) mérésére az egyszerűbb módszereket alkalmazza.

ICAAP 7: Az ICAAP-nak átfogónak, minden részletre kiterjedőnek (széleskörűnek) kell lennie.

- Az intézmény rögzíteni köteles minden lényeges (materiális) kockázatát. Mivel a kockázati típusok kategorizálásának, illetve a lényegesség fogalmi meghatározásának nincs kialakult, egységes gyakorlata, az intézmény szabadon használhatja saját megközelítését és terminológiáját. A Felügyelet elvárja, hogy az ICAAP keretében

alkalmazott megközelítéseket és fogalmi elhatárolásokat – továbbá azok eltérését a szabályozói tőkeszámítás megoldásaitól – az intézmény a felügyeleti párbeszéd során részletesen be tudja mutatni.

- A belső tőkeszükséglet számítási folyamatnak átfogónak kell lennie. Az ICAAP keretében valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni, így különösen:
 - az 1. pillérben szereplő hitelezési, működési és piaci kockázatot, az ICAAP –ben az 1. pillértől eltérő kezeléssüket is beleértve;
 - az 1. pillérben szereplő, az egyszerűbb módszerekkel kellően le nem fedett kockázatok (pl. reziduális kockázat);
 - a 2. pillérben szereplő kockázatok (pl. likviditási kockázat, banki könyv kamatkockázat, koncentrációs kockázat, stratégiai és reputációs kockázat);
 - az intézményen kívül álló kockázati tényezőket (pl. gazdasági környezet megváltozása).

ICAAP 8: Az ICAAP előretékintő és jövőorientált.

- Az ICAAP-nek figyelembe kell venni az intézmény stratégiai tervét, illetve annak makrogazdasági tényezőkkel való összhangját. Az intézménynek ki kell fejlesztenie egy belső stratégiát a tőkeszint fenntartására, amely kiterjed a hitelezési tevékenység várható alakulására, egy esetleges jövőbeni tőkeemelés lehetséges forrásaira, a tervezett osztalékpolitikára, illetve az 1. pillérben alkalmazott kockázati mértékek prociklikus hatásaira.
- Az intézménynek egy világos és jóváhagyott tőketervvel kell rendelkeznie, amely meghatározza az intézményi célokat, azok elérésének módját és szükséges időhorizontját, a tőketervezés gyakorlatát és felelőseit. A tőketervnek azt is be kell mutatnia, hogyan tervezi az intézmény kezelni az azonnali beavatkozást igénylő váratlan helyzeteket.

ICAAP 9: Az ICAAP megfelelő mérési és értékelési eljárásokon alapul.

- Az ICAAP a kockázatok megfelelő mérésén és értékelésén alapul, amely különféle megközelítések és módszerek révén biztosítható. A Felügyelet a módszerválasztási szabadság jegyében többféle megközelítést is elfogadhatónak tart, és nem feltétlen várja el szofisztikált gazdasági tőkeszámítási modellek alkalmazását. Az arányosság elve alapján mindamelllett megköveteli, hogy a komplex, sokrétű tevékenységet folytató intézmények – egyedi és rendszerszintű kockázataikkal összhangban – megfelelően fejlett kvantitatív kockázatkezelési technikákat alkalmazzanak.
- Bizonyos kockázati típusokra vonatkozóan a tőkekövetelmény számszerűsítése tipikusan nehézségbe ütközik. Ezzel együtt a Felügyelet elvárja, hogy szakértői becslés segítségével ezen kockázati tőkeszámok is meghatározásra kerüljenek.
- Fontos, hogy az intézmények az ICAAP keretében ne kizárólag kvantitatív módszerek eredményeire támaszkodjanak, hanem alkalmazzanak kvalitatív megfontolásokat és szakértői becsléseket azok értelmezése és felhasználása kapcsán.

ICAAP 10: Az ICAAP elfogadható végeredményt eredményez.

- A tőkemegfelelés belső folyamata az egyes kockázati típusok tőkekövetelményének meghatározását követően az intézmény teljes gazdasági tőkeszükségletet megadja. Ennek mértékének ésszerűnek kell lennie, vagyis arányban kell állnia az intézmény tényleges kockázataival, illetve kellő összhangba hozhatónak kell lennie a szabályozói tőkekövetelmény szintjével. Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálati folyamat során a

felügyeleti elvárás és az intézmény tőkeszükséglet-számítása között jelentős eltérés mutatkozik, akkor különösen fontossá válik, hogy az intézmény meggyőzően bizonyítani tudja az általa alkalmazott módszertan megfelelőségét és teljeskörűségét.

III. Az ICAAP összetevői

III.1 A belső tőkeellátottság biztosításának stratégiája – kockázati stratégia¹³

A belső tőkeszükséglet-számítási rendszer tervezése során az intézménynek ki kell alakítania a kockázatokhoz és a kockázatkezeléshez való viszonyát, amit a felső vezetés által kialakított, és a vezető testületek által jóváhagyott kockázati stratégiában kell összefoglalnia. Ennek mind terjedelmét, mind tartalmát tekintve összhangban kell állnia az intézmény méretével és tevékenységével.¹⁴

Vonatkozó esetben a kockázati stratégiának tartalmaznia kell az anyaintézmény ICAAP-pel kapcsolatos elvárásait. Ezzel összhangban a kockázati stratégiában csoportszinten kell meghatározni a főbb kockázati faktorokat, a felvállalható kockázatok típusát és még elfogadható mértékét. Szükséges továbbá a csoport kockázati stratégiájának konzisztens lebontása az egyes leányvállalatokra vonatkozóan.

A kockázati stratégia elkészítésének lépései

III.1.1. Kockázatvállalási politika

1. Csoporttagok rögzítése, az ICAAP kiterjedésének behatárolása

A kockázati stratégia első lépéseként az intézménynek rögzítenie kell, mely intézményi körre terjed ki az ICAAP, mit tekint csoportszintnek, és mit egyedinek, illetve ezek hogyan kapcsolódnak.

2. Kockázatkezelési irányelvek/alapelvek megfogalmazása

Az egységes és prudens kockázatkezelés feltételeként az intézmény megfogalmazza kockázatkezelési alapelveit, melyet az egész szervezeten belül egységesen elvár (pl. független kontroll, kockázattudatosság növelése stb.) A kockázatkezelési alapelvek megfogalmazásakor különös figyelmet kell fordítani a hazai szabályozással összhangban arra, hogy az összevont alapú felügyelet alá tartozó hitelintézetnek az irányítási rendszerre és kockázatkezelésre vonatkozó követelményeket ellenőrző befolyása alatt álló hitelintézetével és befektetési vállalkozásával együttesen is teljesítenie kell.

¹³ GL03: Institutions should have a process for assessing their overall capital adequacy in relation to their risk profile and a strategy for maintaining their capital levels

¹⁴ Az arányosság elve az ICAAP felülvizsgálat során egy kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó elvárások mértéke függ az adott intézmény: típusától, méretétől, tevékenységének összetettségétől, és annak kockázatoságától. A kockázati stratégia terjedelmére és mélységére is ezen szempontokat kell alkalmazni.

3. Kockázat/hozam átváltásának meghatározása

Az intézménynek meg kell határoznia, hogy a kockázat és a hozam milyen mértékű átváltását fogadja el stratégiai szinten. Ennek meghatározása érdekében, az intézményeknek rendszerezniük kell azt az érdekhálózati rendszert („éhséget”), amelyek a kockázati étvág kialakításának szempontjaitul szolgálnak (pl. részvényesi elvárások, ügyfelek elvárásai, felügyeleti elvárások). A meghatározásnál a következő tényezők kerülhetnek mérlegelésre:

- milyen típusú és milyen mértékű kockázatot szándékozik felvállalni, és milyen megtérülés várható belőle;
- rendelkezik-e valamely területen komparatív előnnyel;
- mekkora a tőkeszükséglete a tényleges kockázatoknak.

A fenti tényezők mérlegelésével meghatározható a stratégiai szintű keret, amely tartalmazza a célpiacot, a megcélzott szegmenseket, illetve a főbb termékek, szolgáltatások körét. A stratégiai szintű keretek meghatározásába beletartozik továbbá a főbb célváltozók, indikátorok kijelölése, és a célokhoz a megfelelő mértékrendszer kapcsolása az intézmények kockázatvállalási irányelvei alapján.

4. Visszamérés

A kockázatvállalási politikát fontos dinamikus környezetbe ágyazni. A kialakított kockázatkezelési rendszerek, modellek működését folyamatosan felügyelni kell, az eredményeket visszamérni és a tapasztalatok alapján tökéletesíteni, továbbfejleszteni.

III.1.2. Kockázati étvág, kockázatvállalási hajlandóság megfogalmazása

A kockázati étvág az a kockázattétele, amit egy szervezet kész felvállalni, képes tolerálni. A kockázati étvág csoporttagonként eltérő lehet, ez esetben indokolt az önálló bemutatásuk.

Az intézményeknek (csoportszinten) azonosítaniuk kell a releváns belső és külső kockázati tényezőket, pontos kockázati térképet kell felvázolniuk az őket érintő kockázatokról. (Figyelemmel az ICAAP útmutatóban adott kockázati definíciókra.) A kockázati szerkezetét részletesen ismernie kell az adott intézménynek (ill. csoportnak), azaz milyen az egyes kockázattípusainak aránya a portfólióban, milyen a koncentrációja, szignifikanciája.

A kockázatok azonosítását követően (és a kockázatvállalási irányelvek ismeretében) az intézményeknek meg kell határozniuk a (csoportszintű) kockázati étvágukat, azaz az intézménynek kockázatviselő képessége és hajlandósága alapján definiálnia kell a kockázati limiteket, a mutatók megfelelő értékeit. A meghatározás tartalmazhat számszerűsíthető tényezőket, mint pl. a megcélzott ROE, szolvencia ráta, az egyes kockázatok tekintetében megfogalmazható számszerűsíthető limitek, portfólió megoszlások, fedezet politika, stressz helyzetek esetén felvállalt maximális veszteségek, elérni kívánt hitelminősítés, jövedelmezőségi célok és a jövedelmezőség elfogadható volatilitása, osztlék politika, stb.

Tartalmazhat továbbá minőségi elemeket, mint a megcélzott ügyfélkör, termékkör, régiók, üzletágak, növekedési politika, terjeszkedési elképzelések, korlátok. Kitérhet azokra a területekre, ahol az intézmény kockázat tűrése minimális. Az intézmény kockázati étvága alapján határozza meg a tervezés során, hogy a kockázatok fedezésére szolgáló tőke hány százalékát és miként allokálja szét az egyes portfóliók között.

III.1.3. Elérni kívánt kockázati szerkezet

A kockázati étvágyszerint meghatározott kockázati preferenciát össze kell vetni az üzleti stratégiákkal. A stratégiai szinten meghatározott kockázat-hozam viszony (trade-off) érvényesülését ellenőrizni kell. Mindehhez eszközül egy megfelelően kialakított limit- és mutatórendszer szolgálhat. Ennek keretében szükséges:

- A limitrendszer és a mutatórendszer további szintekhez rendelése. (Az aggregált limitek hozzárendelése kockázattípusokhoz, ill. mélyebb szintekhez.)
- Részletes követelmények, módszerek kidolgozása, vagy utalás azok részletes szabályozására. Az intézményeknek a kockázati térképükön be kell tudni mutatni, hogy a meghatározott kockázat elemekre hogyan határoznak meg belső tőkét, illetve hogy a kockázatokat milyen belső folyamatokkal kezelik (négy szem elve, KRI-k, triggererek beépítése), hogyan követik nyomon (monitoring).

A kockázati étvágyszer alakulása ill. a vállalt kockázatok mértéke az egyes dimenziókat reprezentáló mutatókon keresztül követhető, ellenőrizhető. Így biztosítható az elérni kívánt kockázati szerkezet folyamatos kontrollja, az aktuálissal való összevetése.

III.1.4. Kockázatkezelési szervezet

A kockázati stratégia feladata a fentiekén túl, hogy meghatározza annak a folyamatnak a szervezeti kereteit, amely alapján a kockázati étvágyszer kialakítható, a vállalt kockázatok mértéke nyomon követhető, és folyamatosan karbantartható. A kockázatkezelés szervezeti elkülönülése, felépítése, függetlensége, döntési kompetenciája, felvigyázási funkciójának bemutatása kellő hangsúlyt kell, hogy kapjon a kockázati stratégiában. A kockázatkezelési szervezet fejezetben szükséges:

- a pontos felelősségi- és hatásköröket definiálni, egyértelműen lehatárolni, elkerülve a hatásköri ütközéseket,
- a kockázatkezelési folyamatokat bemutatni,
- az arányosság figyelembevételével a kockázatkezelést alosztályokra tagolni (szervezeti felépítés átláthatóságának és funkcionalitásának mértékét, a szegregáció szintjét, az üzleti terület, back office és a kockázatkezelés szervezeti szétválasztásának mértékét meghatározni és bemutatni),
- a belső ellenőrzés és kontroll, compliance funkciót bemutatni (a belső kontroll funkciók függetlenségének mértékét a felügyelt és ellenőrzött tevékenységektől és egymástól meghatározni és bemutatni),
- a VIR, controlling, belső információs rendszert bemutatni,
- a riportálás jellegét, annak tartalmát és rendszerességét meghatározni különböző szinteken,
- a kockázati stratégia, a kockázattudatosság szervezeten belüli terjesztését bemutatni, (tájékoztatás, képzés),
- a csoportszintű kockázatkezelést, koordinációt alkalmazni és bemutatni,
- a kockázatkezelési rendszernek megfelelő javadalmazási politikát alkalmazni és bemutatni.

III. 2. Lényeges kockázatok értékelése

A következő fejezetben az intézmények működésében megjelenő alapvető kockázatokat tekintjük át azzal a céllal, hogy támpontot adjunk a belső tőkeszükséglet számítási folyamatban az intézmény lényeges kockázatainak azonosításában, és a kockázat mérésében. A kockázatokat a CEBS GL03-ban az ICAAP-SREP párbeszéd lefolytatására megadott struktúrában vesszük sorra. Az egyes kockázatok alatt megadjuk a kockázat definícióját, lehetséges elemeit (kockázatszegmensek) és a kockázat kezelésére vonatkozó alapvető elvárásokat.

Az intézményeknek törekedniük kell arra, hogy minden lényeges kockázatukat megfeleltessék a jelen útmutató ezen fejezetében ismertetett tartalmú kockázatoknak, és csak abban az esetben jelenítsenek meg eltérő megnevezésű, speciális kockázatot az „Egyéb kockázatok” fejezetnek megfelelően, ha azt a kockázat itt bemutatottaktól eltérő tartalma indokolja.

Törekedniük kell továbbá arra, hogy lényeges kockázataik feltérképezését követően **integrált kockázatkezelési szemléletet alkalmazva** kialakítsák kockázataik egységes, egészben történő áttekintését, hiszen az egyes kockázatok sok esetben nehezen szétválaszthatóak, egymásra hatásuk erőteljes lehet, illetve egyfajta kockázat a környezeti hatások eredményeképpen másik fajta kockázattá alakulhat át. Példa erre a deviza alapú hiteltermékekben rejlő deviza árfolyamkockázat megnövekedésének hatása a hitelkockázatra. (részletesen lásd a IV. Stressz teszt fejezet: Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése)

III.2.1 Az 1. pillérben fedezett kockázatok

III. 2.1.1 Hitelkockázat

A hitelkockázat a szerződéses partnerek nem- (vagy nem a szerződési feltételek szerinti) teljesítéséből fakadó, azaz az intézménnyel szemben fennálló (mérlegben lévő vagy mérlegen kívüli) kötelezettségek teljesítésének mulasztásából eredő, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.

A szűkebb értelemben vett hitelkockázatot, azaz a hitel-, halasztott pénzügyi teljesítés vagy más hiteljellegű jogviszonyból fakadó fizetési kötelezettség nem- vagy nem szerződészerű teljesítésének kockázatát *üzletszerűen* a hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások és bizonyos befektetési szolgáltatók vállalják.

Az ICAAP-ben az intézmény lefekteti hitelkockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, és annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet összességében megfelelő puffert biztosít a nem várható hitelkockázati veszteségekkel szemben.

Inherens kockázat

A hitelkockázat az általános és tipikus okok szerint az alábbi kockázati szegmensekre bontható:

- **hitelkockázat**
 - banki kölcsönökkel kapcsolatos nemfizetési kockázat,
 - bizonyos (tipikusan kötvény) befektetések kockázata (a kifizetések nem a szerződésnek megfelelően történnek),
 - egyéb szerződéses partner, szolgáltatást igénybe vevő ügyfél nemfizetési kockázata,
 - felhígulási kockázat

- **partnerkockázat** (professzionális pénz- és tőkepiaci szereplőkkel szembeni hitelkockázat),
- **koncentrációs kockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- **országkockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- **elszámolási kockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- **reziduális kockázat** (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- **értékpapírosítási kockázat** (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- **a biztosító nemfizetésének kockázata.**

Kontroll ¹⁵

A hitelkockázat kezelésére vonatkozó általános szabályok:

- A hitelnyújtásnak megbízható és jól meghatározott kritériumokon kell alapulnia. A hitelek jóváhagyási, módosítási, megújítási és refinanszírozási eljárását egyértelműen kell szabályozni.
- A különböző hitelkockázatot hordozó portfóliók és kitétségek folyamatos nyomon követését és ellenőrzését, beleértve a problémás hitelek azonosítását és kezelését, illetve a megfelelő értékelési korrekciók végrehajtását és céltartalékok képzését, hatékony rendszerek működtetésével kell végrehajtani.
- A hitelportfóliók diverzifikációjának a hitelintézet célpiacaihoz és átfogó hitelstratégiájához kell illeszkednie.

Tőkeszámítás

A CRD a banki könyvben szereplő kockázatvállalások hitelkockázatának szabályozói tőkekövetelmény számítására három megközelítést tesz lehetővé. A belső minősítéseken alapuló módszerek (internal ratings based approaches) – melynek két változata az úgynevezett alap- és fejlett módszer – alkalmazásához Felügyeleti engedély szükséges¹⁶. A harmadik, legegyszerűbb megközelítés pedig a sztenderd módszer (standardised approach).

A nemfizetési kockázat esetében az 1. pillér még az AIRB esetén sem engedi meg „valódi” (portfólióhatásokat is tükröző) hitelkockázati modellek alkalmazását, melyekre a 2. pillér esetében lehetőség nyílik. Több ilyen modell kapható a „piacon” is (pl. Creditmetrics, Creditrisk+). Ezek általában drága, jelentős szakértelmet és adatokat igénylő módszerek, általában csak nagyobb intézmények esetén kifizetődőek és elég jelentős –bár a használat rövid története miatt nem pontosan ismert-modellkockázatot hordozhatnak¹⁷.

¹⁵ A Felügyeleti elvárásokat részletesen lsd. a 8/2001. számú ajánlás a hitelkockázat kezeléséről és a 7/2006. (IX. 28.) számú ajánlás a hitelkockázat-kezelés hatékonyságának növeléséről c. felügyeleti ajánlásokban.

¹⁶ A hitelkockázat kezelés fejlett módszereinek jóváhagyásáról a Validációs Kézikönyv I. és III. kötete ad bővebb információt.

¹⁷ Tulajdonképpen ezért nem fogadható el szabályozási célra.

III.2.1.2 Működési kockázat

Működési kockázat¹⁸ a nem megfelelő belső folyamatok és rendszerek, külső események vagy a személyek nem megfelelő feladatellátása miatt felmerülő, illetőleg jogszabály, szerződés vagy belső szabályzatban rögzített eljárás megsértése vagy nem-teljesítése miatt keletkező, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.

Az ICAAP keretében az intézmény lefekteti működési kockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, illetve annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet prudens módon képes eliminálni az intézmény valószínűsíthető működési kockázati veszteségeit.

Inherens kockázat

A veszély materializálódása a működési kockázati események, melyek jogszabályi szinten tipizáltak (kockázatszegmensek):

- belső csalás;
- külső csalás;
- munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság;
- ügyfél, üzleti gyakorlat, marketing és termékpolitika;
- tárgyi eszközökben bekövetkező károk;
- üzletmenet fennakadása vagy rendszerhiba;
- végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés

A lehetséges kockázati események (a felsorolt eseménytípusokba sorolható scenáriók) jellemzőek a különféle intézményi tevékenységekre, illetve azok végzésének módjára (munkafolyamatokra). Ezen tevékenységeket, a CRD-nek megfelelően, a hazai jogszabályok is nyolc üzletágba csoportosítják (a sztenderdizált/fejlett tőkeszámítási módszer választása esetén kötelezően elkülönítendő üzletágak vannak). A potenciális kockázati események hatásaként keletkező anyagi károk megjelenési formája lehet leírás, jogi költségek, bírságok, meg nem térült visszkereset, ügyfél- és egyéb kártérítés, tárgyi eszköz vesztesége/pótlása. A károk mértéke összefügg a végzett tevékenységek mindenkor jellemző volumenadataival. A működési kockázatból eredő, minden intézményi tevékenységre kiterjedően becsült károk nagysága az intézmény inherens működési kockázata.

Kontroll

A működési kockázatok kezelése, az egyes tevékenységek és eseménytípusok jellegéhez igazodóan, a kockázati események, illetve a károk bekövetkezésének megelőzésére (folyamatba épített és vezetői ellenőrzés, védelmi rendszerek), a kritikus helyzetek kezelésére (azonnali intézkedési tervek, üzletmenet-folytonosság menedzsment (BCM)), illetve az esetleges károk enyhítésére szolgáló intézkedésekre (biztosítások) irányul. A kockázatkezelés rendszerét, annak irányítását és ellenőrzését az intézménynek működési kockázataival arányos módon kell kialakítania, és a vonatkozó belső szabályozásokkal, eljárásrendekkel kell megalapoznia. A kontroll eljárások rendszerének kockázatokkal arányos kiépítésével és működtetésével az intézmény kitérttségét elfogadható, teherviselő képességének/kockázati étvágyának megfelelő mértékűre korlátozza. Az arányos kockázatkezelési gyakorlat megköveteli a működési kockázatok monitorozását (a folyamatokra jellemző kulcskockázati mutatók (KRI-k) követése, incidensregiszter, elemzés, beavatkozások). A kontroll minősége befolyásolja a valószínűsíthető károk mértékét.

¹⁸ A működési kockázatról a Validációs Kézikönyv II. kötete ad részletes útmutatást.

A CEBS GL 03 vállalatirányítási rendszerre, valamint az intézményi ICAAP-el szemben megfogalmazott általános elvárásokra vonatkozó iránymutatása egyértelműen vonatkoztatható a működési kockázatokkal kapcsolatos eljárásokra is.

Tőkeszámítás

A számított (és megképzett) tőke az inherens kockázatok és az ezeket mérséklő kontroll eredményeképpen fennálló – időben változó mértékű – nettó kockázatot hivatott pufferként lefedni.

Az alkalmazott kockázatkezelési gyakorlat mellett valószínűsíthető anyagi károk ellentételezésére képzendő tőke szükséges mértékének meghatározásához saját modellen alapuló fejlett módszer (AMA), vagy fix arányszámokon nyugvó egyszerűbb módszerek (BIA, TSA, ASA) használhatók (a TSA/ASA felügyeleti engedélyhez kötöttek, az AMA validációt követő felügyeleti engedélyhez kötött).

A fejlett mérési módszer (AMA) esetében a kockázatokhoz kötött számszerűsítések és minősítések keretében, átfogó rendszerben kell a működési kockázati események veszélyének becslése során az egyéb körülmények hatását is értékelni. Így számolni kell szélsőséges szcenárió (stresszhelyzet) lehetőségével, hatásával, a kényszerű vagy szándékolt stratégiaváltások, a szabályozási környezet változása okozta hatásokkal is. A kockázati események bekövetkezési valószínűségének vagy hatásai értékelésének eredményét figyelembe kell venni az egyes tevékenységek/munkafolyamatok értékelése során.

Egyszerűbb (BIA, illetve TSA, ASA) módszerek alkalmazása esetén is követelmény, hogy a vállalatirányítási rendszer részét képezze a működési kockázatok teljes körű áttekintése, ésszerű mérséklése. Az intézmény által számított tőke elégségességének igazolását alátámasztó eljárással is rendelkeznie kell az intézménynek, amely nem elégséges, ha csak a ténylegesen bekövetkezett károkkal való összevetésre épül, hanem a kockázatok rendszerszerű felmérését is tartalmaznia kell. Mivel a tőkeszükséglet számítása itt csak közelítő eredményt ad, és esetenként (pl. alacsony jövedelmezőséggel rendelkező intézményeknél) a tényleges működési kockázattal szemben alacsonyabb tőkeértéket eredményezhet, a számítást további elemzéssel kell kiegészíteni, és szükség esetén a tőkekövetelményt növelni kell.

A működési kockázatok azonosítását, mérését, kezelését, elemzését célzó rendszereket – intézménycsoport esetén – ki kell építeni az összevont felügyelet alá tartozó intézményi körre. Az AMA alapján csoportszinten számított működési kockázati tőkekövetelmény, illetve a tőke allokálására eljárást kell kidolgozni, mely alkalmas arra, hogy megfelelően tükrözze az egyes leányvállalatok működési kockázatát és a konszolidált tőkekötelezettséghez való hozzájárulását.

III.2.1.3 Piaci kockázat¹⁹

Piaci kockázat a mérlegen belüli és mérlegen kívüli pozíciókon a piaci árak változásából (kötvények, értékpapírok, áruk, devizák árfolyamának vagy a pozíciókat érintő kamatlábak megváltozásából) fakadó veszteségek jelenbeli és/vagy jövőbeli veszélye.

A kereskedési könyvet vezető intézményeknek a tőkemegfelelés belső értékelési folyamata során fel kell mérniük, hogy a felmerülő piaci kockázataikat a kialakított eljárásaik megfelelően kezelik-e, illetve hogy a piaci kockázatokra elkülönített tőke minden időpontban fedezi-e ezeket

¹⁹ A piaci kockázatokról részletesebben írunk, mert a Validációs Kézikönyv erre a kockázatra nem tér ki.

a kockázatokat. Mivel az intézménynek folyamatosan biztosítani kell a tőke megfelelést, ezért szükséges, hogy az ICAAP a belső kockázatmentési és kezelési eljárásokra épüljön, és szerves részét képezze az intézmény belső irányítási rendszerének. Az intézménynek világos, egyértelmű stratégiával kell rendelkeznie, amely magában foglalja a kamat-, illetve árfolyamkockázat menedzselésére vonatkozó irányelveket.²⁰

Inherens kockázat

A piaci kockázat elemei:

- kereskedési könyvi pozíciókockázat (kereskedési könyvi kamat és árfolyam kockázat);
- nem kereskedési könyvi (banki könyvi) kamatkockázat (ahol értelmezhető a 2. pillér),²¹
- a tevékenység egészében meglévő devizaárfolyam kockázat;
- a tevékenység egészében meglévő árukockázat.

A kereskedési könyv elemei „A befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (továbbiakban: Bszt.)” meghatározása szerint azok a pénzügyi eszközök vagy áruból álló pozíciók, amelyeket az intézmény kereskedési szándékkal vagy a kereskedési könyv elemeinek fedezése céljából tart.

Kontroll

Az intézmény vezetőségének rendszeresen át kell tekinteni a mérlegben szereplő tételeket, a mérleg szerkezetét, a külső környezetet, valamint a külső és belső változásokra megfelelő időben kell reagálnia. Célszerű az intézménynek erre a feladatra önálló egységet, egy Eszköz- és Forrásgazdálkodási Bizottságot (ALCO) létrehoznia. A bizottságnak figyelemmel kell kísérnie és rendszeresen ellenőriznie kell a hitelintézet likviditási kockázatán túl a részvény-, kamat-, devizapozíciókat, a különböző egyensúlyi mérlegeket (kamat-, deviza-, likviditási mérleg), a főbb állományok változásait, a különböző eszközcsoportok hozamainak változásait és mindezek eredményhatásait, a kereskedési könyvi pozíciókat.

Az intézménynek elfogadott részvénypozíciós kockázatkezelési politikával is rendelkeznie kell, amelyben meghatározza a saját számlás részvénypozíció tartásának célját és indokát, a pozícióként birtokban tartható részvények és részvennyel kapcsolatos derivatívák körét, a saját számlás portfólió nagyságát és összetételét, a spekulációs tevékenység jövedelmezőségi célkitűzéseit és nyereségességi elvárásait, valamint a részvénypozíciós kockázatkezelés főbb módszereit.

Az intézménynek devizaárfolyam kockázat-kezelési politikát kell készítenie, amely kiterjed a kockázat keletkezésének és a kockázatvállalás módjának meghatározására, a főbb devizakockázatokat okozó ügyletek azonosítására, a deviza-árfolyamkockázatot befolyásoló

²⁰ A Felügyelet az intézménytől tevékenységének összetettségével és kockázataival arányos erőfeszítést vár el. Az arányosság elve szerint az intézménynek az általa vállalt piaci kockázatainak és így a kereskedési könyvben nyilvántartott pozícióinak komplexitásával arányos körültekintéssel kell az ICAAP-jét elkészítenie. Természetesen, ha egy intézmény nem vezet kereskedési könyvet, vagy csak nagyon kevés pozícióval vezet azt, de a banki könyvi árfolyamkockázata, esetleg árukockázata számottevő, akkor ezekre a kockázatokra tekintettel egy részletesebb eljárás kidolgozása és alkalmazása az elvárás.

²¹ Részletesen a III.2.3.3 fejezetben kerül tárgyalásra

mérlegen kívüli tevékenységekre, a devizapozíciók értékelésére (különös tekintettel a deviza opciókra), a felvállalható devizapozíciók mértékére, a nyereségességi célkitűzéseire, valamint a devizaárfolyam-kockázat kezelésének főbb módszereire.

A piaci kockázatokat az intézménynek megfelelő kontrollmechanizmusokkal kell a kereskedési stratégia által megengedett mértéken belül tartania. A kereskedési könyvi árfolyam- és kamatpozíció, továbbá áru- és devizakockázatok kontrollálása érdekében az intézményeknek megfelelő limitrendszerrel kell működtetnie. A portfóliókra vonatkozó eredmény, a nyitott pozíciók, illetve a limitek kihasználtságának mérése lehetővé teszi a szervezeti egységek (deskek) eredményének mérését és összehasonlítását adott limitkihasználtsági és kockázati szint, illetve átlagos nyitott pozíció mellett, ami elősegíti a kockázati tőke allokációjának tervezését.

A limittúllépések figyelemmel kísérése és rögzítése a piaci kockázatkezelés feladata. A vonatkozó szankciókról szabályzatban kell rendelkezni.

A nyitott pozícióhoz rendelt volumenlimitek az egyes pénzügyi portfóliókon belül pénzügyi eszközökre allokálhatók, míg bizonyos veszteség- és kockázati mértékeken alapuló limitek (pl. VaR) csak az egyes portfóliókban elhelyezkedő eszközök összesítésére értelmezhetők. A VaR-limitek megállapítása a portfólió valószínűsített maximális vesztesége alapján történik meghatározott tartási periódusra vonatkozóan, adott konfidencia-intervallum mellett, normál piaci körülményeket feltételezve.

Ez alapesetben napon belüli és overnight limiteket tartalmaz üzletkötőkre, devizanemekre és a különféle kereskedési pozíciókra vonatkozóan. A limitrendszer működésével kapcsolatban rendszeres beszámolót kell készíteni a felső vezetés számára. A fentiekben túl rendszeresen elemezni kell a kereskedési portfólióban levő pozíciók piacépességét a rájuk vonatkozó piaci árak rendelkezésre állása, piaci forgalom és piacnagyság alapján. A jelentősebb portfólióval rendelkező, a termékkört rendszeresen bővítő intézmény esetén elvárás, hogy rendelkezzen eljárásrenddel az új termékek kezelésére vonatkozóan is. A kereskedési stratégia, a vonatkozó lényeges kockázatokat érintő politikák és a kereskedési könyv tartalmának összevetését rendszeresen el kell végezni, és erről be kell számolni a felső vezetésnek. Amikor az intézmény az ICAAP eredményeit ismerteti a Felügyelettel, akkor a visszamérésre vonatkozó dokumentációt csatolni kell.

A piaci kockázatok kimutatásában a kereskedési könyv tartalmának pontos és következetes meghatározásán felül kulcsszerepet játszik a pozíciók korrekt áron történő nyilvántartása is. Az ármeghatározásnak a kereskedési tevékenységtől teljes mértékben függetlennek kell lennie. A szabályozás értelmében a piaci alapon, vagy a modellek segítségével meghatározott árakat az intézményeknek legalább havonta, utóellenőrzés keretében validálnia kell. Ezt kiegészíthetik ad-hoc vizsgálatok is. A piaci és modell-alapú árak utóellenőrzéséről, illetve a megbízhatóság egyéb módszerekkel való ellenőrzéséről a felső vezetés számára rendszeres jelentéseket kell készíteni. Ezeket szintén áttekinti a Felügyelet az ICAAP értékelése során.

Az ár-meghatározási folyamat részeként az intézménynek rendelkeznie kell egy olyan eljárásrendszerrel is, ami az ún. árazási tartalékok megképzésének szabályait rögzíti. Ezek a tartalékok²² szolgálnak arra, hogy az intézmény tőkét különítsen el olyan események, jelenségek kockázatainak fedezésére, melyek a piacok vagy a belső folyamatok tökéletlenségeiből adódhatnak. A szabályozás kimondja, hogy ezen eljárásrend keretében minimálisan a következő tartalékok megképzésének indokoltságáról kell döntenie: nem realizált kamatnyereség,

²² 2006/49/EK VII. melléklet B rész 9.pontja

pozíciózárási költségek, működési kockázatok, lejárat előtti törlesztés, befektetési és finanszírozási költségek, jövőbeni igazgatási költségek, és ahol modell alapú az árazás, ott a modell-kockázat. Ugyancsak formális eljárás keretében kell áttekinteni, hogy a könyvekben tartott, illikviddé váló pozíciókra²³ mekkora tartalék megképzése indokolt²⁴.

Tőkeszámítás

A kockázatok mérése és a kockázatokra elkülönített tőkeszükséglet meghatározása a kereskedési könyvi, illetve a tevékenység egészében felmerülő árfolyam- és árukockázat esetén a szabályozói módszerekkel történő kockázatfelmérést, illetve az ehhez tartozó átfogó kockázati tőkekövetelmény meghatározását jelenti.

A jelentős kereskedési portfólióval, összetettebb pozíciókkal rendelkező nagyobb intézményre vonatkozóan elvárás, hogy a piaci kockázatok kimutatása pontosabb, kockázatterékenyebb módszerekkel történjen. Ilyen intézmények esetében tehát attól függetlenül, hogy a felügyeleti jelentéstételi kötelezettségnek az intézmény mely módszer szerint tesz eleget (sztenderd vagy belső modell-módszer), elvárható, hogy az ICAAP részeként valamilyen fejlett, kockázattartó érték (VAR) alapon működő módszertant fejlesszen ki és alkalmazzon. Utóbbi esetben elfogadott, ha a belső modell alkalmazásakor az intézmény a kockázatait (megítélése szerint) jobban tükröző paramétereket²⁵ használja, és nem a szabályozásban rögzítetteket. Az ilyen eltéréseket azonban minden esetben megfelelően indokolni szükséges.

A belső modelleket használók számára alapkövetelmény, hogy megtörténjen a modell teljesítményének rendszeres visszamérése²⁶ és értékelése. A visszamérés és értékelés eredményeit a piaci kockázatkezelésért felelős felsővezetői testületnek rendszeresen át kell tekintenie. A belső modellek korlátaira tekintettel az intézménynek rendszeres stressz-teszteket és extrém eseményeket vizsgáló forgatókönyv-elemzéseket kell végeznie, melyek eredményeit, következtetéseit szintén át kell tekinteni felsővezetői szinten is.

Amennyiben az intézmény más 2. pillér alatti kockázatot (pl.: banki könyv kamatláb-kockázata, piaci likviditási kockázat, stb.) is a piaci kockázat kockázatkezelése során fedez, a Felügyelet által elvárt, hogy a piaci kockázatkezelési szabályzatokban ezen kockázatok kezelése is részletesen ismertetésre kerüljön.

III. 2.2 Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok

III.2.2.1 Reziduális kockázat²⁷

A reziduális (maradék) kockázat annak a kockázata, hogy a hitelintézet által alkalmazott elismert hitelkockázat mérséklési technikák a vártnál kevésbé bizonyulnak hatékonynak.

A CRD lehetőséget ad arra, hogy az intézmény a hitelkockázat tőkekövetelményének mérséklésére kockázatsökkentő technikát alkalmazzon. Miközben az intézmények fedezetek

²³ Az illikviditás származhat piaci tökéletlenségből, de akár az intézmény maga is előidézheti, pl. túlzottan koncentrált portfólió tartásával.

²⁴ Amennyiben azt intézmény úgy látja, hogy ezen tartalékolás kérdését a számviteli rendelkezések megnyugtatóan rendezik, akkor (a számviteli előírásokhoz viszonyított) addicionális tőke megképzésének kötelezettsége nem előírás.

²⁵ Pl. tartási periódus, konfidencia intervallum, korrekciós tényező, stb.

²⁶ A visszamérés alatt a kereskedési stratégia és a kereskedési könyv tartalma (utólagos) összevetésének eredménye értendő.

²⁷ Lásd 2006/48/EK. V. melléklet 4. pontja és a Bázeli ajánlás 726-728 pontja.

alkalmazásával a hitelkockázatukat csökkentik, maguk a fedezetek újabb kockázatot jelenthetnek (a fedezettel kapcsolatos jogi, dokumentációs, likviditási kockázat), amely a kockázatcsökkentés hatását ronthatja.

Ez a helyzet például akkor,

- ha az ügyfél nem-teljesítését követően a fedezet érvényesítése akadályokba ütközik vagy túlságosan időigényes;
- ha a biztosítékok értékelése nem volt megfelelő (pl. túlértékelés).

A reziduális kockázatot írásbeli eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell kezelni. Az intézményeknek bizonyítaniuk kell a Felügyelet számára, hogy megfelelő kockázatkezelési folyamatokkal rendelkeznek a hitelkockázat-csökkentő fedezetek alkalmazásából eredő kockázatok ellenőrzésére. Az intézményeknek megfelelő irányítási, ellenőrzési rendszerekkel, értékelési eljárásokkal, belső szabályzatokkal, kijelölt felelősökkel kell rendelkezniük a felmerülő kockázatok prudens kezelése érdekében és az eljárásokat rendszeresen felül kell vizsgálniuk.

Amennyiben a Felügyelet az intézmény által az 1. pillérben alkalmazott eljárásokat, módszereket nem tartja megfelelőnek és teljeskörűnek, akkor intézkedést (pl. a fedezetek volatilitására vonatkozó „hair cut”-ok megváltoztatása), vagy többlet tőkét írhat elő a reziduális kockázatok fedezésére.

III.2.2.2 Értékpapírosítás kockázata²⁸

Az értékpapírosítási ügyletekből fakadó kockázatokat, amelyekkel kapcsolatban az intézmények kockázat-átadóként, kockázat-átvevőként vagy szponzorként lépnek fel, megfelelő szabályzatokkal és eljárásrendekkel kell értékelní és kezelni, különösen annak biztosítására, hogy az ügylet gazdasági tartalma teljes mértékben tükröződjön a kockázatértékelési és –kezelési döntésekben. Lejárat előtti visszaadás lehetőségét biztosító kikötéssel rendelkező rülirozó értékpapírosítási ügyletek kezdeményező hitelintézeteinek a terv szerinti és a lejárat előtti visszaadás hatásait kezelő likviditási tervekkel kell rendelkezniük.

III.2.2.3 Modellezési kockázat

A modellezési kockázat annak a kockázata, hogy a modellek hibáiból kifolyólag gazdasági veszteséget okozó döntéseket (pl. elbírálás, árazás) hoz az intézmény. A modellhibák mögött nem feltétlenül, illetve nem elsősorban hanyagságot kell keresni, hanem a tudás korlátait, kevés adatot, vagy a múltbeli adatokból nem kiolvasható változásokat: egyszerűen azt a tény, hogy a modellek sohasem tökéletesek.

A modellkockázat számszerűsítése igen nehéz, gyakorlatilag többnyire megoldhatatlan feladat, mert egyrészt magukat a modellhibákat kell megbecsülni, másrészt ezek gazdasági kihatásait. A modellhibákat érzékenység-vizsgálatokkal, stressz-tesztekkel valamelyest körül lehet határolni, ezek gazdasági veszteséggé transzformálása viszont már igen nehéz feladat. Ezért ezen kockázat esetén nem a tőkével való fedezés, hanem a kockázatkezeléssel való védekezés az inkább ajánlott. Az érzékenység-vizsgálatokkal megalapozott konzervativizmus, valamint (az 1. pillérben is megkívánt) szubjektív elemek alkalmazása, illetve a modellek teljesítményének folyamatos monitoringja lehet a biztosíték a káros hatások kivédésére.

²⁸ Az értékpapírosítás témakörét törvényi háttér hiányában a Validációs Kézikönyv nem rendezte és ebben a fejezetben is csak megemlíítésre kerül. A részletesebb kidolgozás a törvényi háttér ismeretében lehetséges.

Az egyszerűbb tőkeszámítási módszerek alkalmazása (hitelezési kockázat alulbecslése sztenderd módszer alkalmazása esetén, ill. működési kockázat alulbecslése BIA és sztenderd módszer esetén) is vezethet a tényleges kockázatoknál alacsonyabb tőkekövetelmény számításához. Az alkalmazott módszerek esetleges hiányosságait az intézménynek fel kell mérnie és a belső tőkeszámítás során figyelembe kell vennie.

Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálat úgy ítéli meg, hogy az alkalmazott módszerekkel az intézmény kimutatott minimum tőkeszüksége nem elegendő a kockázatok fedezetére, a Felügyelet a 2. pillérben az ICAAP-SREP dialógus során – kellő indoklás mellett - pótlólagos tőkefedezetet írhat elő.

III. 2.3. A 2. pillérben lefedett kockázatok

III.2.3.1 Hitelezés koncentrációs kockázata²⁹

A hitelkockázatok koncentrációja az egyes ügyfelekkel és kereskedelmi partnerekkel szembeni olyan követelés-eloszlást jelenti, amikor az ügyfelek/partnerek viszonylag kisszámú csoportjának vagy nagyobb csoportjának közös okra/okokra visszavezethető nem-teljesítése veszélyezteti az intézmény üzletszerű (szokásos és elvárható jövedelmezőségű folyamatos) működését. Az egyes ügyfelek és kereskedelmi partnerek kifejezés nem csupán az egyedi ügyfeleket/partnereket fedile, hanem az egymással szoros (tulajdonosi és/vagy finanszírozási) kapcsolatban álló egyedi ügyfelek/partnerek csoportjait is.³⁰

A gyakorlat az egyedileg jelölt/megnevezett „kisszámú csoport” eseteire a nagykockázati kitettség megnevezést használja.³¹ A koncentrációnak egy ennél tágabb értelmezése is lehetséges, amely magában foglalja a következő okokat is: ágazati koncentráció, a földrajzi koncentráció, adott külföldi devizanemben fennálló koncentráció, illetve a hitelkockázat csökkentő eszközök koncentrációja (hitelkockázat csökkentő eszközök fajtájának vagy kibocsátójának koncentrációja).

A definícióból következően a koncentrációs kockázatoknak két fő köre van:

- az egyes ügyféllel/ügyfélcsoporttal szemben fennálló kockázat vállalás (single name) koncentrációja (nagykockázat vállalás): az ügyfelek/partnerek viszonylag kisszámú csoportjának való kitettség nem-teljesítése a veszély forrása,
- az okozati (sector) koncentráció a közös okra/okokra visszavezethető együttes nem-teljesítés veszélye.

Inherens kockázat

A hitelkockázatok koncentrációs kockázatának tárgyalásakor érdemes külön kezelni a fejlett, illetve sztenderd módszert használó intézményeket. Előbbiek esetében a fő problémát az jelenti, hogy a kockázattal súlyozott eszközérték kiszámításához használt IRB-tőkefüggvény teljesen granulált portfoliót feltételez, így az intézmény portfoliójára vonatkozó tényleges hitelkockázati tőkekövetelményt elméletileg alulbecsli. Éppen ezért minden intézmény esetében felmerül az említett torzítás mértékének kérdése, amely a 2. pillérben pótlólagos tőkekövetelmény megállapítását teheti szükségessé. Ennek megítélése – mind az intézmény, mind pedig a

²⁹ Lásd bővebben: Technical aspects of the management of concentration risk under the supervisory review process – CP11 2nd part; CEBS 2006. december 14.

³⁰ Lsd. a Hpt. (1996. évi CXII tv.) 2. sz. melléklet III. 20. pontja

³¹ A Hpt. (1996. évi CXII tv.) a 79-81§-a szabályozza a nagykockázat vállalását.

Felügyelet részéről – a kockázatok mértékének, valamint az alkalmazott kockázatmérési és kezelési eszközök megfelelőségének függvényében történik.

A sztenderd módszert alkalmazó intézmények esetében a szabályozás semmiféle beépített feltételezéssel nem él a portfólió koncentráltóságával kapcsolatban, ami indirekt módon azt jelenti, hogy a súlyai átlagosan koncentrált portfólióra vannak kialakítva.

A kisebb intézmények esetében különösen fontos a koncentrációs kockázatok kezelésének vizsgálata és felülvizsgálata. A kisebb intézmény önmagában még nem oka a nagyobb koncentrációs kockázat feltételezésének, mert a szűkebb piac és specializált tevékenység hátrányait olyan komparatív előnyök ellensúlyozhatják, mint a mélyebb piacismeret és a nagyobb jártasság. Ugyanakkor a közös kockázati okra visszavezethető sokakra ez az intézményi kör sokkal érzékenyebb, ezért a többlet tőkeigény szükségességének kérdése ebben az intézményi körben mindig releváns kérdést jelent, azzal a kiegészítéssel, hogy a kisebb intézményeknél nagyobb figyelmet érdemes fordítani a kockázatkonzentrációk értékelésére, mint a nagyobbaknál.

A hitelkockázati koncentráció méréséhez használt mérőszámok:

- az első „X” legnagyobb kitettség összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (például: mérlegfőösszeg, szavatoló tőke, összes kitettség),
- egy közös ok bekövetkeztekor várható nem-teljesítések összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (érzékenységvizsgálat),
- portfóliók koncentrációs mérőszámai (Gini koefficiens, Hirschman-Herfindahl index),
- portfóliók korrelációi és varianciái/kovarianciái,
- a szofisztikált intézmények nem feltétlenül végeznek elkülönült koncentrációs méréseket, hanem a koncentrációk kezelését a kockázatkezelés integrált rendszereiben oldják meg.

A mérőszámok különösen hasznos kiegészítői a stressz tesztek. Normális üzletmenet esetén a koncentrációs kockázatok ritkán okoznak problémát, a koncentrációk ilyenkor háttérben maradnak. Ezért különösen fontos a koncentrációs veszélyek feltárása stressz tesztekkel.

Kontroll

Mivel a hitelkockázatok koncentrációja a tapasztalatok szerint nagymértékű veszteségek forrása lehet, a Felügyelet elvárja, hogy a hitelkockázatok mérésének és kezelésének folyamatának mindig szerves részét képezze a koncentrációs kockázatok kezelése, amit a Hpt. előírásainak megfelelően írásban rögzített eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell kezelni. Ezeknek legalább a következőkre kell kiterjedniük:

- Minden intézménynek a felső vezetés által jóváhagyott kockázatvállalási politikával és eljárásrenddel kell rendelkeznie a koncentrációs kockázatok mindkét fajtájával (nagykockázat, ill. közös kockázati faktorra való érzékenység) kapcsolatban. A kockázatvállalási politikát rendszeresen felül kell vizsgálni, a felülvizsgálat során pedig mindenképpen figyelembe kell venni az intézmény kockázati étvágájának és a gazdálkodás környezeti feltételeinek változását is.
- Az intézményeknek olyan belső koncentrációs kockázat-azonosítási és -mérési rendszereket/módszereket kell alkalmazniuk, amelyek megfelelnek az adott intézmény tevékenysége sajátosságainak, méretének és összetettségének.
- Az intézményeknek a koncentrációs kockázatokra vonatkozóan olyan limit-rendszereket kell üzemeltetniük, amik összhangban vannak az adott intézmény kockázati étvágájával és kockázati profiljával.

- Az intézményeknek megfelelő intézkedési rendszerrel kell rendelkezniük annak érdekében, hogy a koncentrációs kockázatokra vonatkozó politikákat, eljárásrendeket és limiteket figyelni, értékelni, kezelni, a kockázatokat csökkenteni tudják.
- Az intézményeknek tudniuk kell értékelni azoknak a feltételezéseknek a megfelelőségét, amelyek alapján a koncentrációs kockázatok fedezésére a belső tőkeallokációs folyamat során allokált tőke szintje meghatározásra kerül.

A koncentrációs kockázatok kézbe tartására alkalmas módszerek:

- Koncentrációs mérőszámok szerinti limitek alkalmazása, amelynél a limitek kialakításához az intézménynek világos kockázatvállalási politikával kell rendelkeznie, és folyamatos monitoringot kell biztosítania. A CRD és a Hpt. nagy kockázati előírásai megfelelő kiindulópontok, de azokat érdemes kiegészíteni iparági, ország és termék/ügylet koncentrációs mérésekkel.
- Az aktív portfóliókezelés alkalmas eszköze a koncentrációs kockázatok változó feltételekhez való igazításának.
- A kockázatok piaci instrumentumokká való átalakítása és „eladása” során az intézmény strukturált értékpapírosítás vagy hitelderivatívák, biztosítékok, garanciák stb. által nyújtott védelmet vásárol.
- Sok intézmény a szabályozói tőkeelváráson túl is allokál tőkét a koncentrációs kockázatok fedezésére, de gyakran nem elkülönülten, hanem a „hordozó” kockázatokba integrálva.

III.2.3.2 Ország-kockázat

Az ország-kockázat olyan veszteség felmerülésének veszélyét jelenti, melyet az országban bekövetkező valamilyen, az adott ország (kormányzat) által kontrollálható, a hitelező/befektető által nem kontrollálható esemény generál (gazdasági, politikai stb.). A CRD hazai implementálásával egyidejűleg az ország-kockázat tőkekövetelményének előírását tartalmazó PM rendelet hatályát veszítette, így az országkockázat tőkével való fedezésének kérdése teljes egészében a 2. pillér részévé válik.

Az ország-kockázat alkotó elemei az alábbiak:

- **transzfer kockázat**, amely azt a kockázatot jelenti, hogy a szerződés kötelezettje³² (kölcson felvevője, értékpapír vevője stb.) nem tud eleget tenni fizetési kötelezettségének a szerződés szerinti devizában, miközben rendelkezik a szükséges pénzüsszeggel a helyi devizában,
- **szuverén kockázat**, amely annak az országnak a fizetése képtelenségéből adódik, amellyel szemben az intézménynek kitettsége van,
- **collective debtor risk**, amely abból fakad, hogy az egész országot érintő esemény az adósok nagy körének nem-teljesítéséhez vezet.

³² A CEBS „borrower”-hez köti ezen kockázati típust, mi azonban kiterjesztve kezeljük, nem kizárólag hitelezéshez kötjük.

Az ország-kockázat egyes elemei a CRD-ben megjelennek³³:

- az egy adóshoz tartozó, de különböző devizában denominált kitétségek eltérő adósminősítési osztályba kerülhetnek besorolásra – transzferkockázat figyelembe vételénél,
- a központi bankkal szembeni kitétségek kockázati súlya közötti differenciálás denomináció alapján,
- a collective debtor risk a nem-teljesítések korrelációjának figyelembe vételével beépítésre kerül a hitelkockázatokhoz kapcsolódó koncentrációs kockázatok mérésébe.

Az ország-kockázat kezeléséhez a hitelintézet, illetve a befektetési szolgáltató országgockázat-kezelési szabályzatban kell rögzítse:

- az ország-limitet az egyes országok tekintetében,
- az ország-limitek megállapításához figyelembe vett tényezőket és információforrásokat,
- az ország-limitek elfogadásáért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- a meghatározott ország-limitek ellenőrzéséért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- az ország-limitek felülvizsgálatának rendszerét, gyakoriságát.

Az ország-kockázat tőkekövetelményére vonatkozó konkrét rendeleti előírás megszűnésével a fenti – a kockázatkezelési rendszerekre vonatkozó - elvárásokon túlmenően a Felügyelet a 2. pillér részeként, az ország-kockázat fedezésére pótlólagos tőkekövetelményt ír elő az alábbiak szerint:

- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 50%, ott az intézmény tőkealapjának³⁴ 75%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitétségek esetén a többlet tőkekövetelmény 20%, a tőkealapot meghaladó kitétségek esetén 100%.
- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 100%, ott az intézmény tőkealapjának 50%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitétségek esetén a többlet tőkekövetelmény 25%, a tőkealapot meghaladó kitétségek esetén 100%.
- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 150%, ott az intézmény tőkealapjának 20%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitétségek esetén a többlet tőkekövetelmény 30%, a tőkealapot meghaladó kitétségek esetén 100%.

Ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 0 vagy 20 %, ott nem kerül sor többlet tőkekövetelmény előírására.

Azon intézmények esetében, amelyek olyan fejlett kockázatmérési és kezelési rendszert alkalmaznak, amely az ország-kockázatok megfelelő mérésére és kezelésére is kiterjed, valamint a belső tőkeallokációs módszerük az ország-kockázatot megfelelően kezeli, lehetőség van arra, hogy az intézmény ne a fenti, hanem saját, belső tőkeallokációs módszerrel határozza meg az ország-kockázat tőkekövetelményét. Amennyiben az intézmény meggyőzően igazolja a Felügyelet számára, hogy belső tőkeallokációs rendszere kellően figyelembe veszi az ország-kockázatból fakadó potenciális veszteségeket, akkor a Felügyelet azt elfogadja az ország-kockázat tőkefedezésének módszerül. Amennyiben ez nem történik meg, akkor akár a belső minősítést alkalmazó intézmények, akár a sztenderd módszert alkalmazó intézmények egyaránt a

³³Claesses – Embrechts: Basel II, Sovereign Ratings and Transfer Risk. External versus Internal Ratings.

³⁴ Tőkealap: a Hpt 5. sz. melléklete 15. pontja szerint számított szavatoló tőke

tételesen előírt pótlólagos tőkekövetelménnyel kell rendelkezzenek az ország kockázatok fedezésére.

*III.2.3.3 Banki könyv kamatláb kockázata*³⁵

A kamatláb kockázat azon jelenlegi, illetve jövőbeni kockázatokat jelenti, amelyek az intézmény jövedelmezőségére, tőkehelyzetére a kamatlábak kedvezőtlen változása esetén hatnak. A 2. pillérben csak a banki könyvben szereplő ilyen jellegű kockázatokat kell figyelembe venni, mert a kereskedési könyv kamatláb kockázatát az 1. pillér a piaci kockázatokban figyelembe veszi.

A kamatláb kockázat típusai:

- **újraárazási kockázat**, vagyis a követelések és kötelezettségek lejárat szerkezetének eltéréséből illetve a eltérő kamatlábakon vagy eltérő időszakokon alapuló árazásból származó kockázat;
- **bázis kockázat**, ami két külső termék kamatlába közötti kapcsolat megváltozásából illetve valamely külső és egy a hitelintézet által alkalmazott kamatláb közötti kapcsolat megváltozásából származó kockázatot jelenti;
- **hozamgörbe kockázat**, ami a hozamgörbe alakjának és meredekségének változásából származó kockázatot jelenti;
- **opciós kockázat**, vagyis a banki termékekben rejlő rejtett, kamatlábakkal kapcsolatos opciókból származó kockázat.

Hitelintézet számára kamatláb kockázat keletkezhet akár a kereskedési könyvben nyilvántartott portfólióját, akár a banki könyvét (hagyományos hitel-betét és befektetési típusú ügyletek) illetően. Hitelintézetek számára a banki könyv esetében a fentiek közül a kamatláb kockázat leggyakoribb forrását általában az újraárazási kockázat jelenti.

A banki könyv kamatláb kockázatát kezelő rendszerekkel szembeni elvárások:

- Képesek értékelni a kereskedési könyvbe nem sorolt követelésekkel, kötelezettségekkel és mérlegen kívüli tételekkel kapcsolatban felmerülő összes kamatláb-kockázati típust és kiterjednek valamennyi kamatláb kockázatnak kitett mérlegen belüli és mérlegen kívüli tételre, valamint a kamatozó eszközökön, forrásokon és a kereskedési könyvbe nem sorolt mérlegen kívüli tételeken kívül a piaci kamatlábak változására érzékeny nem kamatjellegű bevételekre és kiadásokra (díjak és jutalékok) is.
- Általánosan elfogadott kockázat kezelési technikákat alkalmaznak. A rendszerek képesek a kamatláb kockázat rövidebb távú jövedelmi és hosszabb távú tőkeértékre gyakorolt hatásának mérésére is.
- A kamatláb kockázat jövedelmi és tőkehatásának lehető legpontosabb meghatározásának érdekében az adat inputok (kamatlábak, lejárat tartományok, újraárazások, belső opciók) megfelelően, a hitelintézet tevékenységeinek jellegével és nagyságrendjével összhangban specifikáltak és a hitelintézet nyilvántartásaiból pontosan előállíthatók.
- Az alapul szolgáló feltételezések megalapozottak, megfelelően dokumentáltak és kellő időbeni állandósággal rendelkeznek. Ez különösen az új termékek és azon követelések/kötelezettségek esetében fontos szempont, amelyek lejárat vagy

³⁵ Lásd bővebben: Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process – CP11; CEBS 2006 október 3.

újraárazódási ideje eltér az eredeti szerződési feltételektől. A jelentősebb változásokat dokumentáltak és az ügyvezetés jóváhagyásához kötötték.

- A banki könyv kamatlábkockázatának kezelése szerves része a hitelintézet kockázatkezelési tevékenységének. Az ügyvezetés és az igazgatóság a kamatlábkockázattal kapcsolatos döntései során figyelembe veszi a kockázatkezelési rendszerből származó információkat.
- A nemzetközi ajánlások alapján legjobb gyakorlatnak tartott elvart, un. sztenderd kamatláb sokkok részét képezik a hitelintézet banki könyvi kamatlábkockázat kezelési rendszerének.
- A hitelintézet olyan informatikai rendszert működtet, amely megfelelő feltételeket biztosít a kamatlábkockázat méréséhez mind egyedi mind csoportszinten, a vezetői és felügyeleti jelentések elkészítéséhez, valamint szabályozza a hozzáférési és döntési jogosultságokat.

A banki könyv kamatlábkockázatához kapcsolódó stressz tesztek³⁶

A Felügyelet a banki könyvi kamatlábkockázat-kezelés részeként elvárja, hogy az intézmények rendszeres stressz-elemzéseket végezzenek, melyek megmutatják egy hirtelen bekövetkező, váratlan kamatváltozás lehetséges hatásait az intézmény rövidtávú jövedelmezőségére, illetve hosszú távú tőkeértékére. Prudenciális szempontból a gazdasági értékre gyakorolt hatás tekintendő elsődleges fontosságúnak. Mivel azonban a jövedelmezőség alakulása hosszabb távon befolyásolhatja az intézmény szolvenciáját is, a jövedelmezőségi hatások mérése is kiemelt fontossággal bír.

Ajánlott, hogy az intézmény a banki könyvre vonatkozóan külön sztenderd kamatlábsokkokat modellezen minden olyan devizanemre, amelyekben denominált, nem a kereskedési könyvben nyilvántartott eszközeinek, forrásainak és mérlegen kívüli ügyleteinek összege meghaladja az összes banki könyvi tétel volumenének 5%-át.

A Felügyelet korábban a 200 bázispontos sokkolási mértéket tartotta irányadónak, melyet azonban az elmúlt időszak gazdasági eseményeinek tükrében a jelen körülmények között már elégtelennek tart. Ezért elvárja, hogy a vonatkozó érzékenységvizsgálatok keretében az intézmény vegye figyelembe a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlását³⁷ is, mely a következő:

- G10-es ország devizájában lévő kitettség esetén +/- 200 bázispontos kamatsokk
- nem G10-es ország devizájában lévő kitettség esetén párhuzamos hozamgörbe eltolás, ahol az eltolás mértéke az 1. és a 99. percentilise a megfigyelt kamatlábváltozásoknak (minimum 5 éves adatsort és 1 éves (240 napos) tartási periódust tekintve).

Amennyiben nem G10-es ország devizája esetén a számított sokk értéke nem éri el a +200 vagy a -200 bázispontot, ott ezen értékek tekintendők irányadónak.

A sztenderd kamatlábsokkok modellezése minimumkövetelmény, amely az intézmény sajátosságaihoz igazodó más megközelítésekkel is kiegészíthető.

Amennyiben a banki könyv kamatlábkockázatára vonatkozó sztenderd kamatlábsokkok a hitelintézet gazdasági értékének a szavatoló tőkéje 20%-ánál nagyobb potenciális csökkenését

³⁶ A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 5/2004. számú a hitelintézetek kamatlábkockázatának kezeléséről módszertani útmutatójában részletesebben kifejtve

³⁷ BIS: Principles for the Management and Supervision of interest Rate Risk, 2004

jelzik³⁸, a hitelintézetnek intézkedéseket kell tennie kamatláb-kockázati kitettségének csökkentése érdekében. Az intézkedések a tőke növelésére és a kockázati kitettség csökkentésére egyaránt irányulhatnak. Ezek hiányában a Felügyelet kezdeményezi a hitelintézet kockázati kitettségének csökkentését, illetve a kockázatkezelési folyamatok megerősítését, szükség esetén pedig intézkedéseket tesz. Ezen lépések megtétele előtt azonban minden esetben mérlegeli az intézmény saját maga által megtett intézkedések elégségességét, ez alapján pedig a felügyeleti beavatkozás megfelelő formáját és eszközeit.

III.2.3.4 Likviditási kockázat

A likviditás az intézmény azon képessége, hogy eszközei növekedését anélkül tudja finanszírozni, lejáró kötelezettségeit pedig teljesíteni, hogy emiatt jelentős, nem tervezett veszteség érné. A jövedelmezőség érdekében végrehajtott lejáráti transzfer, a rövid távú források hosszú távú kihelyezése, a környezeti hatások és más piaci szereplők magatartásának bizonytalansága jelentik a likviditási kockázatot.

Hatékony likviditáskezelés révén biztosítható, hogy az intézmény minden körülmények között képes legyen megfelelni kötelezettségeinek. A likviditási kockázat kezelése alapvető jelentőséggel bír, mivel egyetlen intézmény likviditási problémái a partnerek és az ügyfelek mindegyikére, vagyis az összes piaci szereplőre hatással lehetnek.

A likviditási kockázatok alapvetően két kategóriába sorolhatók:

- finanszírozási likviditási kockázat (funding liquidity risk)
- piaci likviditási kockázat (market liquidity risk)

A finanszírozási likviditási kockázat annak a kockázata, hogy az intézmény nem tud megfelelni a várható és váratlan jelenlegi illetve jövőbeli cash-flow-kból és fedezetekből származó kötelezettségeinek anélkül, hogy ez kihatna a napi működésére vagy a piaci helyzetére. Ide tartozik többek között: a lejáráti (a lejáráti összhang hiányával összefüggő) likviditási kockázat, a lehívási (a lejárat előtti tömeges forráskivonás) likviditási kockázat, a strukturális (a források megújíthatóságával, a forrásköltség változásával összefüggő) likviditási kockázat stb.

A piaci likviditási kockázat annak a kockázata, hogy az intézmény nem képes a megfelelő piaci árakon a pozícióit realizálni, vagyis a piaci likviditási kockázat alatt annak veszélye értendő, hogy egy piaci pozíció nem zárható megfelelően rövid idő alatt piaci áron, csak kedvezőtlenebb árfolyamon, így a megfelelő piaci ár realizálása megkívánja a pozíció fenntartását, ami likvid eszközök lekötését/felvételét igényelheti.

Az intézménynek kötelessége, hogy hatékonyan kezelje a likviditási kockázatait. Ennek elérése érdekében megfelelő likviditási kockázatkezelési keretrendszerrel kell rendelkeznie, mely biztosítja számára a megfelelő likviditási szintet, benne egy megfelelő pufferral, mely fedezetül szolgál váratlan piaci sokkhatások kivédésére.

A kialakított keretrendszerrel az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- Az intézmény egyértelműen határozza meg azon likviditási kockázati szintet, melyet a jelenlegi üzleti stratégiáját és piaci pozícióját tekintve el tud viselni.
- Az intézmény felső vezetése dolgozzon ki stratégiát (és szabályozási irányelveket), melyet követve a likviditási kockázat szintjét a megállapított kritikus szint alatt tartja, valamint biztosítja az intézmény számára a megfelelő likviditást. Ezen stratégiát (és

³⁸ ez jelenti a CRD 124. cikk 5. bekezdésében meghatározott economic value felügyeleti értelmezését

irányelveket) legalább évente vizsgálja felül. A jóváhagyásról és a módosításokról a felső vezetés hozza meg a döntést.

- Az intézmény vezetése építse be a likviditási költségeket, bevételeket és kockázatot a belső árazásába, teljesítménymérésébe, valamint új termék fejlesztési folyamatába, így összehangolván a kockázatvállalást ösztönző tevékenységeit és a likviditási kockázati kitétségeit.
- Az intézménynek megbízható rendszerrel kell rendelkeznie a likviditási kockázatok azonosítására, mérésére, nyomon követésére és ellenőrzésére. A kockázatazonosítás során az intézménynek rögzítenie kell, hogy a likviditási kockázat mely elemei jelennek meg működésében. A kialakított rendszer képes legyen figyelembe venni egy adott időszakon belüli eszközökből, kötelezettségekből és mérlegen kívüli tételekből származó pénzáramlásokat.
- Az intézménynek folyamatosan felügyelnie és ellenőriznie kell a likviditási kockázati kitétségeit és finanszírozási igényeit, figyelembe véve a likviditás transzferabilitására vonatkozó jogi, szabályozási és működési korlátozásokat.
- A kialakított kockázatkezelési rendszernek képesnek kell lennie a források és a finanszírozási futamidők szerinti hatékony diverzifikálásra és elő kell segítenie a finanszírozási források diverzifikálását. Az intézmény rendszeresen mérje fel, milyen gyorsan képes a különböző források megújítására. Határozza meg és monitorozza azon tényezőket, melyek befolyásolják a különböző források elérhetőségét.
- A devizaszámlákat is vezető intézmények esetén elvárható, hogy a likviditáskezelés és tervezés devizanemenként történjen. A kockázatkezelési keretrendszer mérje fel és vegye figyelembe a mérlegen kívüli fedezeti ügyletek likviditást érintő hatásait, különös tekintettel a forint árfolyamának gyengülésére, illetőleg a swap piacok esetleges működési zavaraira.
- A csoporthoz tartozó intézmények likviditáskezelési rendszerével szemben elvárás a likviditáskezeléssel kapcsolatos csoporton belüli munkamegosztás, a hatás- és felelősségi körök egyértelmű rögzítése. A szabályzat tartalmazza az irányító intézmény irányított intézményekkel kapcsolatban vállalt felelősségét, kötelezettségét, illetőleg a likviditáskezelés terén az irányított intézményekhez delegált felelősséget, feladatokat.
- Az intézmény aktívan kezelje a napközbeni (intraday) likviditási pozícióit és kockázatait, mely cél eléréséhez megfelelő fizetési és elszámolási rendszereket működtessen.
- Rendszeresen végzett intézményi illetve piaci szintű forgatókönyvek alapján kialakított stressz tesztek révén az intézmény azonosítsa a potenciális likvid eszközöket és biztosítsa, hogy az aktuális kitétségek az intézmény által felállított küszöbön belül maradnak. A stressz tesztek eredményei kihatnak a likviditáskezelési folyamatokra, kockázatkezelési stratégiára, politikára, készenléti tervre és esetlegesen a tőkekövetelményre.
- Az intézménynek szabályos készenléti tervvel (contingency plan) kell rendelkeznie, melyben meghatározza azokat a lépéseket, melyeket egy váratlan sürgősségi szituációban a likviditás fenntartása érdekében kell végrehajtania.
- Az intézmény jó minőségű likvid eszközökből egy puffert képez, melynek révén biztosítja magát a stressz forgatókönyvek által prognosztizált helyzetek kivédésére.

Az intézménynek rendszeresen információkat kell közzé tennie, mely alapján a piaci szereplők a likviditási pozícióját és a likviditási kockázat kezelési rendszerét meg tudják ítélni.

Az intézmény elemezheti likviditási helyzetének várható alakulását a követelései és a kötelezettségei időbeli ütemezésének (lejáratú összhangjának) összevetésével. Végezhető ún. statikus elemzés, mikor az intézmény azt feltételezi, hogy követelései és kötelezettségei szerződés szerint realizálódnak (nincsenek új hitelek és új betételhelyezések), és ún. dinamikus elemzés, ami az állományok megújulásával számol. Az elemzéseknel alkalmazott eszközök normál üzletmenetre vagy likviditási válsághelyzetre vonatkozhatnak.

A likviditási kockázatkezelési rendszer fontos eleme a limitrendszer és a limitek konkrét mértéke. A Felügyelet elvárja a limitek rögzítését a likviditási kockázatkezelési szabályzatokban, illetve a limitek kihasználtságáról kimutatás készítését. Utóbbinak tartalmaznia kell az illetékes szervezeti egységnek az esetleges limitsértés megszüntetésére irányuló döntését. A limitek mértékeit legalább évenként felül kell vizsgálni.

Amennyiben az adott intézmény a likviditási kockázatát, vagy annak bizonyos elemeit más kockázati típus égisze alatt veszi figyelembe, a Felügyelet elvárja ennek szabályzatokban történő rögzítését. A likviditási kockázatok méréséről/kezeléséről az adott kockázat szabályzatai részletes leírást tartalmazzanak.

III.2.3.5 Elszámolási kockázat (settlement risk)³⁹

Az elszámolási kockázat⁴⁰ annak a kockázata, hogy egy átutalási rendszeren keresztül lebonyolított elszámolás nem várt módon teljesül⁴¹. Az elszámolási kockázat magában foglalhat hitel- és likviditási kockázati elemeket is.

A treasury tranzakciók, a kereskedési könyvi tételek (ügyletek), illetve a befektetési szolgáltatási tevékenység keretében kötött tőkepiaci ügyletek a hitelezési és a likviditási kockázat sajátos elegendő alkotó elszámolási kockázatot hordoznak magukban. Az intézmények számára kockázatot jelent, hogy szerződő partnere nem – vagy csak késedelmesen – teljesíti kötelezettségét (pl. fizetés, illetve értékpapír-szállítás). Az intézmények közötti szoros üzleti kapcsolatok következtében ez előidézheti, hogy az eredetileg teljesítő sem képes időben teljesíteni harmadik féllel szembeni tranzakcióiban. (pl. a pénzügyi instrumentum rendelkezésre nem állása, illetve likviditási problémák miatt).

Az 1. pillérben megjelenő elszámolási/leszállítási kockázat – a 2006/49/EK irányelv a szállítási határidőt követő ötödik naptól (SD+5) pótlólagos tőkekövetelmény képzést ír elő a (még) nem teljesült ügylet árkülönbözetére – az értékpapír-tranzakciók elszámolásához kapcsolódó kockázatoknak nagyon szűk értelmezését jelenti. A 2. pillérben a Felügyelet által alkalmazott definíció az elszámolási kockázatot az értékpapír-elszámolási rendszerek sajátosságaitól függő, a

³⁹ A Felügyelet az elszámolási kockázatot (settlement risk) tágan értelmezi, nem szűkítve le azt a CPSS-IOSCO ajánlásában bemutatott, az értékpapír-elszámolások hitelkockázatának egy típusaként bemutatott settlement risk-re, beleértve viszont még a pótlási költség kockázatát is (replacement cost risk).

⁴⁰ A Tőkepiaci intézmények felügyeleti főosztálya által készített „Az értékpapír elszámolások (clearing&settlement); a letétkezelési tevékenység kockázata, a Felügyelet e tevékenységekkel kapcsolatos feladatai” című háttéranyag, valamint a CPSS-IOSCO: Recommendations for securities settlement systems alapján.

⁴¹ A CEBS GL 03 az elszámolási kockázatot (settlement risk) akként definiálja, hogy az a kockázat, amely abból ered, hogy míg a hitelintézet (befektetési szolgáltató) teljesíti szállítási, illetve fizetési kötelezettségét, nem kapja meg a várt módon a partnertől az ellenértéket.

tranzakciók elszámolása során felmerülő hitelezési és likviditási kockázatok összességéként értelmezi.

A magyar piacon normál piaci körülmények között az értékpapír-elszámolásokban bekövetkező nem szerződés szerinti teljesítések többnyire technikai jellegűek; késedelemmel történik meg az ügyletek elszámolása⁴². (Ennek egyik oka például a hosszú, többszereplős letétkezelői láncolatokban való értékpapír-szállítás.) Tekintettel arra, hogy az elszámolási napot követő négy napon belül teljesített (elszámolt) ügyletek is pótlási többletköltséggel járhatnak, illetve hordozhatnak magukban számottevő tőke-, illetve likviditási kockázatot, a Felügyelet az ICAAP keretében ezek nyomon követését, kezelését is szükségesnek ítéli. A 2006/49/EK irányelv a nyitva szállítás kapcsán ugyan előírja, hogy az első (szerződés szerinti) fizetéstől vagy szállítási szakasztól a második (szerződés szerinti) kifizetést vagy szállítási szakaszt követő négy napon belül kockázatként kell kezelni az egyoldalúan teljesített tranzakciót, azonban a Felügyelet – az elszámolások kockázatának összetevőiből kiindulva – ennél tágabb definíciót használ, melyet a 2. pillérben kíván érvényesíteni.

A szerződéses érték kockázata (principal risk), abban az esetben fordul elő, ha a tranzakcióban résztvevő nem kapja vissza a nem-teljesítő számára átranzferált eszközt (pénzt vagy értékpapírt).

A pótlási költség kockázata (replacement cost risk, pre-settlement risk) a szerződéses érték kockázatánál kisebb mértékű, de a jelenlegi elszámolási rendszerekben nagyobb gyakorlati relevanciával rendelkező kockázati típus. A pótlási költség kockázat tőkekövetelményének számításában a 2006/49/EK II. sz. mellékletében leírt teljesítési/szállítási kockázat 5-15 napos késedelem esetén számítandó tőkekövetelményének alapul vételét elfogadhatónak tartja a Felügyelet. A kockázat mértékét tehát – ex post – az árfolyam változékonysága, valamint az ügyletkötés és szerződés szerinti teljesítés napja határozza meg. A partner nem-teljesítése (default-ja) az ügyleten elérhető árfolyamnyereség (értékpapír-eladásnál a bekerülési érték – korrigálva a kamatokkal – és a szerződéses ár különbségét) elmaradását jelentheti, vagyis a szerződéses ár és a nem-teljesítéskori árfolyam különbségeként meghatározott pótlási költség kiegészülhet az árfolyam-nyereség elmaradásának „alternatív költségével” is – ha az ügyletet rosszabb árfolyamon (vagy nem) kerül újrakötésre.

A kapcsolódó likviditási kockázat annak kockázata, hogy a partner kötelezettségének teljes mértékben (a szerződéses összegben) nem tud határidőben eleget tenni, melynek következménye lehet, hogy

- az időben teljesítő eladónak további szerződéses kötelezettsége(i) teljesítéséhez más likviditási forrást kell keresnie (kölcsönfelvétel, vagy bizonyos eszközök értékesítése),
- az időben teljesítő vevőnek az adott pénzügyi instrumentumot más forrásból kell megszereznie, hogy a további tranzakció(k)ban szállítani tudjon.

A feszített likviditású intézmények számára a nagy értékű tranzakciónál bekövetkező nem-teljesítések (késedelmes teljesítések) jelentős problémát okozhatnak. Ezzel a kockázati típussal a

⁴² Az értékpapír-elszámolásokhoz kapcsolódóan piaci szereplők különböző mértékű kockázatot vállalnak attól függően, hogy az adott ügylet elszámolása garantált-e (CCP részvételével zajlik), milyen módon kerül elszámolásra, illetve hogy hány piacot, elszámolási rendszert érint. A cross-border, illetve multi-market értékpapír elszámolások – különösen a rendszerek interoperabilitásának hiányából fakadó – nehézségei fokozott kockázatot rejtenek magukban, s a letétkezelői láncolatok is a pótlási költség és a likviditási kockázat relevanciájára hívja fel a figyelmet.

különösen kevésbé likvid piaccal rendelkező pénzügyi instrumentumok esetén kell számolni (ekkor az instrumentum beszerzése ugyanis nehezebb, gyakoribb a késedelmes szállítás).

Az elszámolási kockázat számszerűsítése, kezelése, a kapcsolódó tőkeszükséglet számítása

Miután az elszámolási kockázat hitel- és likviditási kockázatból tevődik össze, kézenfekvő a kockázat építőköcka-modellel történő számszerűsítése. A likviditási és a hitelezési kockázat fejezetekben kifejtett módszerek felhasználhatók, azonban azokat az elszámolási kockázat sajátosságainak megfelelően kell alkalmazni, kombinálni.

A szerződéses érték kockázata a hitelkockázat „hagyományos” típusának tekinthető, az ott bemutatott módszerek a mérésére használhatók. A szerződéses érték kockázatot ugyanakkor megszüntetheti, illetve csökkentheti a DVP (delivery versus payment), illetve RVP (receive versus payment) elvű elszámolás, valamint a központi szerződő fél⁴³ (central counterparty, CCP) partnerek közé állása. Mivel az elszámolási rendszerek mechanizmusai – ezen eszközök, elvek alkalmazásával – többnyire biztosítják a szerződéses érték kockázat minimalizálását⁴⁴, az elszámolóházakon (CCP-ken) keresztüli értékpapír-elszámolások hitelkockázata a pótlási költségre koncentrálódik. Az elszámolóházakon kívül bilaterálisan elszámolt ügyletek során azonban – a partner minősítésétől függően- szükséges figyelembe venni, monitorozni és kezelni a szerződéses érték kockázatát is; ez esetben ugyanis nincs olyan, az ügyletkötő felek között álló harmadik fél, illetve mechanizmus, amely biztosíthatná a DVP (RVP) elv érvényesülését. E tekintetben az intézménytől elvárt a limit- és partnerminősítési rendszerek alkalmazása, és megfelelő monitoring tevékenység.⁴⁵

Minél nagyobb a távolság az értékpapír-ügyletben az eladó és vevő között, minél hosszabb a (letétkezelői) láncolat, annál nagyobb a valószínűsége a rész-, késedelmes, illetve nemteljesítésnek; ekkor a partner- (hitelezési) kockázat hatványozódik. Ha az intézmény elszámolási ügynöki szolgáltatásokat is nyújt ügyfeleinek (alklíringtagjainak), további kockázata származik abból, hogy mint általános klíringtag az elszámolóházzal szemben helyt áll az alklíringtagért (csak ő áll szerződéses jogviszonyban az elszámolóházzal). Ezen kockázat limitek előírásával, megfelelő fedezet előírásával, monitoring rendszer kidolgozásával megfelelő szinten tartható.

A pótlási költség kockázat mértéke függ az intézmény más befektetési szolgáltatókkal kötött megállapodásaitól. A keretszerződések (pl. értékpapír-kölcsönzésre) megfelelő kockázatkezelő eszközök lehetnek. Ha az intézmény nem rendelkezik megfelelő eljárással ezen kockázati típus kezelésére, akkor volatilis piac esetében indokolt lehet a pótlólagos tőkeképzés.

A pótlási költség kockázat mértéke ex post pontosan meghatározható (a fent bemutatottak szerint); ex ante becsülhető, relatív nagysága tekintetében pedig a piac volatilitásának mértéke az

⁴³ A központi szerződő fél olyan szervezet, amely közvetlenül vagy közvetve a tranzakcióban részt vevő partnerek közé áll, hogy azok jogait és kötelezettségeit átvegye oly módon, hogy közvetlenül vagy közvetve minden vevővel szemben eladóként, illetve minden eladóval szemben vevőként áll.

⁴⁴ Az elszámolóházak nemteljesítések (késedelmes teljesítések) esetén az elszámolások (elszámolási rendszer) biztonsága, a határidőben nem teljesített ügylet mielőbbi elszámolása-teljesítése érdekében rásegítő mechanizmusokat alkalmaznak. A KELER háromlépcsős rásegítő mechanizmust alkalmaz; (1) ha a nemteljesítés megbízói alszámlán következett be, a KELER a befektetési szolgáltató saját alszámlájáról átvezeti a nemteljesített értékpapírt/értékpapírokat; (2) a KELER a központi értékpapír-kölcsönzési rendszeren keresztül megkísérli megszerezni a szükséges értékpapírt/értékpapírokat; (3) örökített korrekciós DVP ügyletet hoz létre a nemteljesítővel és a vétlen féllel.

⁴⁵ Lásd: Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 3/2000. számú ajánlása a befektetési szolgáltatók kockázatkezelési rendszereiről

irányadó. A Felügyelet az alábbi képletet tekinti a pótlási költség kockázat fedezetéül szolgáló tőke számításához kiindulópontként:

(Átlagos napi árfolyamváltozás) * (késés max. napja) * (szerződés szerinti érték) * (nemteljesítés valószínűsége)

- a nemteljesítés valószínűsége és a napi átlagos árfolyamváltozás historikus adatokból becsülhető,
- a késés maximális napjainak száma tekintetében a KELER által garantált spot ügyletek esetén figyelembe veendő, hogy SD+2 napon; a derivatív ügyletek esetén elszámolási ciklus utolsó napján kényszerbeszerzési eljárást indít. Pénzoldali nemteljesítés esetén a KELER elszámolási hitelt nyújt a klíringtagnak, illetve a Tőzsdei Elszámolási Alapból biztosítja az ügylet fedezetét.⁴⁶

A fent említetteknek megfelelően a hitelezési kockázathoz kapcsolódó likviditási kockázat különösen akkor bír (nagyobb) relevanciával, ha az intézmény alacsonyabb likviditási rátával működik, illetve ha az adott pénzügyi instrumentum piaca kevésbé likvid. A multilaterális nettósítással történő elszámolás ugyanakkor képes a likviditási kockázat csökkentésére, illetve alacsony szinten tartására.

A kockázat számszerűsítése a likviditási kockázat fejezetben bemutatott eszközökkel történhet, vagy más módszerek (ügyleti limitek, kereskedett termékek körének limitálása) alkalmazásával csökkenthető.

III.2.3.6 Egyéb lényeges kockázatok

Az ICAAP 7. alapelvének elvárása, hogy az intézmény belső tőkeallokációs folyamata minden, a korábbiakban nem definiált, de az intézmény szempontjából lényeges kockázatra terjedjen ki. Ilyen lehet pl. a stratégiai kockázat vagy a reputációs kockázat, de minden egyéb, jelen dokumentumban nem nevesített kockázatot az intézménynek figyelembe kell vennie, amennyiben tevékenységében az tetten érhető, és lényegesnek tekinthető. Megjelenhetnek itt olyan, az intézmény speciális tevékenységéből, vagy speciális ügyfélköréből eredő kockázatok, amelyek adott intézményre speciálisan jellemzőek, de a szokásos kockázatdefiníciókon kívül esnek. Az egyéb lényeges kockázatok az intézmény saját terminológiája szerint definiálhatja, a definíciót, és a kockázat mérésére és kezelésére kialakított eljárásokat azonban részletesen be kell tudni mutatnia a Felügyelet számára.

Az egyéb kockázatok tekintetében a Felügyelet nem ad részletes kockázat felsorolást és kockázatdefiníciókat, az intézmény saját felelőssége, hogy egyéb jellemző kockázatait feltérképezze, amihez a megfelelő kockázatfeltáró mechanizmust ki kell dolgoznia. Vizsgálnia kell a feltárt kockázat lényegességét, és a vizsgálat eredményét, és annak alátámasztását a Felügyeletnek be kell tudni mutatnia.

Lényegesség: egy intézmény tevékenységéhez mérten jelentőséggel bíró (számottevőnek tekinthető) minden olyan kockázat, mely befolyásolja az üzleti célok elérését. Az egyéb kockázatok általában nem, vagy nehezen számszerűsíthető kockázatok, ezért mérésük és kezelésük jellemzően minőségi módszerekkel végezhető el. Emiatt javasolt felmérésükre és

⁴⁶ A KELER pénz-, illetve értékpapír-oldali nemteljesítés esetén alkalmazott eljárásáról részletesen lásd a KELER Általános Üzletszabályzatát: http://www.keler.hu/hu/61_219.php

kezelésükre részletes módszertan kidolgozása, amely meghatározza azokat a módszereket és eljárásokat, amelyekkel a kockázat feltárható, és mértéke kézben tartható.

Ezek a kockázatok erős kapcsolatban lehetnek egyéb kockázatokkal is, vagy úgy, hogy növelik azokat (pl. a stratégiai kockázat növelheti a hitelezési kockázatot), vagy alapkockázatok eszkalálódásából keletkeznek (pl. magas operációs kockázatot jelentő IT problémák, amennyiben ügyfélrendszereket érintenek, a reputációs kockázat gyors növekedését eredményezhetik). Az egyéb kockázatok lényegességének megítélése tehát nagyban szubjektív. A benyújtott dokumentáció alapján a SREP folyamatában az intézmény és a Felügyelet közötti párbeszéd során alakítja ki a Felügyelet az álláspontját.

Az egyéb kockázatok között a Felügyelet minimálisan a reputációs kockázat és a stratégiai kockázat vizsgálatát várja el.

Reputációs kockázat

A reputációs kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget közvetve érintő olyan kockázat, amely a pénzügyi intézményről kialakult kedvezőtlen fogyasztói, üzletpartneri, részvényesi, befektetői vagy hatósági véleményből származik, és az intézmény külső megítélésének a kívánatos szinttől való elmaradásában nyilvánul meg.

A reputációs kockázat forrása lehet az iparágra jellemző szolgáltatási normáknak való megfelelés hiánya, ígérvények nem teljesítése, az ügyfélbarát kiszolgálás és a tisztességes piaci magatartás hiánya, az alacsony vagy lemaradó szolgáltatási színvonal, az indokolatlanul magas költségek, a piaci körülményeknek vagy az ügyfélközösségnek nem megfelelő szolgáltatási stílus, a nem megfelelő üzleti viselkedés illetve a kedvezőtlen hatósági vélemény vagy intézkedések.

Jelentős mértékű reputációs kockázatra utalhatnak az intézmény teljesítményét, színvonalát megítélő külső személyek vagy szervezetek több irányból érkező, nagy számú, visszatérően elhangzó, széles körű nyilvánosságot kapott negatív nyilatkozatai, illetve az olyan események vagy az intézmény olyan teljesítményei, amelyek az említett fajtájú nyilatkozatok alapjául szolgálhatnak.

Stratégiai kockázat

A stratégiai kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely az üzleti környezet változásából vagy helytelen üzleti döntésekből, kockázatos üzleti modell kialakításából, vagy az üzleti környezet változásának figyelmen kívül hagyásából származik.

A stratégiai kockázat jellemző forrása például a piaci környezetnek nem megfelelő üzleti növekedésre vagy piaci részarányra való törekvés, a változó környezethez való megfelelő ütemű és tartalmú igazodás hiánya, a helyesen megválasztott célokhoz alkalmatlan eszközök hozzárendelése, rossz időzítésű igazodás a változó üzleti környezetben, vagy a stratégiai céloknak nem megfelelő tartalmú konkrét intézkedések.

Jelentős mértékű stratégiai kockázatra utalhat, ha az intézmény a szolgáltatási és üzleti teljesítményt érdemi módon befolyásoló kérdésekben huzamosabb ideig szemben halad a gazdasági környezet jól meghatározó követelményeivel vagy irányzataival, vagy ha a környezet jól azonosítható lényegi változása ellenére elmulasztja stratégiájának felülvizsgálatát.

III. 2.4 Külső tényezők figyelembe vétele - Tőketervezés

Az ICAAP-SREP párbeszéd⁴⁷ negyedik eleme a külső tényezők figyelembe vétele. Az eddigiekben statikusan vizsgált, a vállalt kockázatokhoz illeszkedő tőkeszükségletet a külső tényezők figyelembevétele helyezi dinamikus szemléletbe, hiszen a tőkének nemcsak adott időpontban kell megfelelő szintűnek lennie, hanem folyamatosan, az esetleges kedvezőtlen gazdasági fordulatok, az üzlet kedvezőtlen alakulása esetén is biztosítania kell a biztonságos működést. A tőkeszükséglet alakulására hatással van a gazdasági környezet (pl. gazdasági visszaesések), a szabályozói környezet, és az intézmény gazdálkodásából eredő kockázatok (jövedelmezőség, üzleti teljesítmény alakulása). Ezen tényezők figyelembevételének eszköze a tőketervezés, amely biztosítja, hogy a szükséges tőkeellátottság meghatározásához megfelelő időhorizontot végigtekintve jusson el az intézmény. A gazdasági visszaesések esetén szükséges tőke meghatározásához az egyes kockázatokra elvégzett stressz tesztek alapján van lehetőség. Az előretétekintés alapján várható tőkeigénynek megfelelően a szükséges tőkeellátottságot korrigálni kell.

Tőketervezés

A tőketervezés célja, hogy az intézmény felkészüljön arra, hogy tőkeellátottságát változó körülmények között, akár gazdasági recesszió idején is képes legyen biztosítani.

A tőketervezésnek át kell tekintenie

- az intézmény aktuális tőkeigényét,
- a tervezett tőkefelhasználást,
- a megcélzott és fenntartani kívánt tőkeszintet (figyelembe véve az intézmény stratégiáját és a kockázati étvágyat),
- a tőkemenedzsment eszközeit: a tőke növelésére felhasználható belső (jövedelemtermelő képesség) és külső forrásokat,
- a tőkeellátottság biztosításának egyéb felhasználható eszközeit (pl. osztalék kifizetés tervezése, mérlegtételek tervezése, stb.).

A tőketervezés belső forrásainak felméréséhez át kell tekinteni az intézmény gazdálkodásából eredő kockázatokat (üzleti teljesítmény alakulása az üzleti tervek viszonylatában, jövedelmezőség, jövedelemtermelő képesség alakulása).

A tőketerv időtávlatára a Felügyelet 3-5 év előretétekintést vár el, az intézmény összetettségének függvényében. Kis intézményeknél elegendő a három éves előretétekintés, nagy intézményeknél elvárt az öt éves előretétekintés. A tőketerv szükség szerinti, de minimum éves felülvizsgálata, a körülményekhez való igazítása indokolt.

A tőketervezés során a körülmények kedvezőtlen alakulása hatásainak vizsgálatára indokolt stressz tesztek használata.

Jövedelmezőség kockázata

Jövedelmezőségi kockázatot az intézmény jövedelemtermelő szerkezetének nem megfelelő kialakítása, diverzifikáltsága, illetve a megfelelő szintű jövedelemtermelő képesség elérése és tartós fenntartása képességének hiánya eredményez.

⁴⁷ CEBS GL03, Chapter 4

Gazdasági környezetből fakadó kockázat

A gazdasági környezetből fakadó kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely a nemzetközi vagy nemzeti gazdasági növekedés, illetve egyes régiókra, iparágakra vagy jövedelemtulajdonosi szektorokra, illetve pénzügyi és egyéb piacokra vonatkozó gazdasági vagy üzleti növekedés jelentős változásából, illetve a kereslet-kínálati egyensúly megbomlása következtében a termék-, szolgáltatási és eszközárak és árfolyamok változásából, továbbá befektetési eszközök hozamainak vagy a pénzügyi intézmények működtetéséhez szükséges erőforrások költségszintjének változásából származik.

Gazdasági környezetből fakadó kockázat közvetlenül általában stratégiai, hitel-, piaci, illetve gazdálkodási kockázatként jelenik meg. Jellemző forrása a gazdasági, üzleti vagy piaci növekedés visszaesése, ezen belül a ciklusok keretében bekövetkező visszaesés.

Jelentős mértékű kockázatot jelenthet a gazdasági növekedés megszokott trendjét megtörő makrogazdasági kiigazítás, az infláció, a kamatszint és/vagy a valutaárfolyamok jelentősebb mértékű elmozdulása vagy volatilitásának érdemi növekedése, illetve a makrogazdasági folyamatoknak a szokásos mértéket meghaladó ciklikus kilengése.

Szabályozói környezetből adódó kockázat

A szabályozói környezetből adódó kockázat tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely a nemzetközi vagy nemzeti hatóságok által előírt kötelező szabályok változásából fakad. Jellemző példái a tevékenységi szabályok és korlátozások, a gazdálkodásra és a nyilvántartásra vonatkozó szabályok, az ügyfelek kezelésével kapcsolatos eljárási szabályok, a piaci viselkedésre vonatkozó szabályok, illetve az adózás és a támogatási rendszerek változása.

Jelentős mértékű szabályozási kockázatra utal, ha a szabályozás változása az intézmény tevékenységének érdemi részét adó tevékenység üzletméretét, annak szokásos bővülését vagy eredményességét alapjaiban veszélyezteti, illetve ha valamely intézményi reform vagy makrogazdasági kiigazítás kapcsán több területen a szabályozás egyaránt kedvezőtlen változására kerül sor.

III.3. Tőkeszükséglet meghatározása

A 2. pillérben az intézménynek legjobb tudása szerint saját magának kell meghatároznia, hogy mekkora tőkére van szüksége pillanatnyi és potenciális kockázatai fedezéséhez. A tőkeszámításnál figyelembe kell venni minden, az intézmény számára lényeges kockázatot, a kockázatok egymásra hatását (integrált kockázatkezelési szemlélet), valamint az 1. pillértől eltérően figyelembe vehetők a különböző kockázatok közötti diverzifikációs hatások is.

A tőkeszámítás módszerére - azon kívül, hogy szempontokat ad arra, hogy milyen kockázatokat kell figyelembe venni - sem a CRD, sem a GL 03 nem tartalmaz előírást, vagy ajánlást, sőt az utóbbi kifejezetten a módszertani sokszínűséget hangsúlyozza. Ennek indoka nem kis mértékben az a törekvés, hogy ha egy intézmény az eddigiekben már az új előírásoknak lényegében megfelelő tőkeszámítási módszereket alkalmazott (ami nem ritkaság a fejlettebb intézmények között), akkor ezeket ne kelljen pusztán a CRD bevezetésének következtében lecserélnie. Ennek a szabadságnak azonban (a CRD alapfilozófiájának megfelelően) ára van: az intézménynek meg kell tudni indokolnia a Felügyelet számára a módszerválasztás helyességét és indokoltságát.

Az intézmény által választható módszer kifinomultsága függhet

- magának az intézménynek a nagyságától és bonyolultságától (az arányosság elve értelmében kisebb és egyszerűbb intézményektől nem kell kifinomult és bonyolult tőkeszámítási módszereket elvárni),
- a kockázat intézményen belüli súlyától, fontosságától (egy intézmény alkalmazhat elhanyagolható kockázataira nagyon egyszerű – biztonsági pótlék jellegű – megközelítéseket, lényeges kockázataira pedig kifinomult modelleket)
- a rendelkezésre álló (főleg szellemi) erőforrásoktól. Elvárható, hogy az intézmény alaposan értse az általa alkalmazott módszereket, tehát ne alkalmazzon olyan módszereket, amelyek kellő elsajátításához nem volt kellő ereje/ideje. (Ez szorosan összefügg az első ponttal: a nagyobb intézményeknek általában nagyobb kapacitások állnak rendelkezésére.)
- az intézmény kockázati étvágyától. Az mindenképpen elvárható, hogy egy nagyobb kockázatot vállaló intézmény – legalább jelentős kockázatai tekintetében – kifinomultabb, pontosabb becsléseket eredményező módszereket alkalmazzon, mint egy kockázatkerülő intézmény.

Az intézmények komplexitásától és kockázati étvágyától függően tehát többféle eljárás is alkalmazható a tőkeszükséglet meghatározására. A legegyszerűbb esetben ki lehet indulni pl. az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből, és azt – lényegében egy konzervatív pótlék formájában - kiegészíteni az ott nem (vagy nem megfelelően) kezelt kockázatokhoz hozzárendelt tőkével. Ebben az esetben is elvárt azonban, hogy az intézmény bizonyítsa, hogy egyrészt az 1. pillérbeli módszerek elég jó közelítést adnak az ott kezelt kockázatokra, másrészt a többi kockázat elhanyagolható ezekhez képest.

A komplexebb kockázati profillal rendelkező intézmények esetében elképzelhető, hogy az összes lényeges kockázat tőkeszükségletét belső modellel határozzák meg - függetlenül attól, melyik pillérhez tartoznak-, és az összesített tőkeszükséglet meghatározásánál figyelembe veszik az egyes kockázatok közötti együttmozgásokat (korrelációkat) is.

Ugyanazon (1. pillérbeli) kockázatok 1. és 2. pillérbeli kezelése eltérhet egymástól⁴⁸. Elképzelhető például, hogy egy intézmény portfóliómodell (pl. Creditmetrics, Creditrisk+) alkalmaz a 2. pillérben az 1. pillér portfólió-független megközelítése helyett, vagy – ahogyan az ma sem ritkaság – a piaci kockázatokot belső célokra belső modellel határozzák meg, míg az 1. pillérben (a szabályozói tőkeszámításra) a sztenderd módszert alkalmazzák.

A módszerválasztás szabadsága azonban nem csak a tőkekövetelmény meghatározására szolgáló módszerek megválasztásának szabadságát jelenti, hanem a megközelítés, a kockázati mérőszám és a tőkefogalom megválasztásának szabadságát is.

A tőkeszükséglet meghatározásánál vagy a folyamatos üzletmenet (going concern) vagy a felszámolás (liquidation) elvét szokták alkalmazni.

A folyamatos üzletmenetből kiinduló esetben olyan nagyságú tőkére van szükség, amely biztosítja az üzlet folytatását még jelentősebb veszteségek elszenvedése esetén is (ez az elv tehát az üzlet fenntartásában érdekelt tulajdonosok és alkalmazottak nézőpontját tükrözi). Ezen rendszerek esetén tipikusan meghatároznak egy közbülső, figyelmeztető tőkeszintet is, mely alá süllyedés közvetlenül még nem veszélyezteti a folyamatos üzletvitelt, de felhívja a figyelmet

⁴⁸ Értelmszerűen általában a második pillérbeli kezelésnek „illik” kifinomultabbnak lennie

arra, hogy a tőke szintje tovább már csak kismértékben csökkenthető, ennek megakadályozására intézkedésekre van szükség.

Ezen megközelítés alkalmazásához nem elég a pillanatnyi helyzet ismerete, hanem valamilyen feltételezésekkel (még ha többnyire nagyon egyszerűekkel is) az üzlet jövőbeni alakulását illetően is figyelembe kell venni. A gondolkodás-móddhoz hozzátartozik egy időtáv rögzítése is, azon időtáv, amelyen belül a folyamatos üzletvitelt „garantálni” akarja az intézmény. Ezen időszak ésszerű hosszának meghatározásába többek között olyan tényezők is belezácsolódnak, mint az esetleges tőkehiány pótlásának ideje vagy a hitelminősítő intézetek minősítési periódusa. Elvileg tehát ez az időtáv is szabadon választható, a gyakorlatban azonban különféle okokból általában egy évnek szokták tekinteni. Itt (különösen gyorsan felszámolható portfóliók, mint pl. kereskedési célú portfóliók) esetén különbséget kell tenni a tartási periódus és a tőkeszámítás időhorizontja között, és ez utóbbira vonatkozó tőkeszükséglet levezetéséhez további feltételezésekre van szükség.

A felszámolási megközelítés esetén olyan nagyságú tőkére van szükség, amely biztosítja egy azonnali felszámolás esetén az összes kötelezettség teljesítését (itt a banki betétesek és hitelezők szemléletmódja érvényesül). Ekkor elég a jelenlegi helyzet ismerete, és az időtáv csak úgy jön szóba, mint a pozíciók megszüntetéséhez szükséges idő, ami eszköztípusonként eléggé eltérő lehet (pl. a kereskedési célú portfóliók esetén szokásosan alkalmazott 10 napos tartási idő és a hitelkockázatoknál alkalmazott egyéves periódus).

A kockázati mértéket illetően a „hagyományos” szórás mellett egyre elterjedtebb a VAR, illetve konzisztensebb változatai (pl. expected shortfall) alkalmazása. A VAR típusú mérőszámokhoz hozzátartozik egy konfidenciaszint rögzítése is, és természetesnek tűnő kíváncsi, hogy ez a szint azonos legyen a különböző kockázattípusok esetén (bár éppen az 1. pillérben más a hitel-ill. a piaci kockázathoz tartozó szint.)

Ha a fenti lehetőségek közül a folyamatos üzletmenetből kiinduló elvet és VAR típusú kockázati mérőszámot választja az intézmény, akkor a tőkeszükségletet úgy kell meghatározni, hogy egy meghatározott biztonsági szinten adott időtávra nyújtson fedezetet a potenciális kockázatokra⁴⁹.

Felmerült az a kérdés, hogy a gazdasági tőke számítás során lehet-e az 1. pillérben megkívántnál alacsonyabb konfidenciaszinttel számolni. Az intézmény az ICAAP során alkalmazhat az 1. pillértől eltérő konfidencia szintet, azonban ebben az esetben az eredményei nem összehasonlíthatóak. Az összehasonlíthatóságot biztosítani kell az intézménynek, azaz a kockázatonkénti tőkeszámítást az 1. pillérben meghatározott konfidencia szinteken is be kell tudni mutatnia. Magasabb konfidencia szint alkalmazása konzervatívabb szemléletet tükröz, ezt a Felügyelet elfogadja az 1. pillérrel történő összehasonlítás során. Alacsonyabb konfidencia szinten azonban az 1. pillérrel történő összevetést a Felügyelet nem tudja elvégezni, az összevetés csak azonos konfidencia szinten végezhető el, és a SREP során az azonos konfidencia szinten számolt, az 1. pillér és a 2. pillér közül a magasabb tőkeszükségletet veszi figyelembe. Másik kérdés, hogy az egyes kockázatok esetén lehet-e eltérő tartási periódust alkalmazni. Az eltérő tartási periódus felszámolási szemléletben természetes, mivel az egyes portfóliótípusok felszámolási ideje is különböző (ezzel magyarázhatók pl. az első pillérbeli tartási időkülönbségek).

A tőke definícióját illetően az 1. pillérben alkalmazott (általában az érvényes számviteli szabályokra épülő) szavatoló tőke definíciótól eltérően a 2. pillér keretében lehetőség van arra,

⁴⁹ A gyakorlatban ez a legelterjedtebb megoldás, az időtáv tipikusan 1 év, de bizonyos esetekben lehet hosszabb is.

hogy a bank olyan saját tőkedefiníciót alkalmazzon, amely az eszközök és a források tényleges értékét ill. az egyes tőkeelemek kockázatviselő képességét megítélése szerint jobban kifejezi.

A szavatoló tőkét alkotó forráselemeken túlmenően, a kereskedési könyv profitja, a biztosnak tekinthető éves nyereség szint, a beárazott kockázati költségből származó kockázati felár bevételek, a szabályozási szempontból be nem számítható alárendelt kölcsöntőke mind olyan elemek, amelyek a tőkemegfelelés belső értékelése során a kockázat fedezeteként egyes intézmények figyelembe vehetnek. Hangsúlyozni kell viszont, hogy a figyelembe vett tételek megfelelő kockázatviselő képességét meg kell tudni indokolni.

Figyelembe kell venni, hogy amellet, hogy a választott módszereket „meg kell védeni” a Felügyelet előtt, be kell tudni mutatni a saját tőkeszámítás és az 1. pillérbeli tőkekövetelmény közötti kapcsolatokat is⁵⁰. Ez a feladat pedig annál bonyolultabb, minél messzebb van a 2. pillérben alkalmazott megközelítés, kockázati mérték és tőkefogalom az 1. pillérbelitől. Ezért nyilván elvárható, hogy az intézmények meg tudják indokolni a két pillérbeli definíciók közötti eltéréseket⁵¹.

A kockázatok összintézményi ill. csoportszintre történő aggregálásánál többféle módszer használható. A szervezeti felépítésnek azonban nem lehet hatása a kockázat aggregálására. A legkézenfekvőbb ill. a leggyakrabban alkalmazott az egyszerű összegzés (ez történik az 1. pillérben is.) Ez azonban általában (a szokásosan alkalmazott kockázati mérőszámok esetén) a tőkeszükséglet túlbecsléséhez vezet, mert azon a konzervatív feltételezésen alapul, hogy a különböző kockázatok teljesen együtt mozognak (korrelációjuk +1). Ez általában nem igaz, és a tényleges együttmozgásokat figyelembe véve ennél alacsonyabb tőkekövetelményt ad. Ennek kiszámításához azonban a különböző kockázatok együttes eloszlásának ismeretére van szükség, ami vagy valamely ismert többdimenziós eloszlást tételez fel, vagy kopula függvények segítségével építhet fel az intézmény, a számításokat pedig analitikus, közelítő vagy szimulációs technikák alkalmazásával végezheti el a probléma természetétől függően. Ezek komoly módszertani ismereteket és apparátust, valamint jó adatháttérrel igénylő, azaz költséges módszerek, amelyek célszerűségéről még a Felügyeletet is meg kell győzni. Ezeket általában csak nagyobb intézmények engedhetnek meg maguknak, illetve az ő esetükben kifizetődő az alkalmazásuk.

Az intézményeknek figyelembe kell venniük a diverzifikáció modellezési kockázatait és a kockázat aggregálás során célszerű a konzervatív megközelítést alkalmazni. A közelmúlt tanulsága, hogy válsághelyzetekben a korrelációk nőnek, az egyes kockázatok más kockázatok erőteljes megnövekedését eredményezheti (lsd. Stressz teszt fejezet).

Egy intézmény tőkeszükséglete nem csak az eddig tárgyalt „közvetlen” tényezőktől függ, hanem:

- mindenképpen figyelembe kell az intézmény stratégiáját (egy erőteljes növekedést megcélzó intézmény tőkeszámítását ajánlatos egy többéves üzleti tervre alapozni, melynek alapján várhatóan nagyobb tőkeszükséglet fog adódni még egy egyéves tőkeszámítási horizont esetén is, mint egy szokásos egyéves kitekintés esetén)
- egy elérni kívánt magasabb minősítés érdekében az intézmény emelni kényszerülhet konfidenciaszintjét (következésképpen tőkéjét) ill. közvetlenül magát a tőkéjét is (a hitelminősítő intézmények elvárásainak megfelelően) az egyéb szempontok alapján

⁵⁰ Ha másért nem, akkor az első pillérbeli követelmény elégségességének megítéléséhez.

⁵¹ A tipikus eltérés várhatóan az lesz, hogy egyes külföldi tulajdonban lévő bankok a második pillérben IFRS szerinti értelmezést fognak használni az egyes pillérbeli magyar számviteli értelmezések helyett.

szükségesnek tartott szinthez képest (ez aztán bőven megtérülhet a jobb refinanszírozási lehetőségek ill. a magasabb jövedelmezőség révén).

Tőkeallokáció

A tőkeallokáció – a csoporttagok gazdasági tőkéjének meghatározását kivéve – elvileg nem tartozik szorosan a tőkemegfelelés témaköréhez, valójában azonban a más módon meghatározott és összegzett tőke szervezeti egységekhez való hozzárendelésével, lebontásával kontrollt jelent a tőkeszámítással szemben.

A tőkeallokációnak érhetőnek, belsőleg elfogadottnak, konzisztensnek és kivitelezhetőnek kell lennie. Hozzá kell járulnia a tőke hatékony rendelkezésre állásán keresztül a kockázati szempontú üzletmenethez. Így különösen fontos a jövedelmezőség biztosításával való tőke-optimalizáció megvalósítása és a stratégiai terv figyelembevétele. Az allokáció alapulhat többek között az üzletág, egység egyedi kezelésén (itt diverzifikációs hatást nem vesznek figyelembe), vagy az üzletág, egység kockázathoz való hozzájárulásán is.

Az intézménynek a tőke allokálása során törekednie kell arra, hogy annak szintje a lehető „legmélyebb” legyen.

IV. Stressz tesztek

A stressz-tesztelés általános fogalom, amely magában foglalja mindazon kvantitatív, illetve kvalitatív elemzési technikákat és kockázatkezelési módszereket, melyek segítségével a pénzügyi intézmények átfogó képet kaphatnak kockázati kitettségeikről és sebezhetőségükről olyan kivételes, ám valószínű helyzetekben, melyek ritka és súlyos következményekkel járó külső kockázati események következtében állhatnak elő. A közelmúltbeli pénzügyi és gazdasági válsághelyzet okán a Felügyelet kiemelt fontosságot tulajdonít a stressz teszteknek.

Az ICAAP keretében előírt, 2. pilléres stressz tesztek előrettekintő jelleggel, átfogó módon, integrált keretben hivatottak felmérni az intézmény összes materiálisnak tekintett kockázatát. A stressz tesztek köre így – a korábban tárgyalt kockázati típusokat magában foglalva, ám azokon túlmenően is – felöleli mindazon piaci, gazdasági, intézményi vagy politikai jellegű kockázati faktorok hatásának számbavételét, melyek az adott intézmény prudens és szolvens működését, illetve eredményességét érdemben befolyásolhatják. Ebben az értelemben az itt tárgyalt stressz-tesztelési módszertan egyértelműen túlmutat a CRD előírásain, mind a belső hitelkockázati modelleket használó (IRB) intézmények által az 1. pillérben alkalmazandó hitelkockázati stressz tesztek⁵² vonatkozásában, mind pedig a 2. pilléres stressz tesztek⁵³ érintő általános rendelkezések tekintetében.

A Felügyelet álláspontja szerint nincs egyetlen "helyes" stressz-tesztelési módszertan. Egy adott intézmény szempontjából elfogadható megközelítések köre nagyban függ annak méretétől, tevékenységétől, kockázati étvágától, illetve a kockázatkezelés minőségétől. Az arányosság elve alapján azonban a Felügyelet elvárja, hogy az alkalmazott stressz-tesztelési módszertan kifinomultsága arányban álljon a fent említett tényezőkkel.

A különböző stresszelési technikákkal más-más módon lehet számba venni az intézmények kockázatait, annak mindig csak bizonyos aspektusait jól megragadva. Emiatt a Felügyelet a heterodox megközelítés híve, és kívánatosnak tartja különböző módszertanok egyidejű alkalmazását. Egészen addig nem kívánja korlátozni az intézményeket saját elképzelésük érvényesítésében, amíg azok megfelelnek az itt részletezett szabályozói elvárásoknak. Ez a gyakorlatban azt is jelenti, hogy alkalmas esetben a kvalitatív, szakértői becslések alkalmazása nem kevésbé célravezető, mint kvantitatív módszerek és statisztikai modellek használata.

Az ICAAP keretében alkalmazott stressz tesztek általánosságban mindemellett két fő technika mentén jelennek meg az üzleti és szabályozói gyakorlatban. Ezek alkalmazását a Felügyelet feltétlen elvárja az intézményektől⁵⁴:

⁵² A CRD 84. cikkének 2. bekezdése az IRB-módszer bevezetése felügyeleti engedélyezésének feltételül szabja, hogy az intézmény stressz-tesztek segítségével megfelelően fel tudja mérni potenciálisan kedvezőtlen események hatását hitelportfóliójára, illetve ezekkel szemben ellenállónak mutakozzon (lásd VII. melléklet, 4. rész, 40. paragrafus). Az utóbb hivatkozott rész kötelezően előírja továbbá, hogy az intézmény legalább az „enyhe recesszió” forgatókönyvének tőkekövetelményre gyakorolt hatását számszerűsítse.

⁵³ A 2. pilléres tesztek kérdéskörét a CRD meglehetősen általános szinten szabályozza, bizonyos kockázati típusok esetén azonban valamivel konkrétabb rendelkezéseket is tartalmaz (pl. banki könyvi kamatláb-kockázat, hitelezés koncentrációs kockázata stb.)

⁵⁴ Az említett technikák alkalmazása bizonyos kockázati típusok esetén tipikus módja a kockázati tőkekövetelmény számszerűsítésének is (pl. likviditási kockázat, banki könyvi kamatláb-kockázat stb.) – jelen esetben azonban nem az ilyen jellegű vizsgálatokra gondolunk. Mivel mindkét megközelítés tág keretet biztosít a legkülönbözőbb

- **Érzékenységvizsgálatok**

Az – általában kevésbé bonyolult módszertanra épülő – érzékenységvizsgálatok (sensitivity analyses) az intézmény helyzetének változását szemléltetik egyetlen releváns kockázati faktor módosulása esetén, minden egyéb változatlanlansága mellett.

A módszer legfőbb előnye, hogy egyszerűen meghatározható a veszteségek/kockázatok nagyságrendje egy adott tényezőre vonatkozóan (pl. tőkekövetelmény növekedése a fedezetek értékének csökkenésére; árfolyamváltozás és GDP-csökkenés hatása a lakossági és vállalati nemteljesítési valószínűségekre). Hátránya, hogy az intézmény tényleges kitétségeiről számos helyzetben nem megfelelő képet nyújt, hiszen a vonatkozó kockázati tényező a gyakorlatban nem izolációban, hanem más faktorokkal együtt fejt ki hatását.
- **Forgatókönyv-elemzések**

A forgatókönyv-elemzések (scenario analyses) több kockázati faktor egyidejű módosulását feltételezik, és ezeknek az intézmény helyzetére gyakorolt együttes hatását számszerűsítik – alkalmas módon a másodlagos és késleltetett hatásokat is figyelembe véve. Az elemzések alapjául hipotetikus és historikus forgatókönyvek is szolgálhatnak.

A módszer előnye, hogy a kockázati tényezők közötti viszonyrendszer figyelembevételével a modellépítés során lehetővé válik az intézmény kockázatainak integrált szemléletben való megragadása. A gyakorlati alkalmazás során azonban kifejezett nehézséget okoz, hogy különböző külső kockázati faktorok közötti összefüggések krízishelyzetben nem feltétlen stabilak, a kockázati faktorok hatásmechanizmusának modellezése pedig még szokványos körülmények között is számos elméleti aggályt vet fel, az empirikus jellegű problémákon túlmenően.

Strukturális modellek alkalmazása esetén – annak bonyolultságával és szofisztikáltságával arányban – a Felügyelet elvárja a vonatkozó nemzetközi szakirodalom, továbbá a statisztika és az idősoros ökonometria kellő mélységű ismeretét.

A stressz-tesztelés keretrendszerét az említetteken túlmenően számos egyéb megfontolásból is célravezetőnek és alkalmasnak tartja a Felügyelet, különösen az alkalmazott kockázati modellek megbízhatósága kérdése kapcsán. A jelenlegi körülmények között szabályozói elvárás, hogy az intézmények a stressz-tesztek kapcsán az alábbi területekre vonatkozóan is alakítsanak ki megalapozott álláspontot:

- **Kockázati modellek megbízhatósága stresszhelyzetben**

Az intézmények kockázati kitétségét a pénzügyi rendszer mint összetett hálózat működése határozza meg, melynek kölcsönhatásai, illetve ezek bizonytalansága nagyon megnehezítik a kockázatok egyértelmű azonosítását, pontos árazását, illetve megfelelő kezelését. A rendszer komplexitásából következően a gazdasági tőkeszámítási modellek csak áttételesen tudják megragadni az intézmény összes kockázatát, és különböző feltevésekkel kénytelenek élni az eszközárak és kockázati faktorok közötti korrelációkra vonatkozóan. Empirikus tapasztalat, hogy utóbbiak stresszhelyzetben hajlamosak (abszolút értékben) jelentősen

elemzéseknek, a Felügyelet véleménye szerint kötelező jelleggel történő alkalmazásuk összeegyeztethető a szabad intézményi módszerválasztás elvével.

megemelkedni, így a normál működésre koncentráló modellek krízis esetén gyakran alulbecslik a tényleges kockázatokat. Ez a probléma nem csak az egyes kockázati típusokon belüli, hanem azok közötti kockázatok vonatkozásában is fennáll. A Felügyelet ezért elvárja, hogy az intézményeknek legyen képe arról, kockázati modelljei hogyan teljesítenek válságos helyzetekben.

- Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése
Számos – főleg praktikus és történelmi – okból kifolyólag a jelenlegi üzleti és szabályozói gyakorlat a kockázati típusokat önállóan tárgyalja, melyek így egymástól függetlenül alkotják a gazdasági tőkeszámítás inputjait. Az utóbbi időszak fejleményei – pl. pénz- és tőkepiacok integrálódása, értékpapírosítás, gazdasági alapú könyvvizelési technikák, származékos termékek elterjedése stb. – azonban sok szempontból elmosták a kockázatok közötti különbségeket, kétségbe vonva az uralkodó megközelítés a helyességét. Tipikus példaként említhetők a – magyar pénzügyi rendszer szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró – változó kamatozású, illetve devizában folyósított hiteltermékek, melyek esetében nem választhatók el egymástól a piaci és hitelkockázati jellegű kockázati faktorok; a válság pedig a likviditási kockázat előző két kockázati típusával való szerves kapcsolatára világított rá. Az integrált, átfogó szemléletű kockázatkezelést a Felügyelet azért tartja kiemelten fontosnak, mert a kereszthatásokat figyelembe véve számos esetben sokkal nagyobb kockázati kitettség adódik, mint az egyes kockázati típusok akár additív – vagyis minden diverzifikációt nélkülöző – összegzésével.

A fentiek tükrében a kizárólag az alkalmazott belső kockázati modellek inputparamétereinek változtatására (pl. PD-k eltolása, LGD-k növelése) kiterjedő stressz-tesztelési módszertant a Felügyelet nem tartja elégségesnek. Az egyértelműen azonosítható, stresszelhető kockázati faktorokra épülő megközelítések ugyanis – a modellkockázatok jobb feltérképezése mellett – a megfelelő kockázat-mérséklő lépések meghozatalát, a kockázattudatos döntéshozatalt is elősegíthetik.

Mértékek tekintetében a Felügyelet elvárja, hogy azok valóban kivételesnek tekinthető, jelentős környezeti sokkok hatását (is) tükrözzék.⁵⁵ A pénzügyi válság tükrében a Felügyelet nem feltétlen tartja elfogadhatónak kisszámú közelmúltbeli megfigyelésre épülő, tisztán empirikus módszerek alkalmazását a sokkok mértékének meghatározása során, és elvárja hosszabb idősorok és/vagy megfelelő szakértői korrekciós mérték alkalmazását, melyek a tényleges kockázatokat konzervatív módon számszerűsítik.

A stressz tesztek tehát az intézmény portfóliójellemzőivel és vállalt kockázataival, illetve a külső környezet állapotával összhangban kell meghatározni. Ezek bármilyen változása (vagy várható változása) esetén az alkalmazott tesztek felül kell vizsgálni. A Felügyelet elvárja, hogy az említett felülvizsgálat legalább éves gyakorisággal akkor is megtörténjen, ha azt a fenti tényezőkben bekövetkezett változások egyébként nem indokolnák. A stressz tesztek futtatását ennél rövidebb időközönként várja el a Felügyelet.

A jelenlegi helyzetben a Felügyelet feltétlen szükségesnek tartja, hogy a stressz tesztek szervesen épüljenek be az intézmények kockázatkezelési gyakorlatába, azok eredményét pedig felhasználja az alábbi területeken:

⁵⁵ A nemlineáris kockázati kapcsolatok léte miatt a Felügyelet hasznosnak tartja különböző súlyosságú és valószínűségű stressz-helyzetek vizsgálatát.

- a tőkeszámítás eredményének ellenőrzése, illetve megbízhatóságának körülhatárolása során;
- a tőketervezés során;
- a kockázati stratégia kialakítása folyamán;
- az általános felsővezetői döntéshozatal keretében;
- esetlegesen pótlólagos szabályozói tőkeszükséglet meghatározása céljából, a Felügyelettel történő egyeztetést követően;
- illetve, amennyiben szükséges, megfelelő kockázatcsökkentő intézkedések meghozatala érdekében.

A szabályozói elvárások gyakorlatban történő teljesülése érdekében a Felügyelet előírja, hogy az intézmény rendelkezzen részletesen dokumentált, az intézmény felsővezetése által jóváhagyott, átfogó stressz-tesztelési politikával. Ennek tartalmaznia kell a stressz-tesztelési folyamat összes lényeges aspektusát (alkalmazott módszer részletes leírása, eredmények összevetése és felhasználása, felelős szervezeti egységek stb.).

A rendszerszintű kockázatok megbízhatóbb felmérése érdekében a Felügyelet fenntartja annak lehetőségét, hogy konkrét stressz-szenáriók alkalmazását írja elő a felügyelt intézmények részére. Ennek előnye lenne, hogy az eredmények és a modellek keresztmetszeti összehasonlításával mind a Felügyelet, mind az intézmények jobb képet kaphatnának kockázati kitettségükről és stressz-tesztelési eljárásaik alkalmasságáról.

V. Belső irányítás (Internal Governance)

A SREP során a Felügyelet értékeli az intézmény belső irányítását, és amennyiben gyenge színvonalúnak minősíti, a jelentett kockázatra többlet tőke tartását tarthatja szükségesnek.

V.1 Alapelvek

A pénzügyi intézményeknek olyan belső védelmi vonalakat⁵⁶ kell kialakítaniuk és működtetniük, amelyek elősegítik:

- a szervezet prudens, megbízható és hatékony, a jogszabályoknak és belső szabályzatoknak megfelelő működését,
- a szervezet eszközeinek, az ügyfelek és a tulajdonosok gazdasági érdekeinek, valamint társadalmi céljainak védelmét,
- ezek révén az intézmény zavartalan és eredményes működését, az intézménnyel szembeni bizalom fenntartását.

Az intézmények belső védelmi vonalainak legfontosabb feladata, hogy preventív és proaktív módon járuljanak hozzá a fenti célok teljesüléséhez azáltal, hogy a működésük során esetlegesen keletkező problémákat, hiányosságokat a lehető legkorábbi fázisban, már a keletkezésükkor, de lehetőség szerint még azt megelőzően azonosítják és kezelik, biztosítva a megoldás gyorsaságát és hatékonyságát. A belső védelmi vonalak elsődleges szűrő szerepet töltenek be a pénzügyi közvetítő rendszer biztonságos működését garantáló védelmi hálóban.

A pénzügyi intézmények belső védelmi vonalait a felelős belső irányítás (internal governance) és a belső kontroll (internal control) funkciók alkotják.

A felelős belső irányítás megvalósítását az intézmény a megfelelő szervezeti felépítés, szervezet, testületi rendszer kialakításával és működtetésével, irányítási (management) és ellenőrzési (supervision) funkciók gyakorlásával biztosítja. A felelős belső irányítás (internal governance) a felelős vállalatirányítás (corporate governance) részeként értelmezendő, és annyiban szűkebb annál, hogy nem fedi le a tulajdonosokkal és az intézmény egyéb partnereivel való kapcsolatokat.

A belső kontroll funkciók közé sorolhatók a kockázat kezelési funkciók (risk control function), a megfeleléség biztosítási funkció (compliance function) és a belső ellenőrzés (internal audit).

A belső ellenőrzés (Internal audit) részét képezi az intézmény teljes belső ellenőrzési rendszerének (internal control system), amelybe a belső ellenőrzésen (IA) túl bele tartozik a folyamatba épített ellenőrzés és a vezetői ellenőrzés is.

A pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalait, valamint az azok részét képező egyes elemeket a vonatkozó jogszabályi előírások figyelembevételével, továbbá az intézmény által folytatott szolgáltatási tevékenységek sajátosságaival, kiterjedtségével, összetettségével és kockázataival összhangban kell kialakítania és működtetnie.

⁵⁶ A Felügyelet 11/2006 (XII.14.) számú védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről szóló ajánlás alapján, amely a GL 03 figyelembevételével került megfogalmazásra. A tőkeszükséglet számítása szoros kapcsolatban áll a kockázatkezelés minőségével, ezért külön fejezetet szenteltünk a témának. Véleményünk szerint a kockázatkezeléssel, belső irányítással szemben támasztott követelmények nem függenek attól, hogy szabályozói tőke vagy belső tőkeszükséglet számításról van-e szó, ezért vettük át a korábbi ajánlás szövegét.

A pénzügyi csoportok esetében a belső védelmi vonalakat csoport szinten is ki kell alakítani és működtetni. Ennek során a belső védelmi vonalat alkotó valamennyi részterületén (felelős belső irányítás, belső kontroll funkciók) tekintettel kell lenni a csoportként történő szolgáltatásnyújtás és működés sajátosságaira.

Valamely tevékenység kiszervezésekor a pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalakat alkotó irányítási és kontroll szempontokat is figyelembe kell vennie, és a kiszervezett tevékenységet annak megfelelően kell kezelnie. A pénzügyi intézmény belső védelmi vonalát alkotó részterületek valamely elemének kiszervezésekor (például a kockázati kontroll funkció, vagy annak egy speciális területe) tekintettel kell lenni arra, hogy az adott területért való felelősség továbbra is a pénzügyi intézmény vezetésénél marad.

A pénzügyi intézmény vezetésének a belső védelmi vonalakat, valamint az azok részét képező egyes részrendszerek működését rendszeresen felül kell vizsgálniuk, és gondoskodni kell az esetlegesen szükségessé váló korrekciós lépések megtételéről.

Az intézményeknek továbbá a kockázati profilra szakmai tevékenységük révén lényeges hatással bíró munkavállalók tekintetében a hatékony kockázatkezeléssel összhangban álló javadalmazási politikát és gyakorlatot kell létrehozni. A javadalmazási politikának törekednie kell arra, hogy az alkalmazottak személyes érdekeit összehangolja az érintett intézmény hosszú távú érdekeivel.

V.2 Felelős belső irányítás⁵⁷

Az intézmények megfelelő belső irányításának kialakítása a működés minőségét és biztonságosságát alapvetően meghatározó tényező.

A belső irányítás részei:

- vállalati struktúra, szervezeti felépítés;
- a testületi rendszer felépítése, irányítási és felügyelési funkciók;
- belső kontroll funkciók;
- nyilvánosságra hozatal és átláthatóság.

Vállalati struktúra és szervezeti felépítés

Az intézményeknek és csoportoknak olyan szervezeti felépítés szerint kell működniük, amely kellően átlátható és megfelelő alapot biztosít az intézmény, illetve a csoport hatékony és biztonságos irányításához (IG 1).

A beszámolási, jelentési struktúrának, valamint a felelőségek és hatáskörök intézményen belüli szétosztásának világosnak, pontosnak, egyértelműen meghatározottnak, átláthatónak, összefüggőnek, a szervezeten belüli érdekkonfliktusok és hatásköri összeütközések megelőzését, kezelését biztosítónak és kikényszeríthetőnek kell lenniük (IG 2).

Az intézménynek biztosítani kell, hogy a kockázatkezelési funkció olyan módon legyen kialakítva, hogy elősegítse a kockázati politika és kockázatkezelési eljárások megvalósulását. A komplexebb intézményeknek minden jelentős üzletágra vonatkozóan ki kell alakítani a kockázatkezelési funkciót (IG 3).

A testületi rendszer felépítése, irányítási (management) és ellenőrző (supervisory) funkciók

⁵⁷ Az alábbiakban a CEBS által kidolgozott általános Internal Governance alapelveket is ismertetjük (GL 03) – zárójelben a hivatkozott alapelv száma.

Az intézményeknek a jogszabályi előírásoknak megfelelően olyan testületi rendszereket kell működtetniük, amelyek biztosítják az intézményen belül az irányítási és ellenőrzési funkciók hatékony és prudens gyakorlását⁵⁸.

Az intézmények legfőbb irányító, ellenőrzési funkciókat ellátó testületeinek leírását, azok feladatait, a tevékenységüket meghatározó legfőbb eljárési szabályokat - a jogszabályi előírások figyelembevételével elkészített - írásos dokumentumban kell rögzíteni (IG 4). Meg kell határozni, hogy az egyes testületek (ügyvezetés, igazgatóság, igazgatótanács, felügyelő bizottság, ellenőrző bizottság, audit bizottság) milyen szerepet játszanak:

- az intézmény üzleti és működési, valamint a tulajdonosok gazdasági és társadalmi céljainak, kockázati stratégiáinak és kockázati profiljának, továbbá a célok megvalósítását segítő politikák kidolgozásában és megvalósításában,
- a célok és politikák szervezeten belüli kommunikálásában (IG 5),
- a kapcsolódó belső szabályozások és iránymutatások kidolgozásában, jóváhagyásában, az alkalmazás feltételeinek biztosításában (IG 5),
- a stratégiának és a politikáknak megfelelő működés ellenőrzésében,
- a kockázatkezelési stratégiák és politikák rendszeres időközönként történő felülvizsgálatában, és szükség szerinti módosításában (IG 6),
- a szilárd belső kontroll funkciók kialakításában, összehangolásában és működtetésében (IG 7),
- a beszámolóval kapcsolatos folyamatok kialakításában és működtetésében,
- a megfelelő felelősségi rendszer, döntési struktúra kialakításában és működtetésében (IG 8),
- a megfelelő érdekeltségi, vezető-kiválasztási rendszer kialakításában és működtetésében (IG 12)
- hatékony belső tőkeszükséglet számítási folyamat (ICAAP) kidolgozásában és működtetésében (IG 9)
- a pénzügyi intézmény belső védelmi vonalainak, az azok egyes részterületeit jelentő elemek működésének rendszeres értékelésében (IG 10).

A vezetői testület tagjainak függetlennek kell lennie és megfelelő jártassággal kell rendelkeznie annak érdekében, hogy megfelelő döntést hozhasson⁵⁹ (IG 11).

A vezetői testületnek elő kell segítenie belső ellenőrzési kultúra magas etikai és szakmai színvonalának kialakulását (IG 13)

A szervezeti struktúra, a felelőségek és hatáskörök, a jelentési vonalak meghatározása, valamint a testületi rendszer oly módon kerül kialakításra, hogy azok - amennyiben releváns - biztosítsák a kiszervezett tevékenységek, illetve anyavállalatnak minősülő pénzügyi intézmény esetében a csoport egésze feletti irányítási és felügyelési funkciók gyakorlását is.

Belső kontroll rendszer

Az intézménynek a hatékony és átfogó, az intézmény összes tevékenységére és szervezeti egységére kiterjedő belső kontroll megvalósítása érdekében

- kockázat kontroll funkciót,

⁵⁸ A vezetői testületekre vonatkozó elvárások részletesebb leírása a Validációs Kézikönyv III. kötetében található. Ugyanitt az ellenőrzési (felügyelési) és irányítói funkció részletesebb leírása is megtalálható.

⁵⁹ 2006 évi IV. tv. (Gt) 21§ (3): A vezető tisztségviselő feladatát önállóan látja el. E minőségében csak a jogszabályoknak, a társasági szerződésnek, valamint a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve, a gazdasági társaság tagjai (részvényesei) által nem utasítható.

- megfeleléség biztosítási (compliance) funkciót és
 - belső ellenőrzési funkciót (IA)
- kell kialakítani és működtetni (IG 14).

Ezeknek a belső kontroll funkcióknak függetleneknek kell lenniük azoktól a tevékenységektől és üzletágaktól, amelyeket felügyelnek és ellenőriznek.

A kockázat kontroll funkciónak, a megfeleléség biztosítási funkciónak és a függetlenített belső ellenőrzési területnek egymástól is függetlennek kell lenniük, mivel különböző feladatokat látnak el. Kisebb intézmények esetében a szervezeti elkülönítés nem minden esetben indokolt, ilyenkor azonban - megfelelően dokumentált módon - más eszközökkel szükséges biztosítani, hogy az egyes funkciók közötti valós vagy potenciális érdekellentétek megszüntetésre vagy csökkentésre kerüljenek.

A kontroll funkció független akkor, ha következő feltételeket teljesíti:

- kontroll funkcióval megbízottak olyan feladatot nem kaphatnak, amelyet kontroll funkciójukban egyébként monitoringolnak és ellenőriznek;
- a kontroll funkciónak szervezeten belül kell különülnie azoktól a tevékenységektől, amelyeket monitoringol és ellenőriz;
- a kontroll funkció vezetője olyan vezetőnek kell, hogy alárendelve legyen, akinek felelőssége nem kapcsolódik olyan tevékenységhez, amelyet a kontroll funkció során monitoringolnak és ellenőriznek. A kontroll funkció vezetője közvetlenül az irányító testületnek (mind felügyelési, mind irányítási funkcióban lévő testület) és / vagy az Audit Bizottságnak jelent;
- a kontroll funkciót végző munkatársak javadalmazása nem függhet azoknak a tevékenységeknek az eredményességétől, amely tevékenységeket feladatuk monitoringolni és ellenőrizni.

Nincs egyetlen megfelelő módszer a függetlenség biztosításához, inkább választási lehetőségek vannak. Egyik választási lehetőség, hogy a hitelkockázat ellenőrzés közvetlenül a vezető testülettől függjön, a másik lehetőség, hogy tovább fennmaradjon az ellenőrzési és az üzleti funkció közötti szeparáltság azáltal, hogy egy, a vezető testületből kijelölt személyt tesznek felelőssé a funkcióért.

Az intézmény vezetése felelős a kockázati kontroll funkció, a megfeleléség biztosítási funkció és a belső ellenőrzési funkció – vonatkozó jogszabályi előírásokkal összhangban történő - kialakításáért és működtetéséért, továbbá a működés feltételeinek és erőforrásainak biztosításáért. Ennek keretében különösen:

- az egyes kontroll funkciókat érintő kockázati politikák kidolgozásáért,
- ezek szervezeten belüli kommunikálásáért,
- az egyes kontroll funkciókat érintő belső szabályzatok rendszeres felülvizsgálatáért,
- a kapcsolódó ellenőrzési tevékenységek gyakorlásáért.

A belső kontroll rendszer kialakítása és működtetése tekintetében alapvető követelmény, hogy az az intézmény valamennyi tevékenységére és szervezeti egységére kiterjedjen (IG 18). A pénzügyi csoportok esetében csoport szintű belső kontroll rendszert kell kialakítani és működtetni.

A kockázat a pénzügyi intézmények tevékenységének szerves része. A kockázati kontroll funkció⁶⁰ célja ennek megfelelően nem a kockázatok minimalizálása, hanem annak biztosítása, hogy az intézmény a kockázatait megfelelően azonosítsa, mérje, kezelésükhöz a szükséges belső szabályozások rendszerének kialakításáról gondoskodjon, és rendszeresen megfelelő tartalmú jelentést készítsen annak érdekében, hogy a keletkezett kockázatok átláthatók legyenek, mértékük ne veszélyeztesse a folyamatos működést.

Az intézményeknek és intézménycsoportoknak olyan rendszereket kell alakítaniuk és működtetniük, amelyek biztosítják az egyes felmerülő, releváns kockázati típusok elkülönült, valamint az intézmény, illetve intézménycsoport átfogó kockázati helyzetének folyamatos (a döntések meghozatala előtti és utólagos) értékelését, valamint a kockázatoknak az elvárt szinten tartását (IG 15).

A megfelelési biztosítási funkció működtetésének célja a megfelelési kockázatok azonosítása és kezelése (IG 16). A megfelelési kockázat az intézményekre vonatkozó jogszabályok, illetve jogszabálynak nem minősülő egyéb előírások - ideértve a Felügyelet által kiadott ajánlásokat, irányelveket, módszertani útmutatókat, az ún. önszabályozó testületek (KELER, Tőzsde, MABISZ) szabályzatait, a piaci szokványokat, illetve az etikai szabályokat is - (a továbbiakban: megfelelési szabályok) - be nem tartása következtében esetlegesen keletkező jogi vagy felügyeleti szankció, jelentős pénzügyi veszteség, vagy a hírnévromlás. A compliance funkció elsődlegesen egy eszköz a menedzsment számára a törvényektől, a rendeletektől, a sztenderdektől, valamint a belső útmutatóktól való lehetséges eltérések feltárására és értékelésére, annak érdekében, hogy a törvénysértések, szabályszegések megelőzhetőek legyenek, és előfordulásuk esetén jelentésre kerüljenek a megfelelő szervezeti egység vezetőjének, vagy a senior menedzsment tagjának.

A belső tőkeszükséglet számítási rendszeren belül a compliance egységnek véleményt kell mondania arról, hogy az új termékek, tranzakciótípusok és eljárások az aktuális jogszabályokkal és belső szabályokkal összhangban vannak-e. Ezen kívül még fontos feladata a compliance-nek a compliance kultúra kialakítása az intézménynél, az alkalmazottak képzése az érvényben lévő jogszabályok megismerése érdekében, hozzájárulva ezzel az intézmény compliance kockázatának a csökkentéséhez.

A belső ellenőrzés szintén egy menedzsment eszköz az intézmény kockázatkezelési rendszerének a folyamat független felülvizsgálatára, és a belső kontrollok megfelelő minőségű szintjének a biztosítása céljából (IG 17). Ezzel összefüggésben két másik kontroll funkciót - kockázati kontroll és compliance – is rendszeresen felül kell vizsgálnia a belső ellenőrzési szervezetnek. Mindezek felül a belső ellenőrzés felelős a létező alapelvek és eljárások megfeleléségének a folyamatos értékeléséért. A belső tőkeszükséglet számítási rendszerre vonatkozóan ennek a területnek kell folyamatosan felülvizsgálni annak alkalmazást, valamint folyamatosan ellenőrizni a rendszeren belüli kontrollokat. Jelenteni kell bármely hiányosságot a menedzsmentnek – ezen belül a titkosság biztosításával alkalmazottaknak is lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ha esetlegesen szabálysértést tapasztal megfelelő szintnek (belső ellenőrzés, compliance) jelenthesse (IG 19). Felül kell vizsgálni a hiányosságokra hozott határozatok teljesülését, a nyomonkövetési eljárás keretén belül.

A belső ellenőrzés (IA) működtetésének célját, hatáskörét, feladatait, elemeit, szervezetét, a belső ellenőrzés vezetésével szemben támasztott szakmai követelményeket és az ellenőrzés lefolytatásának eljárási szabályait, az ehhez szükséges informatikai, technikai feltételek

⁶⁰ A hitelkockázat ellenőrző funkció részletesebb leírása a Validációs Kézikönyv III. kötetében található.

rendelkezésre állását a szervezet belső, az intézmény vezetésének által elfogadott szabályzatban (charta, belső ellenőrzési alapszabály, kézikönyv) kell rögzítenie.

Nyilvánosságra hozatal és átláthatóság⁶¹

Az intézményeknek arra kell törekedniük, hogy üzletvitelük legmagasabb mértékben legyen átlátható (IG 20).

Az intézménynek a nyilvánosságra hozatal kapcsán a jelenlegi és a jövőbeni helyzetének bemutatásakor biztosítania kell a pontos, kiegyensúlyozott és időszerű információk megjelentetését (IG 21).

Az intézményeknek tevékenységük és működésük minél jobb átláthatósága érdekében - rendszeresen aktualizálva – nyilvánosságra kell hozniuk, a jogszabályi előírásokon túl az intézmény valós és hiteles értékelését elősegítő információkat a belső védelmi vonalak felépítéséről és működtetéséről.

A Felügyelet javasolja, hogy az intézmények tegyék lehetővé, hogy az intézmény belső védelmi vonalainak működését, illetve annak valamely részrendszerét érintő, a munkatársak részéről érkező fontos és megalapozott felvetések és problémák a vezetés vagy a felügyelő bizottság tudomására jussanak (akár whistleblower rendszeren keresztül is).

V.3 Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés

Kockázatkezelési rendszer

A belső tőkeszükséglet számítási rendszer működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az intézmény megfelelő kockázatkezelési struktúrával rendelkezzen, illetve ennek fejlesztése, felülvizsgálata biztosított legyen.

A belső tőkeszükséglet számítási folyamatba integrált kockázatkezelési folyamat alapvetően öt lépésből áll. Ezek a lépések egy olyan ellenőrzési körfolyamatot alkotnak, amelyek folyamatos visszacsatolásokkal és előzetes mérésekkel is kiegészülnek.

Kockázatkezelési folyamat lépései

1. A kockázatok teljes körű feltárása. Az összes lehetséges kockázat feltárása, nevesítése és rögzítése azért fontos lépés, mert megalapozza és meghatározza a kockázatkezelési folyamat további menetét és lépéseit, hiszen csak azon kockázatokat tudja az intézmény kézben tartani és kezelni, amelyekről tudomása van. Az intézmény megbecsülheti a számára meghatározó lényeges kockázatokat, amelyek a különböző intézmények nagyságának, profiljának, tevékenységének összetettségének fényében különböző lehetnek. Az intézmény köteles rögzíteni és dokumentálni a kockázatfeltárás során megismert kockázatokat (pl. Kockázatkezelési szabályzat keretein belül).

Ezt követi a feltárt kockázatok mérésére alkalmas rendszerek és folyamatok definiálása, meghatározása, illetve az ehhez szükséges adatok definiálása, és kinyerése a rendelkezésre álló rendszerekből, adatbázisokból. A kockázatok feltárását szolgáló folyamatnak kellően

⁶¹ A nyilvánosságra hozatal a 3. pillér eleme, itt csak a teljesség kedvéért a GL 03-ban megfogalmazott belső irányítási alapelveket ismertetjük.

rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy a későbbiek során újonnan feltárt kockázatokat is kezelni lehessen a keretein belül.

2. A kockázat mértékének meghatározása (a kockázatok és fedezeti tényezők számszerűsítése). Ez azért fontos, hogy az intézmény a döntéshozatal során illetve a kockázati kontroll funkciót ellátók a döntéshozatal során objektív viszonyítási alappal rendelkezzenek. A kockázatok számszerűsítése azért is szükséges, mert segíti az intézményt a kockázatviselési tűrőképességének a meghatározásában, másrészt szükséges a független kontroll funkció működésének felméréséhez.

A kockázatok számszerűsítése mellett és ezzel összefüggésben az intézménynek számszerűsítania kell a kockázatok fedezetéül szolgáló, az intézmény által elfogadott meglévő vagy potenciális forráselemeket (tőke és tőkeként viselkedő elemek) is, figyelembe véve azokat a folyamatokat, amelyek befolyásolják a számításba bevont elemek értékét (pl. az intézmény által figyelembe vett eredmény stabilitása, rejtett tartalékok stb.).

3. Kockázatok és a kockázatcsökkentő eszközök összevetése. A kockázatok számszerűsítését követően összesíteni kell az így kapott egyedi kockázatokat. Ez alapján számítható az intézmény teljes kockázati kitéettsége a belső tőkeszükséglet számítási rendszeren belül. Ebben a lépésben kell megbizonyosodni arról, hogy egy kockázati tényező sem maradt ki a folyamat során, valamint nincs ismétlődés és lehetséges az egyedi kockázatok összesítése. Ezen túl fontos az egyedi kockázatok egymásra hatásra vonatkozó feltételezések felülvizsgálata is.

A döntéshozóknak naprakész információval kell rendelkezniük a kockázatkezelési folyamat által megállapítottokról, hogy tisztában legyenek az intézmény helyzetével és megtehessek a szükséges lépéseket a kockázatok kezelése érdekében. A kockázatkezelési döntéseket a kockázatok és a fedezetek összevetését követően lehet hozni. A kockázattűrő képesség meghatározásához fontos a kockázati profil átláthatósága és érthetősége.

A kockázatkezelés hatékony fegyvere a megelőzés. Ennek egyik formája az előzetesen felállított limitek. Minden egyes független, kockázatvállaló szervezeti egység részére meg kell határozni azt a maximális limitet, amíg még vállalhat kockázatot. Az előzetes szabályozás keretein belül szükséges válságtervek készítése is, amelyek különleges, váratlan helyzeteket és az ilyen helyzetekre megalkotott stressz tesztek mutatnak be.

Az árazás esetében a kockázati prémium meghatározása a hitelképesség fényében szintén fontos eleme az előzetes szabályozásnak. Amennyiben az árazás nem megfeleltethető az ügyfelek hitelképességnek, az a portfólió felhígulásához vezethet, hiszen amennyiben egy rosszabb hitelképességű ügyfél kamatfelára megegyezik a jobb minőségű ügyfelével, úgy az a rosszabbnak kedvez. Ez oda vezethet, hogy a jó hitelminőségű ügyfelek elpártolnak, míg a rosszaknak megéri az ilyen intézménynél maradni.

4. Kockázat monitoring, ami azt jelenti, hogy az intézmény meggyőződik arról, hogy a (tényleges) kockázati profilja megegyezik a (tervezett, elvárt) preferenciáival⁶². A monitoring során az előre meghatározott limitek kihasználtságát ellenőrzik. A monitoring során ki kell térni arra is, hogy a növekvő limit kihasználtság, vagy az esetleges limit túllépések milyen következményekkel járhatnak. A nem számszerűsíthető kockázatok esetében pedig a folyamathoz kötődő elvárások vagy minőségi követelmények monitoringja történik meg. Az

⁶² A kitűzött terveket és tényekkel összeveteti

intézmény belső (kockázati) jelentésben összegzi a monitoring eredményét. Ezért az ICAAP belső jelentési folyamatban meghatározó jelentőségű a különálló üzleti területek és az egész intézmény kockázati pozíciójának felméréséhez szükséges adatok beszerzése és előkészítése (kockázatok és azok mérséklésére szolgáló eszközök). Ezeket a jelentéseket rendszeresen el kell készíteni, tekintettel azok igényeire is, akiknek készül (intézmény menedzsmentje és üzleti területek vezetői).

5. Utólagos ellenőrzés, visszajelzés. A belső jelentések fontos alapját képezik az utólagos ellenőrzések során megtett intézkedéseknek. Az utólagos ellenőrzés célja hogy a ténylegesen felmerült kockázatok figyelembevételével aktív befolyást lehessen gyakorolni a korábban megfogalmazott kockázati pozíciókra és megtervezett intézkedésre. Ez a következőképpen valósulhat meg:

- kockázat csökkentéssel, a kockázat hatásainak csökkentése érdekében tett lépésekkel (pl. plusz fedezet bevonás hitelügyleteknél, biztosítás, stb.);
- kockázat transzferálásával, vagyis kinnlevőség átadásával harmadik fél részére (pl. követelés eladás, fedezeti ügyletek);
- a kockázati tőke újra allokálásával, vagyis limit-emeléssel. Ez csak úgy lehetséges, ha más egységek nem használták ki teljesen a saját limitjüket, vagy a bank pótlólagos tőkét tud hozzárendelni az ügylet fedezésére. Bizonyos üzleti megfontolások miatt alkalmazható, a bank kockázatviselési képességétől függően.
- fedezeti tőke emelésével, pótlólagos tőkebevonással (pl. tőkeemelés, részvény kibocsátás).

Az utólagos ellenőrzés az utolsó lépés a kockázatkezelési folyamatban, ugyanakkor az alapja lehet a további lépéseknek.

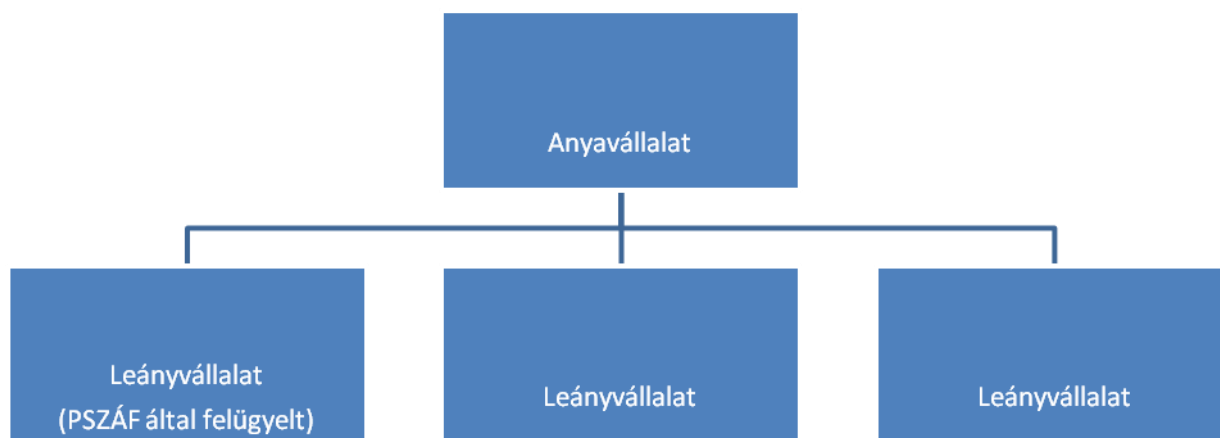

VI. Az ICAAP megfelelés egyedi és csoport-szinten

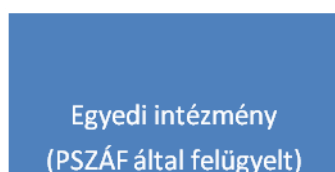
A belső tőkeszükséglet számítás történhet egyedi intézményi szinten, illetve csoport-szinten konszolidáltan vagy szubkonszolidáltan. Az alapelv az, hogy annál az intézménynél legyen meg a megfelelő tőke, amely a végső kockázatot vállalja, és ezzel együtt a CRD-ben előírtak szerint tagállami szinten is megfelelő módon érvényesüljön ez az elv.

1. Egyedi szintű vizsgálat

Amennyiben az intézmény nem leányvállalat, és nem anyavállalat abban a tagállamban ahol engedélyezték, felügyelik, s nem vonják be összevont felügyelet alá, úgy **egyedi szinten** kell a belső tőkeszükséglet számítási követelményeknek megfelelnie⁶³.

Vagy:

⁶³ 2006/48/EK 68 cikk (2)

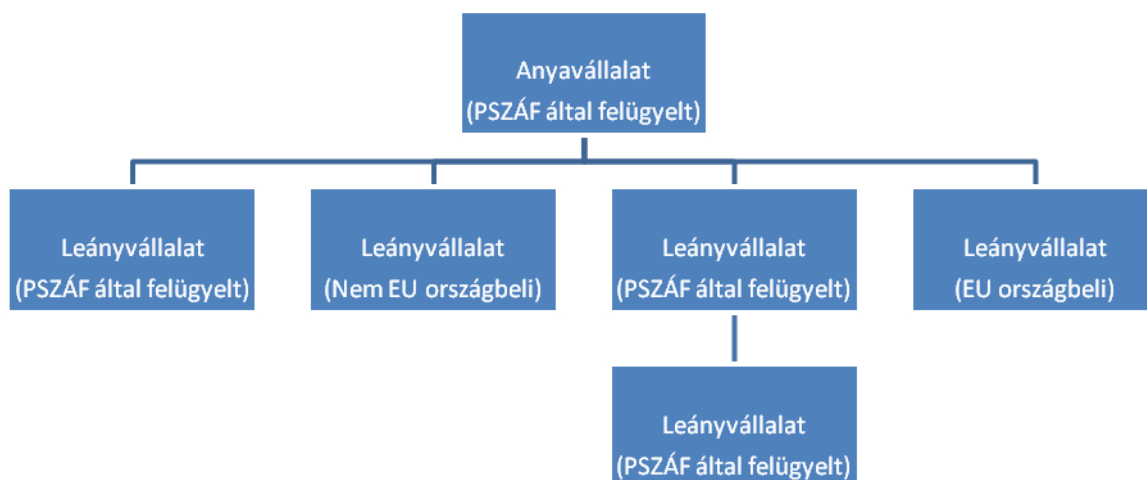

2. Konszolidált szintű vizsgálat

A belső tőkeszükséglet számítását **csoport – azaz konszolidált - szinten** kell alkalmazni, ha az intézmény leányvállalatnak, vagy anyavállalatnak minősül abban a tagállamban, ahol engedélyezték, illetve ahol felügyelik.

2.1 A csoport EU szintű anyavállalata Magyarországon rendelkezik székhellyel

Ha a csoport EU szintű anyavállalata Magyarországon rendelkezik székhellyel, akkor e követelmény szerint a hazai anyavállalatnak – mely egyben EU szintű anyavállalat - az összevont felügyelet alá tartozó intézményi kör vonatkozásában összevont alapon kell megfelelni a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek⁶⁴.

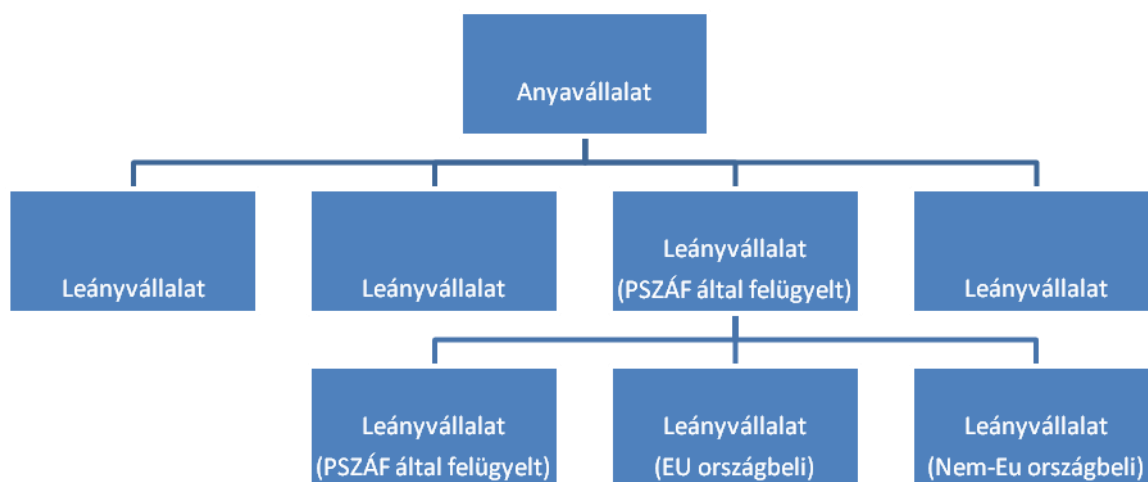

⁶⁴ 2006/48/EK 71 cikk (1)

2.2 A csoport EU szintű anyavállalata más tagállamban rendelkezik székhellyel

Ha a csoport EU szintű anyavállalata más tagállamban rendelkezik székhellyel⁶⁵, akkor a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek tagállami szinten, azaz a hazai leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézmények vonatkozásában összevont alapon kell megfelelnie. A rendszer kidolgozásáért, valamint a tőkekövetelmény számítás minőségéért a hazai csoport vezetése a felelős abban az esetben is, ha a hazai csoportvonatkozásában a belső tőkekövetelmény számítási folyamatok magasabb, EU szinten kerülnek kialakításra. Ebben az esetben az EU szinten központilag kidolgozott stratégiának, folyamatoknak és rendszereknek alkalmasnak kell lennie a hazai csoportvezető intézmény összevont felügyeleti körébe tartozó intézménycsoport kockázatainak felmérésére és a kockázati profilnak megfelelő tőkekövetelmény megfeleltetésére, s ezt a Felügyelet mint host felügyelet részére elfogadható módon be kell mutatni.

Az EU szintű és tagállami szintű konszolidált vizsgálat kapcsolata

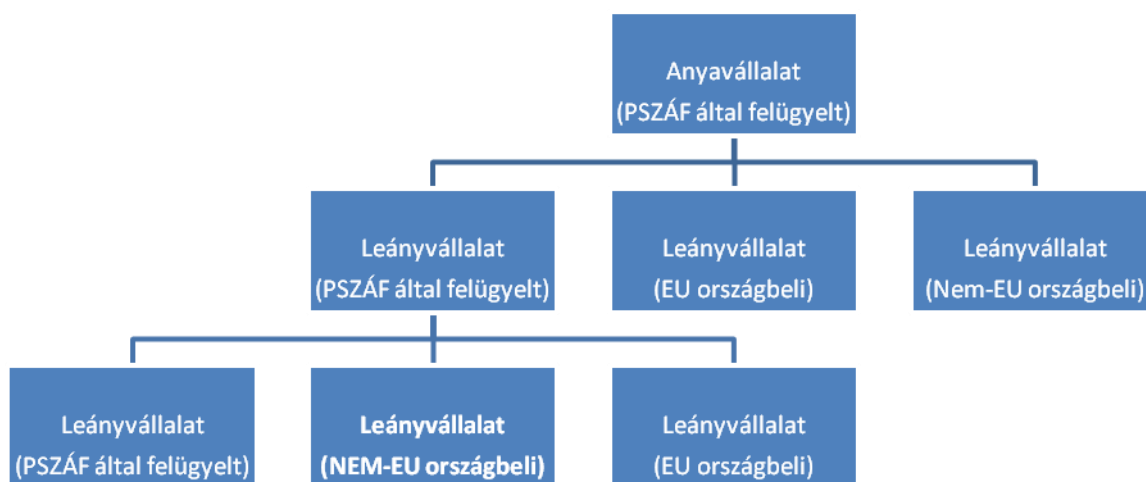
Ha az EU szintű anyavállalat nem abban a tagállamban rendelkezik székhellyel, ahol az adott intézményt engedélyezték, felügyelik (2.2 eset), akkor a csoportnak a konszolidáció két szintjén is meg kell felelnie a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek. Jellemzően a hazai intézménycsoportok, mivel külföldi (EU szintű) anyavállalattal rendelkeznek, ebbe a kategóriába tartoznak, és így mind EU szinten (az EU szintű anyavállalat teljes csoportszintjén, konszolidáltan), mind tagállami szinten (a hazai leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában) alkalmazni kell a belső tőkekövetelmény számítási rendszert. Ebben az esetben viszont a követelmények egyedi szintű alkalmazása nem előírás.

⁶⁵ Megjegyzendő, hogy ha az anyavállalat nem-EU országban (harmadik országban) bejegyzett, akkor a CRD 143. cikkelye szerint kell eljárni.

3. Szubkonszolidált szintű vizsgálat

Abban az esetben, ha egy hazai anyavállalattal rendelkező leányvállalati hitelintézetnek egy harmadik országban székhellyel rendelkező hitelintézet, befektetési vállalkozás, pénzügyi vállalkozás vagy befektetési alapkezelő leányvállalata vagy járulékos vállalkozása van, akkor a hazai leányvállalati hitelintézetnek – hazai anyavállalata csoportszintű megfelelése mellett – szubkonszolidált szinten, azaz a leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában összevont alapon is meg kell felelni a belső tőkeszükséglet számítási követelményeknek⁶⁶.

Együttműködés más felügyeleti hatóságokkal:

A validációs eljáráshoz hasonlóan a nemzetközi csoportok felügyeleti felülvizsgálata (SREP) a felügyeletek közötti együttműködésen alapul, vagyis a konszolidáló felügyelet (home) és a fogadó országok felügyeleti (host) együtt kell, hogy működjenek⁶⁷. Az együttműködés és az információ áramlás alapja az adott intézmény „fontossága”, szignifikanciája⁶⁸.

A nemzetközi csoportok esetében a Felügyelet a folyamatokba való beépülést az alábbi szempontok alapján vizsgálja:

- milyen a leányvállalat és az anyavállalat közötti párbeszéd, mennyire tudatos a leányvállalatnál a belső tőkeszükséglet számítási módszerek alkalmazása, helyi szinten is elérhető-e részletes, alapos ismeretek a központilag alkalmazott módszerről;
- jól definiáltak-e a központi és helyi feladatok a belső tőkeszükséglet számítási rendszer alkalmazás során, minden részletre kiterjedő-e és konzisztens-e a kockázatok azonosítása, felmérése, értékelése;
- a csoport-szinten kidolgozott számítások eredményei mennyire jelennek meg a helyi szintű döntéshozatalban, belső irányításban, kockázatkezelésben.

A megfelelő tőkésítettség vizsgálatánál a Felügyelet a leányvállalati szinten a következő szempontokat veszi figyelembe:

⁶⁶ 2006/48/EK 73 cikk (2)

⁶⁷ CEBS ajánlás a Felügyeleti hatóságok közötti együttműködésről (GL 09)

⁶⁸ A szignifikancia szempontjairól lásd bővebben a Validációs Kézikönyv I. kötetének 2. fejezetét

- megfelelő figyelmet fordítanak-e a tőke megfelelés számításánál a helyi speciális kockázatok feltárására, csoport-szinten és helyi szinten más minősülhet lényeges kockázatnak;
- megfelelően adaptáltak-e az alkalmazott stressz tesztek, érzékenységi vizsgálatok, figyelembe veszik-e az adott ország gazdasági környezetét;
- biztosított-e a helyi szintű üzleti terveknek megfelelő tőke, a kockázati limitekkel, kockázati kitettségekkel arányos-e a tőke;
- hogyan történik a belső tranzakciók értékelése, hol jelenik meg a kockázatvállalás;
- milyen módszerrel történik a csoporton-belüli tőkeallokáció: egyszerű módszerrel történik-e vagy a diverzifikációs hatást⁶⁹ is figyelembe veszik-e a tőkeallokációnál;
- helyi szinten elfogadhatók-e a kockázat-aggregálás során figyelembe vett diverzifikációs hatások;
- milyen a csoporton belüli tőketranszfer lehetősége, az adott intézmény hogyan tud a szükséges tőkéhez hozzájutni kiélezett pénzügyi helyzetben.

Az allokált tőke elégtelensége esetén a Felügyelet, mint „host” felügyelet, a 2. pillérben foglaltak alapján többlettőke követelményt írhat elő és egyéb intézkedéseket kezdeményezhet⁷⁰.

⁶⁹ A diverzifikációs haszon figyelembe vétele az allokációnál többféle módszerrel történhet: egyenlő arányban osztják fel, a marginális kockázatos tőkét osztják fel az egységeknek, vagy az abszolút kockázati hozzájárulás alapján osztják fel.

⁷⁰ Hpt. és Tpt. alapján

VII. Kis intézmények belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások

Arányosság elve

Az arányosság elve az ICAAP felülvizsgálat során egy kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások mértéke függ az adott intézmény

- típusától,
- méretétől,
- tevékenységének összetettségétől
- és természetesen annak kockázatosságától.

Az arányos követelmény tehát relatív fogalom és a fenti több tényező vizsgálatának eredménye. Megjegyzendő, hogy az arányosság elvének érvényesítése az összes CRD hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik, azaz a fenti tényezők alapján a felügyeleti felülvizsgálati folyamat mélysége és az intézménnyel folytatott dialógus is különböző intenzitású lesz. A felügyeleti felülvizsgálat során külön meg kell említeni és meg kell különböztetni az úgynevezett kis intézményeket.

Kis intézmény

Kis intézménynek azok az intézmények tekinthetők, amelyek megfelelnek az alábbiakban felsorolt jellemzők többségének:

- tevékenysége nem bonyolult és csak termékek egy jól behatárolható körére irányul,
- relatíve kis piaci részesedéssel rendelkezik,
- nem alkalmaz a Felügyelet által jóváhagyott módon fejlett módszert a hitelezési, a működési vagy a piaci kockázat tőkekövetelmény számítására,
- elsősorban Magyarország területén nyújtja szolgáltatásait és nem végez jelentős határon átnyúló szolgáltatásokat,
- saját véleménye szerint kis intézménynek minősíthető.

Arról, hogy egy intézmény kis intézményként kezelhető, a végső döntést a Felügyelet hozza meg.

A kis intézmények belső tőkeszükséglet számítási rendszereinek kidolgozása során a Felügyelet ajánlja, hogy az intézmények által létrehozott érdekképviselői szervezetek, központi szervezetek, szakmai szövetségek koordináló, irányító szerepet töltsenek be. Ezen szervezetek kidolgozhatnak olyan útmutatót és belső tőkeszükséglet számítási módszert a tagintézményei számára, amelyet azok átvesznek és a működésük során alkalmaznak. Ebben az esetben a Felügyelet egyeztetet a módszert kidolgozó érdekképviselői és más központi szervezetekkel a módszer megfelelőségéről, de a módszer alkalmazását az intézmények működésének vizsgálata során egyedileg is ellenőrzi.

Kis intézményekre érvényes elvárások

Annak ellenére, hogy az egyes elvek arányosan alkalmazhatóak, a kisebb intézményeknek is meg kell felelniük valamennyi, az intézmények belső tőkeszükséglet számításával kapcsolatban

megfogalmazott felügyeleti elvárásnak⁷¹. A belső tőkeszükséglet számítási folyamat során tehát valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni.

A belső tőkeszükséglet számítás előírásának célja nem pusztán az új tőkekövetelmény szabályozásnak való megfelelés biztosítása, hanem az, hogy az váljon a törvény hatálya alá tartozó pénzügyi szereplők vezetésének egyik kulcseszközévé. A belső tőkeszükséglet számítás bevezetésének és rendszeres alkalmazásának célja az intézmények kockázat-tudatos vezetésének erősítése, az adott intézmény kockázati szintjének rendszeres mérése valamint az előre nem látható veszteségekre fedezetül szolgáló tőke mértékének meghatározása.

A belső tőkeszükséglet számítás rendszere több olyan elemet tartalmaz, amelyet az intézmények már eddig is alkalmaztak, részben a szokásos éves üzleti terv és a stratégiai tervezés keretében, részben pedig a mindmáig egységesen előírt tőkemegfelelési mutató számításának elvégzésekor.

A kis intézmények oly módon is megfelelhetnek a hazai szabályozás belső tőkeszükséglet számítási kötelezettségeinek, hogy megvizsgálják a jelen ajánlásban felsorolt kockázati típusoknak való kitettségüket és az azok fedezetül szolgáló tőke összegét. Felmerülhetnek azonban olyan kockázatok is, amelyek jelen anyagban nem szerepelnek, ebben az esetben az intézmény felelőssége, hogy a belső tőkeszükséglet számítás az ilyen kockázatok is figyelembe vegye. A pénzügyi intézményeknek azzal is tisztában kell lenniük, hogy a tőke a kockázatok fedezésének csak végső eszköze, amelynek mértékét a hatékonyabb kockázatkezelési és ellenőrző funkciók alkalmazása révén a kockázatok mértékének csökkentésével mérsékelni lehet.

Módszertan

A belső tőkeszükséglet-számítás módszerére nem csak egyetlen megközelítési lehetőség létezik. A kis intézmények például választhatnak olyan módszert, amely az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből indul ki, és azt méri, hogy szükség van-e az 1. pillérben nem szereplő kockázati típus miatt többlet tőkekövetelményre.

Az az intézmény, amelyik ezt a módszert választja, annak az alábbiakat kell megbecsülnie:

- az 1-es pillér szerint számított tőkekövetelmény megfelelően tükrözi-e a tényleges kockázatokat;
- mennyi tőkét kell allokálni a 2-es pillér, valamint a külső tényezők miatti kockázatokra.

Ugyanígy a kis intézmények választhatják az építőkocka elven működő módszert, amely valamennyi kockázati típusra külön-külön kiszámított tőkekövetelményeket összegzi. A módszer választása során az intézménynek figyelembe kell vennie, hogy mennyire képes a módszer működtetéséhez szükséges információk összegyűjtésére, valamint rendelkezik-e a tőkekövetelmény számításához szükséges eszközökkel.

Az az intézmény, amelyik ezt a módszert választja, külön-külön méri fel valamennyi 1-es és 2-es pillér szerinti, valamint külső tényezőkből származó kockázatokat és összegzi a kockázati típusokra egyenként számított tőkekövetelményeket. Annak meghatározása, hogy egy kockázati típus relevánsnak minősül-e, érzékenység vizsgálati elemzésekkel történhet.

⁷¹ Az arányosság a felügyeleti elvárásban csak az ICAAP 6-10 alapelvek érvényesülésére értendő. Az első öt ICAAP alapelvnek minden intézménynek maradéktalanul meg kell felelnie.

A belső tőkeszükséglet-számítás lépései

Bármelyik módszert is választja az intézmény, mindenképpen szükséges, hogy annak eredményét összehasonlítsa a jelenlegi, valamint a jövőbeni várhatóan rendelkezésre álló tőkéjével. A tőketervezés készítése kiemelt fontosságú. A belső tőkeszükséglet-számítás két részből áll, egyrészt a kockázati kitettségek meghatározásából, másrészt azok alapján a tőkekövetelmény számításából.

- Kockázatok azonosítása - az intézménynek első lépésben el kell készítenie a releváns kockázati típusok listáját. Ennek meghatározása során azt kell megvizsgálni, hogy a múltban elsősorban milyen okokból következtek be veszteségek, és mennyire valószínű, hogy hasonló veszteségek újra be fognak következni. A lista összeállítása során a múltbeli információkon túl, a várható jövőbeli eseményeket is figyelembe kell venni.
- A tőkeszükséglet-számítás - valamennyi, a releváns kockázatok listáján szereplő kockázati típus esetén meg kell becsülni, hogy abból az intézménynek mekkora vesztesége származhat, amelyeket összegezve számítható az azok fedezetére számítható tőke összege.
- Tőketervezés - az intézménynek nem csak a jelen helyzetre, hanem a jövőre nézve is meg kell becsülnie, hogy várhatóan mennyi tőke fog a rendelkezésre állni, és hogy az összhangban van-e az üzleti tervéből valószínűsíthető jövőbeni tőkeszükségletére.
- Eredmény.

Az intézménynek a fentiek alapján az aktuális helyzetre és a várható jövőbeni eseményekre becsült eredmények alapján kell meghatároznia belső tőkeszükséglet összegét.

Kis hitelintézetek tipikus kockázatai

- koncentrációs kockázat (egyedi ügyfelek földrajzi, szektorális),
- ellenőrzési/vezetési kockázat (internal governance),
- hitelkockázat,
- kamatláb-kockázat,
- likviditási kockázat,
- működési kockázat,
- stratégiai kockázat,
- külső tényezők kockázata.

VIII. Az ICAAP implementációs folyamat

Az ICAAP implementációja egy négy szakaszból álló folyamat során valósulhat meg.

Az intézménnyel szembeni elvárások (a célállapot) meghatározása

Első lépésként az intézménynek fel kell mérnie a vonatkozó felügyeleti elvárások és követelmények körét, különös tekintettel a 2006/48/EC és 2006/49/EC direktívákra, a Validációs Kézikönyvben, és a jelen útmutatóban foglaltakra. Második lépésként az általános követelményeket pontosítani és részletezni kell az intézmény sajátosságainak megfelelően. A belső értékelési eljárás során azonosítani kell a lényeges kockázatok körét, és ezekből kiindulva meg kell határozni az intézmény kockázati profilját. Az alkalmazott belső tőkeszükséglet számítási módszerre, eljárásokra, folyamatokra, szervezetre vonatkozó követelmények a kockázati profil ismeretében fogalmazhatóak meg, és összességük alkotja az elérni kívánt célállapotot.

Gap-analízis (a célállapot és a jelenlegi állapot összevetése)

A célállapot definiálása után az intézménynek elemeznie kell azokat a követelményeket, amelyeknek jelenleg nem, vagy csak részben felel meg. Ennek során át kell tekintenie belső kockázatkezelési rendszere módszereinek, folyamatainak és szervezeti struktúrájának aktuális állapotát. A célállapot és az aktuális állapot összehasonlításával meghatározhatók azok a rések, amelyeket az implementáció során át kell hidalni. Az aktuális állapot és az eltérések azonosítását és elemzését az érintett területek szakértőinek kell elvégezniük. Az eredményeket, beleértve az azonosított eltéréseket, azok jelentőségének és következményeinek értékelését, valamint a szükségesnek ítélt korrekciós intézkedéseket, részletesen dokumentálni kell.

Az implementáció megtervezése

A tervezés első lépéseként meg kell határozni a szükséges intézkedések prioritását, hogy az implementációhoz szükséges erőforrások megfelelően allokálhatóak legyenek. A következő lépésben az egyes intézkedéseket hozzá kell rendelni az azokat végrehajtó szervezeti egységhez, illetve meg kell jelölni, hogy ki lesz felelős az addig még nem kezelt témakörök feldolgozásáért. Végezetül meg kell határozni a folyamat minden egyes szakaszára vonatkozóan a határidőket és a felelősségi köröket.

Az implementáció

Az implementáció első szakaszában történhet meg a módszertani tervek kidolgozása vagy adaptálása. Ezt követően kerülhet sor a szervezeti és IT követelményeknek (pl. a kockázatmérés, limitrendszer) való megfelelést célzó intézkedések végrehajtására. Ezután meg kell határozni és dokumentálni kell a belső tőkeszükséglet számítási folyamatokra és eljárásokra vonatkozó követelményeit és felelősségi köreit (pl. kockázatok és a szükséges tőke összekapcsolása, limitek monitoringja, intézkedéshozatal). A belső tőkeszükséglet számítási rendszernek integrálódnia kell az intézmény stratégiai és működési kontroll mechanizmusába (pl. éves tervezés, költségvetés), integrált részét kell képeznie az intézmény irányításának és döntéshozatali folyamatainak.

IX. Dokumentum-lista

A felügyeleti felülvizsgálatra az intézményeknek az általuk alkalmazott tőke megfelelés belső értékelési eljárást be kell mutatniuk. A Felügyeletnek átadott, hivatalos ICAAP-dokumentációnak minden esetben a már felső vezetői jóváhagyással bíró, implementált módszerek bemutatását kell tartalmaznia.

A megfelelő következtetések levonásához szükséges, hogy a dokumentációban beadott adatok a legfrissebb információkat tartsák magukban. Ellenkező esetben a Felügyelet kénytelen pótlólagos konzervatívizmust érvényesíteni a tőkeellátottság megítélésénél, amennyiben nem fér hozzá az aktualizált számokhoz, módszertanokhoz.

Ez a fejezet csak javaslatot ad a beadandó anyag elkészítésénél megfontolandó témakörökkel kapcsolatban, de mind a forma, mind a tartalom az intézmények döntésére van bízva. A dokumentáció összeállításánál azonban szükséges figyelemmel lenni arra, hogy a tőkeszámítás módszereit és eredményét az intézménynek kell bemutatnia és meg kell védenie. A benyújtott anyaggal szemben felügyeleti elvárás, hogy az intézmény hozzon fel minden érvet a kalkulációi védelmére.

Összefoglaló

- Egyéni, illetve csoport szintű kockázati stratégia bemutatása önálló dokumentumként (Tartalmi elemeit részletesen a III.1. pont tartalmazza. A tőke megfelelés belső értékelési folyamatának dokumentálásánál többek között kellő hangsúlyt kell fektetni az intézmény kockázatkezelés szervezeti, irányítási és felügyeleti funkciójához, valamint a belső ellenőrzési mechanizmusainak bemutatására.)
- Az intézmény/csoport lényeges tevékenységeinek/üzletágainak rövid bemutatása. Csoport esetében kerüljön ismertetésre, hogy a tőke-megfelelési folyamat mely cégcsoport tagokat fed le.
- Áttekintés az alkalmazott belső tőkeszükséglet számítási módszerekről, az alkalmazott módszer esetleges változtatásáról.
- Use teszt dokumentálása. Szükséges bemutatni, hogy milyen területeken használja fel a tőkeszámítás eredményét az intézmény, a bemutatás jelentősen befolyásolhatja a tőkeszámítások megbízhatóságának felügyeleti megítélését. A belső tőkeszükséglet számítás eredménye és a rendelkezésre álló tőke kapcsolata.
- Az intézmény kockázatkezelési módszerei megfelelőségének értékelése.
- Az intézményi belső önértékelések (GAP analízis) és ezek alapján megfogalmazott feladattervek ismertetése, ICAAP éves felülvizsgálatok eredményének bemutatása Az intézmény lényeges kockázatainak rövid értékelése, az előző értékeléshez képest bekövetkezett változások.
- A tőke-megfelelési vizsgálat ideje, mely cégcsoport-tagokra terjed ki, ki végezte és ki hagyta jóvá.

A jelenlegi és a tervezett pénzügyi és tőkehelyzet bemutatása

A tőketerv részletezése, ezen belül a tőkeigény-tőkefelhasználás, belső/külső források, osztalék-politika.

Tőke megfelelési számítás részletes ismertetése

- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) feltárására és kezelésére kialakított módszertan dokumentációja;
- a számítási módszer és eredmény részletes ismertetése, gazdasági tőkeszámítási módszer esetében a konfidencia-szint, feltételek megadása;
- a számítás időpontja és időhorizontja;
- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) térképe, a kockázatok definíciója;
- a számítás során figyelembe vett lényeges kockázatok ismertetése, ahol szükséges összehasonlítás az 1. pillér számítás eredményével, az adott kockázatra vonatkozó intézményi kockázati étvággal (limittel);
- amennyiben eltérő, szükséges az 1. pillér tőkeszükséglete és a 2. pillér tőkeszükséglete közötti eltérések részletes, tételes rekonziliálása
- a kockázatot csökkentő elemek;
- a módszertan és feltételezések ismertetése (a kockázatok mérésének módszere);
- az egyéb kockázatok belső tőkeallokáció folyamatában történő figyelembevétele;
- a stressz teszt és forgatókönyv-teszt eljárások feltevéseinek és eredményeinek ismertetése;
- az aggregálási eljárás ismertetése, a figyelembe vett korrelációs, diverzifikációs hatások és azok indoklása;
- az intézmény kockázatkezelési módszereinek és folyamatainak megfelelőségi értékelése (önértékelés: gyenge pontok, hiányosságok, cselekvési terv (action plan)).

A benyújtott dokumentációval kapcsolatosan követelmény, hogy az általános módszertani rész (elmélet, modellek stb.), illetve a konkrét számszerű eredmények (tőkeszámok, modellparaméterek stb.) ne váljanak el egymástól, mivel ez megnehezíti a számszerű eredmények megítélését, illetve a tőke megfelelés elégségességének vizsgálatát. Részletesen be kell mutatni, hogy a vonatkozó kockázattípus tőkekövetelménye milyen módon áll elő. A Felügyelet a vonatkozó kockázati tőkekövetelményt csak az alkalmazott modellek ismeretében és fényében tudja megítélni. Ennek hiányában kénytelen fenntartásokkal kezelni a számszerű eredményeket. Amennyiben az intézmény folyamatokkal (vagyis nem tőkével) fedez egy adott kockázati típust - tipikusan pl. stratégia, reputációs kockázatot - elvárás, hogy döntését meggyőző érvekkel támassza alá.

A belső tőkeszükséglet számítási módszertan beépülése a folyamatokba

- annak értékelése, bemutatása, hogy a belső tőke megfelelés folyamatai mennyire képezik a döntési folyamat integráns részét;
- ICAAP felülvizsgálat eredménye, főbb megállapítások;
- az ICAAP folyamatokban tervezett illetve folyamatban lévő változtatások.

Az ICAAP-et a Felügyelet a kockázati ciklushoz kapcsolódóan, a vizsgálati tervben meghatározottak szerint, annak keretében vizsgálja. Ezért a vonatkozó dokumentációt a Felügyelet kérésére kell benyújtani, kivéve, ha lényeges változások következnek be az ICAAP mechanizmusban. Ebben az esetben a jelentősebb változtatásokról a Felügyeletet tájékoztatni szükséges.

Hivatkozott, ill. felhasznált anyagok

A hitelintézetek és befektetési vállalkozások új tőkekövetelmény szabályozása (Capital Requirements Directives, CRD) tartalmazó 2006/48/EK direktíva
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2006/l_177/l_17720060630hu00010200.pdf

Nemzetközi szervezetek anyagai

Committee of European Banking Committee (CEBS)

„Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2” ,(25 January 2006,) CEBS GL 03 revised

<http://www.c-ebs.org/pdfs/GL03.pdf>

“Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process” ,(3 October 2006) CP11

http://www.c-ebs.org/documents/guidelines_IRRBB_000.pdf

“Technical aspects of the management of concentration risk under the supervisory review process” ,(14 December 2006) CP11 2nd part

<http://www.c-ebs.org/documents/GL03Cr.pdf>

“Technical aspects of stress testing” ,(14 December 2006) CP12

<http://www.c-ebs.org/documents/GL03stresstesting.pdf>

“Guideline on outsourcing” ,(14 December 2006), CEBS GL 02

<http://www.c-ebs.org/GL02OutsourcingGuidelines.pdf.pdf>

“Paper on the Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) for Smaller Institutions” ,(27 March 2006), CEBS Groupe de Contact

http://www.fsa.gov.uk/pubs/international/cebs_icaap.pdf

Basel Committee on Banking Supervision

„International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A Revised Framework (Updated November 2005)

<http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>

„Principles for the managing and Supervising of interest rate risk (July 2004)

<http://www.bis.org/publ/bcbs108.pdf>

„The management of liquidity risk in financial groups (May 2006)

<http://www.bis.org/publ/joint16.pdf>

„Studies on credit risk concentration – Working Paper No 15. (November 2006)

http://www.bis.org/publ/bcbs_wp15.pdf

[„Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision \(September 2008\)
http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf](http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf)

Felügyeleti útmutatók⁷²

Financial Services Authority UK:

Report and first consultation on the implementation of the new Basel and EU Capital Adequacy Standards (Jul 2003), FSA CP189

<http://www.fsa.gov.uk/pubs/cp/cp189.pdf>

Strengthening Capital Standards 2 (February 2006), FSA CP06/03

http://www.fsa.gov.uk/pubs/cp/cp06_03.pdf

„ICAAP submission – suggested format”

http://www.fsa.gov.uk/pages/About/What/International/pdf/ICAAP_sub.pdf

„Pilar 2 Overview of the SREP framework proposed for use by the FSA”

http://www.fsa.gov.uk/pages/About/What/International/pdf/SREP_overview.pdf

„FSA'S implementation of CRD Pillar 2: home/host issues”

http://www.fsa.gov.uk/pubs/international/home_host.pdf

Osztrák Nemzeti Bank:

„Guidelines on Bank-wide Risk Management Internal Capital Adequacy Assessment Process (February 2006)

http://www.oenb.at/de/img/lf_icaap_englisch_gesamt_tcm14-39190.pdf

Holland Nemzeti Bank:

„Supervisory Review – The Internal capital Adequacy Assessment Process (June 2004)

http://www.dnb.nl/dnb/home/file/con_supervisory_review_tcm12-98126.pdf

⁷² A társfelügyelet anyagai is folyamatosan bővülnek, változnak. A felsorolás nem teljeskörű.

Kapcsolódó és hivatkozott PSZÁF ajánlások:

11/2006. (XII.14.) számú ajánlás a belső védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről

7/2006. (IX. 28.) számú ajánlás a hitelkockázat-kezelés hatékonyságának növeléséről

2/2006. (II.2.) számú ajánlás a befektetés-kezelési (vagyonkezelési) tevékenységet végzők befektetési döntéshozatalával, üzletkötéseikkel kapcsolatos elvárásokról, valamint a felmerülő kockázatok kezeléséről

10/2001. számú ajánlás a pénzügyi szervezetek működésének biztonsági feltételeiről

8/2001. számú ajánlás a hitelkockázat kezeléséről

3/2000. számú ajánlás a befektetési szolgáltatók kockázatkezelési rendszereiről

2/2000. számú ajánlás a hitelintézetek eszköz-forrás gazdálkodásáról és a piaci kockázatok kezeléséről

5/2004. számú módszertani útmutatója a hitelintézetek kamatláb-kockázatának kezeléséről

3/2002. számú módszertani útmutató a pénzügyi csoportok összevont alapú irányításáról és kockázatkezeléséről